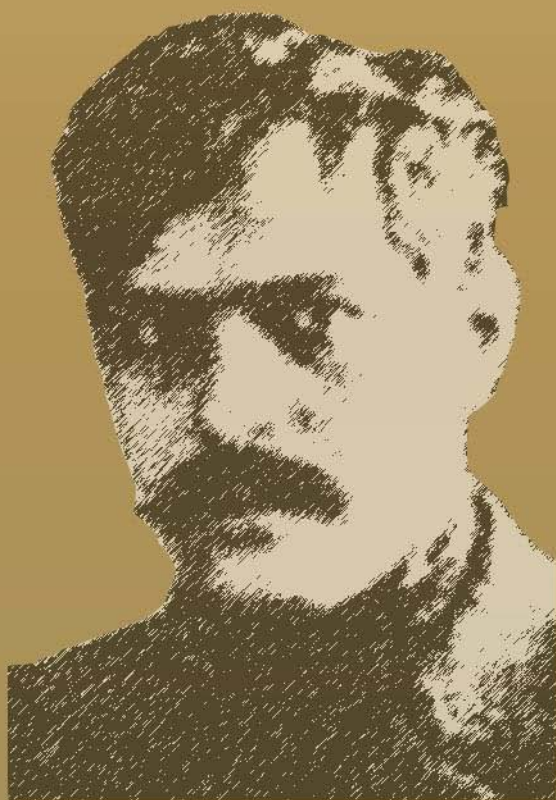


Bródy Sándor
Az ezüst kecske



*Mercator
Stúdió*

Felelős kiadó a Mercator Stúdió vezetője

Műszaki szerkesztés, tipográfia: Dr. Pétery Kristóf

ISBN 963 606 136 X

Mercator Stúdió, 2005

Mercator Stúdió Elektronikus Könyvkiadó
2000 Szentendre, Harkály u. 17.

www.akonyv.hu

Tel/Fax: 06-26-301-549

Mobil: 06-30-305-9489

e-mail: peteryk@t-online.hu

BRÓDY SÁNDOR

AZ EZÜST KECSKE

TARTALOM

AZ EZÜST KECSKE	6
AZ ORSZÁG REFORMJA. CSALÁDALAPÍTÁS	8
AZ ESKÜVŐ. AZUTÁN	11
A MÉZESHETEK	18
BECSÜLETBANKETT	24
HANNA SZÜLEI	29
SZERENCSE MUTATKOZIK	33
ITTEN TÁMAD A SZERELEM	36
A GYERMEK	41
A GYERMEK JOBB VIDÉKRE MEGY	49
PÉNZ ÁLL A CSALÁDHOZ	56
A HITSZEGÉS	59
BÚCSÚ	62
ROBIN SÁNDOR A PARLAMENTBEN	66
ROBIN TÖRVÉNYEKET HOZ	75
A VACSORAÜGY	79
SÁNDOR VÍZIKIRÁLY LESZ	81
EGY ÚJKORI VACSORA	83
A FEHÉR SZOBA ÉS LAKÓI	88
AZ ÉJSZAKA FOLYTATÁSA	93
HIRSY ÉBREDÉSE	98
JELENTKEZÉS A VÁRÚRNÁL	103
NÁSZ	112
AZ EZÜST KECSKE ÉBREDÉSE	122
BOLYONGÁSOK	126

Az ezüst kecske

A zálogház előtt egy fiatalember állott; ez nem ritka eset. Az ifjú a nyárhoz képest pepita nadrágot, de a forró nyári nap dacára fekete cilindert és ehhez rövid kabátot viselt; ezért öltözködéséből minden idényszerűség, minden harmónia hiányzott. Azonban egy igen szép bot volt a kezében; a bot feje egy ezüst kecskét ábrázolt.

A zálogháznak három ajtaja is nyílt az utcára, sőt, minden valószínűség szerint, a kapu alól is meg lehetett közelíteni. A fiatalember mégis úgy viselkedett, mintha sehogy sem találna az intézetbe. Az összes szokásos mozdulatokat megcselekedte már, úgymint: nézte a házat, mintha meg akarná venni, vagy legalábbis megsindelyezni. Hogy minden gyanút elhárítson magáról, olyan módon szemlélgette az ajtókat, mintha a legközelebbi viharos éjszakán egy kis betöréses lopást tervezne. Majd többször elment a kérdéses épület előtt, fölnézett a piszkos ablakokra, és minden valószínűség szerint azt kívánta elhithetni a külvilággal, hogy vidékies ablakpromenádet csinál. Az utcát igen vizsgálta, és ellenséges szemmel mustrálta a járóelőket, akik hite szerint megakadályozták őt abban, hogy egyenesen céljára törjön. Különösen a nők alterálták, a szép hölgyek, akik miatt a fiatalság olyannyira szégyenli a szegénységet. Kihívóan vagy igen megalázva, szemlesütve ment el mellettük, és a szép bottal lehetőleg föltűnés nélkül játszott. Forgatta, pörgette, az ezüst kecskefejet többször figyelmesen megnézte.

A kevésbé éles szemű megfigyelőnek is észre kell vennie ilyen módon, hogy ez az ifjú ember az ezüst kecskét a zálogházba viszi. Nem sétál vele, hanem viszi. A bot máris elvált tőle, külön állott. Ez fájhatott az ifjúnak, sőt egészen fölizgathatta, olyannyira, hogy egyes kósza gondolatát hangosan fejezte ki. Például:

- Adieu, kecske!
- Isten veled, szép ezüst kecske!
- Nem tudom, nem tudom!

Abban a pillanatban, amikor így monologizált, másik, valamivel korosabb fiatalember érkezett a bizonyos ház elé; szintén fekete cilindert viselt, és augusztus hava dacára egy télies felöltő volt a vállára csapva. Ez az úr egy pillanatig sem habozott, és egyenesen nekivágott a zálogház legnagyobb ajtajának. Ez az energia magával ragadta az ezüstkecskés fiatalembert is, aki a következő pillanatban már ott állott a tulajdonos farostélya előtt.

A bot elvált gazdájától.

- Egy bot! – diktálta a zálogházas.
- De milyen bot! – szólt a fiatalember halkan.
- Csúf állat, kecske, ez nem kedvező! – jegyezte meg a tulajdonos rosszkedvűen, és mereven, ellenségesen nézett a kecskefejre, amelyhez az ő feje hasonlított, csakhogy szarvai, ha esetleg voltak is, a fekete selyemsapka alól nem látszottak ki.

– Hogy lehet ily ízléstelen tárgyat venni pénzért, készpénzért! – fonta tovább megjegyzéseit a tulajdonos.

- Nem vettem! – szólt a fiatalember mérgesen.

– Hát? Kapta?

– Ahhoz önnek semmi köze! – jegyezte meg ingerülten az ezüst kecske gazdája, és az egész arca elpirult, a pelyhedző bajusza alatt is.

– Neki igaza van! – vágott közbe idegen nyelven a diktandóra váró nő, kövérkés, formás, kedves, egyenes ellentéte a sárga-szürke zálogházasnak, következőképp biztosan a felesége, mivel a földi rend egy bolondos, romantikus költő, aki folyton ellentétekkel dolgozik.

Az ezüst állat végül is ott maradt, és az ifjú nyolc forinttal távozott a helyiségből. Porig alázva, iszonyú szerencsétlennek érezte magát; a kapott pénz, mint a pokolkő, égette a mellét, összeszorította a szívét, sőt arra készítette, hogy elfojtott hangon ordítson is, mind ezt, hogy:

– Bűndíj, bűndíj!

Pedig nem lehetett annak nevezni, bárha a szép és értékes tárgy egy hölgytől eredt, ajándék volt, egy pazarló édesanyának születésnap ajándéka.

A fiatalember szerette volna a pénzösszeget visszavinni az intézetbe, de a kamat lefogva, két kassai szivar útközben, szinte öntudatlanul megvásárolva; nem lehetett többé semmit tennie.

Futott haza a pénzzel. Útközben megvásárolta a legszükségesebbeket: egy üveg kávélikört, fehér nemez kamásniborítást, két üvegcsé olcsó illatszert. Majd betért egy henteshez is, és nagyobb összegért úgynevezett párizsit vett.

A fiúk mind aludtak, amikor belépett. Részint a meleg, részint az éhség ellen cselekedtek, és igen rossz néven vették, amikor Robin vészes kiáltással felköltötte őket:

– Ezüst kecske nincs, nincs! – ordítá ismételve, tréfás kétségbeeséssel. Azzal letette egy tükörsztalra mindazt, amit a bűndíj árán megváltott. Edwárd király, aki cipőjének hiányossága folytán már hetek óta nem hagyhatta el a lakot, a kamásni után nyúlt, fölcsatolta és elrohant. A többiek ettek és ittak, kivéve Hirsyt, kinek vallása ez ételt tiltotta. De miután őt is erővel megetették, és mind jóllaktak, a meglegedés kifejezése ült ki rendkívül barátságos, de elhanyagolt orcáikra. A Robin élénk lelkiismereti furdalásai is mind gyengébbek lőnek, végre elbágyadtak egészen.

Bem az asztalra ütött, Jagics Tivadar fölborzolta üstökét és mindketten egyszerre szóltak:

– Ez gyávaság, valamit kellene tennünk.

Az ország reformja. Családalapítás

- Miért ne csinálnánk forradalmat?
- Az idő még nincs itt, a dolgoknak ériük kell.
- A nép boldogtalan, a zsarnokság üldözi.
- Béccsel, elvégre is, végeznünk kell.
- De hogy kezdeni?
- Megkezdjük minden téren. Úgy társadalmin, mint politikain.
- Az állókarzatról ki vagyunk tiltva.
- Egyesülnünk kell, összeállanunk.
- Szívesen, egyet azonban kikötök: a nők teljes egyenjogosítását vegyük föl a programba. Ez igazságos és okos!

Amit eddig hol sűgva, hol kiáltva beszélgettek, abban egyik volt mindannyian. De a hónapos szoba főlakója, a nőemancipáció dolgában egyedül maradt. Ezen alaposan megkülönböztek, összevesztek. Valamennyien a régi eszményi alapon állottak, a két orvosnövendék azonban természettudományi alapon, és egy kissé cinikusan is, megtámadta az egyenjogosított nőt, mint hitvest.

– Ezt megtiltom, nem tűröm! – dörgött Robin, akinek a legtöbb tekintélye volt az egész társaságban, nem annyira eszénél és tudásánál, mint nagyobb testi erejénél fogva. Ilyenformán az ország újjáalakítását egyelőre elhalasztották, és egyszerre a gimnáziumról, ottani tanáraikról, az érettségi téziseiről kezdtek el beszélgetni. Két esztendeje múlt már, hogy túl voltak a középiskolákon, mégis még mind az ottani dolgok izgatták őket. Bátor fiúk, furcsa feleletek, tanárok igaztalansága, magánviszonyai, tehetsége. Nem egy közülük még nap-nap után arról álmodott, hogy kérdezték, és nem tudta a Jupiter genitívusát...

Édesdeden elbeszélgettek, miközben este lett, és Robin leült az ablakfához, hogy megírja rendes szerelmes levelét a lánynak, haza. Természetes, hogy e levélben, amely nyomorúságosnak tüntette föl a maga lelkiállapotát – tőle távol, nála nélkül –, oly fényesnek rajzolta anyagi viszonyait és előhaladását a polgári életben. A kis hónapos szoba, amelyet a csúf Hirsyvel örökös veszekedés között kellett megosztania, több részből álló lakosztálynak volt jellemezve; az egyenruhaszabó, kinek könnyebb leveleit írta: egy nagy irodalmi részvénytársaság. Robin nagyon hazudott, hogy hölgye igen boldog legyen, de jelleme azért nem értékelenebb, mint azé, akiről a gimnáziumban azt hazudták nekik, hogy tréfából sem füllentett soha.

Robin túlzott, a kelleténél talán egy-két fokkal jobban. Mert azt írta például:

Írod, hogy atyád anyagi zavarokkal küzd. (Ez a pénz, ez a nyomorult pénz!) Nos, ha valami szövődés állana be, ha nem maradhatnátok abban a nyomorult városban (és ez az én szülővárosom!), úgy jöjjetek fel mindnyájan. Anyád, Ida és – elsősorban persze – te. Várlak benneteket. Van nekem erős karom, dolgozni fogok. A pálya előttem nyitva, mindenki oly jó hozzám. Határozott szerencsém van; várlak, jertek!

Bevégezte és borítékba tette a levelet. Aztán fogta, hogy elvigye, bedobja a szekrénybe. De az ajtó nyílott, és a füstbarlang szádájában megjelent egy hófehérenél is fehérebb arcú leány, éppen az, akihez a levél volt címezve.

– Eljöttünk! – suttogta szemlesütve. A háttérben még két hölgy jelent meg, egy karcsú, magas, idősebb leány és egy kövér, öreg asszonyság.

Robin Sándor megdermedve állott a küszöbön. Botjának kedves ezüstfejére ha rátámaszkodhatott volna: a fiatalember lába kétségkívül biztosabb, arcszíne is bizonyára melegebb. De a fiatalember ebben a pillanatban minden támasz nélkül állott, és amint hirtelen megpillantotta szerelmesének gyöngéd, tejes arcát, melyen néhány régebbi, igen erős csókja most is meglátszott, nem az jutott eszébe, hogy ez emlékeket fölfrissítse, hanem az, hogy: nincs petróleum, az üveg üres. Pedig estefelé jár az idő, különösen az udvari szobában. A félhomály hasznára vált úgy a bent tartózkodó ifjúságnak, mint a megérkezett hölgyeknek, akik közül a nagytermetű, sasorrú szép leány nyerte vissza leghamarabb önuralmát. Az ablakhoz szaladt, kinyitotta:

– Soha ilyen rossz szivarokat! A jó szivarfüstöt szeretem. Maguk talán meg vannak büntetve?

Kacagva kacérokodott végig a férfitársasággal, aztán kis húga és Sándor közé állott, akik még mindig azon voltak, hogy egymás kezének csücskét szorongatták, és meglehetősen fáztak a szörnyű melegben.

A nagy leány a hatalmas termetű fiatalember orrára tette a mutatóujját:

– Maga, lelkem, hazudott, érzem az orrán; puha. Maga mind csalogatott ide bennünket, hogy milyen nagy úr, és úgy látom, szintén anyagi zavarokkal küzd. Mi is ebben járunk, a papának egy kis malőrje támadt.

– Sikkasztott! – sóhajtott közbe a kövér, idős asszonyság. – Az én férjem sikkasztott! – ismételte szaggató hangon, mintha egy egér szaladt volna föl az alsószoknyáján, mintha fényes nappal a sárba ragadt volna a cipellője.

Az idősebb leány folytatá:

– Te ne beszélj, csak te ne beszélj, anyám. Apuska tévedett és elbujdosott, alighanem itt van Pesten. És mi inkább őutána jöttünk, mint önhöz. Piroska, csókold meg vőlegényed, és jerünk.

A menyasszony még síróbbra álló ajakkal suttogott valamit, de Sándor ebben a pillanatban kiegyenesedett, elpirosodott:

– Nem engedem meg, hogy elmenjenek, megtiltom, hogy Piroska máshova fáradjon. Barátim – mondá a fiúk felé fordulva és Hirsy felé pislantva –, legyetek szívések, és távozzatok el. Egyedül kívánok maradni családom körében.

Csak most került a sor a bemutatásokra, csak most vették föl a fiúk kabátjait, és az eseménydús délutántól fölizgatva, boldogan, ragyogó arccal távoztak. A laktárs nem búslakodott, hogy a szabad ég alatt kell töltenie az éjjelt, és úgy érezte, hogy valami igen szép, lovagias szolgálatot teljesít. Nagyon lelkes hangulatban voltak mindannyian, különösen Bem, a festőnövendék, aki honvédtiszti nadrágot viselt folytonosan, a kapuban többször megjegyezte:

– Szeretném lefösteni. Ez lesz az én legjobb képem. Londonba küldöm. Fiúk, a jövő mosolyog reánk, meg van állapítva. A kisleány arcának vonalai az ember szívében folytatódnak...

Édes irigységgel néztek Robinra, aki kikísérte őket a kapuba, vagy helyesebben a kapu alá, ahol összeszedte értéktárgyaikat: egy nikkel- és két ezüstórát, két gyűrűt, több kék és zöld cédulát, amelyekkel még mindig lehetett valamit csinálni. Hirsynek jutott a feladat, hogy ez értéktárgyakat a korán kelő külvárosban, még reggeli előtt értékesítse, és a családalapítás céljaira átadja.

Rendkívül boldogok voltak mindannyian, és Robin Sándor most már büszke szívvel tért vissza a megtévedt árvagyám családjához, amely az ő erős karjaira bízta jövő sorsát, életét. Azok már eddegéltek, sült csirkét, melyet az öregasszony, nagy búbanatában, utolsó percben gyönyörű pirosra sütött, gondosan megspékelve, a zúzóját szabályszerűen elhelyezve. A kicsike is evett, és az oly kedves volt így, amint legörbülő ajkaiba lassan apró darabkás húsokat tett be, csirkehúst, ártatlan leány-könnyei egyre hulltak, hulldogáltak.

A családi boldogság érzése mint kimondhatatlanul édes forróság ömlött el a fiatalember valóján. Megölelte az öregasszonyt, és könnyekig meghatva kérde:

– Mama, mit szoktak, mit akarnak majd reggelizni, teát rummal vagy habos kávé?

– Habos kávé! – szólta a kisleány szepegeve.

– És Ida?

– Kiment vizet inni!

A gyönyörű természetű nagyobb leány tényleg vízivás címen kiment, és amint én tudom, el fog tűnni az ismeretlen város estjében. És rövidesen nem is tér vissza, hanem csakis az utolsó pillanatban, amikor e részint tündéri, részint valóságos, igaz történet – amelyben amaz ezüst kecske tényleg nagy szerepet fog játszani – elérkezik a végső befejezéshez.

Az esküvő. Azután

Csöndesen és boldogan éltek egy darabig. A boldogság dolgában a családfő oly diszkrétül viselkedett, ahogy csak egy oly fiatalember viselkedhetik, aki szabadgondolkodó, materialista, de a házasság templomi szertartását mégis tiszteletben tartja. A házban és a ház környékén, de maguk a fiúk sem tudták ezt elhinni. Az öreg Robin – bírósági végrehajtó egy kisebb vidéki járásbíróságnál – jelentkezett egy napon, hogy, mint Duval, elkérje fiát a bűnösnek vélt hölgyektől. Piroska az első pillanatban nyakába borult, össze-vissza csókolta, az öregasszony násznak szólította, és a végén mindannyian vacsoráltak a városligetben; Duval apó fizetett. Mégis, szemben a lakásadó özvegyasszonnyal, szemben a közvéleménnyel, de különösen a megkerült apa kedvéért: tenni kellett valamit, hogy a viszonynak törvényes színe legyen. Az apával volt különösen sok baj:

– Pozícióm nem engedi meg, hogy ezt tovább tűrjem! – szölt hetykén. Az egykori árvagyám korrektorságot kapott egy napilapnál, amely technikai munkákra előszeretettel vállalt rovott előéletű, vagy legalább nyugalomba helyezett egyéneket.

Azonban, kiváló állása dacára, az apa nem egyszer jelent meg szerény vacsorájuknál, és a házilag, spirituszon készült rántottlevest, jó köménymagos túrórt segített fogyasztani. Sándor nem otthon vacsorált, este barátai társaságában kellett étkeznie, és hazajövet sokszor panaszkodott, hogy mily drága a kocsmai élet, megint mennyit kellett fizetnie, és a gyomrát mégis elrontotta. Ó, szegény, hazudós fiú; soha annyit nem éhezett még egészséges fiatalember, mint ő, és annyi vacsorát el nem sétált – mindig előkelő vendéglők előtt – előkelő szellemű és nagyrahitott fiatalember! És mivel az élet az ifjúságon rendkívül meglátszik: olyan sovány lett, mint az agár, szabályos fülei egy kissé már el is állottak a hatalmas koponyájától. De e füleket csókjaival és forró könnyeivel borította be Piroska:

– Ó, te szegény agárkám, ó, te hosszú, hosszú, nagy uram! – beszölte ama hosszú nyári délutánokon, amelyeket a legszűkebb családi körben mindig otthon töltöttek. A leányka varrogatott, a fiatalember címszalagot írogatott, és azon törte a fejét: mit esznek holnap? Kezdetben igen bánatos volt emiatt, de később könnyebben vette, mert látta, hogy van valami legfelsőbb gondviselés, amely – ha néha pont tizenkettőre is – de biztosan kiszolgáltatja a napi szükséges egy vagy két forintot. Amikor rendkívül csekély havi keresete elfogyott: akkor kezdődtek a csudák. Találkozott véletlenül egy megyéjebeli fiatalemberrel, és az ő megyéje igen népes, nagy vala.

Robin Sándor! Abban az időben forintos pumpból éltél, és tartottad el családodat, mint rajtad kívül még annyian, akikből később miniszteri tanácsosok, sőt miniszterek lesznek; főbírák odahaza és ügyvédek, később Wertheim-kasszával bíró egyének. Robin Sándor, kedvesebb és méltányosabb kölcsönkérőt nem láttam még, azelőtt se, azóta se, mint amilyen te voltál egykoron! Leggyakrabban kocsi-ra, egy útra kellett neked az illető összeg, és nem mertünk benne kételkedni, és nem hitte el közölünk senki, kivéve talán ama szegény Hirsyt, aki két hónapig

volt teljesen hajléktalan miattad, és már a rendőrség figyelmét kezdte fölkelteni éjjeli bolyongásai, hiányos öltözete és teljesen karimátlan szalmakalapja miatt.

Ah, édes fiatalság, ah, ezüst kecske kora! Valami izgató és félelmetes volt benned mégis. Robin egyszer oly szomorúan szólt:

– Keresztül-kasul pumpoltam a várost. Ezenkívül a leánykát végképp kompromittálom. Változtatni és javítani fogok a sorsunkon. Meg fogok vele esküdni az oltár előtt, hazám törvényei szerint.

– Az esküvő halaszthatatlan! – jelentette ki Robin.

Azonban semmiképpen nem volt még rendben a katonasággal. Nem volt a szükséges okiratok, különféle bélyeges papirosok birtokában. Hirsyt megbízta, hogy mégis: egyengesse az utat. A szegény fiú sok utánjárással, iszonyú fáradtsággal ötven forint kölcsönt szerzett a Sándor jogászi indexére. Ez az összeg, egyéb nehézségektől eltekintve, kifutotta volna az egyházi szertartás költségeit, a szükséges kocsit, egy frakk bérlését, narancsvirágra is jutott volna belőle. A könnyelmű vőlegény azonban, amint a nagy summát megkapta, sietett kiváltani az ezüst kecskét. A nyájas állat megjelenése az izgatott családban örömet, sőt lelkesedést keltett, sokat beszéltek róla. Piroska nevetett neki, megsimogatta, de amikor látta, hogy Sándor meg is csókolja, sanda szemmel nézett rá, a kecskés botra féltékeny lett, nem szerette többé. Pedig az árvagyám leánya, aki pénzeinket és bankjegyeinket nagyon felületesen ismerte, azt nem is tudta, hogy ez a tárgy az esküvői költségek egy nem jelentéktelen részét megemésztette, úgyhogy a szép szertartásról egyelőre le kellett mondaniok. Ez volt az ok, de a vőlegény a meg nem érkezett születési bizonyítványokat, katonai és polgári engedélyeket állította előtérbe.

Hetekig maradt ismét a régiben; Sándor kint aludt a két-három lépés széles előszoba vöröstégla padlatján, mosdásra és öltözködésre barátaihoz járt. E szerfölött kényelmetlen és lehetetlen helyzetből szabadulhatott volna, az anya nem kívánt elébe gördíteni semmi akadályt, a leány, ah, a szegény kisleány oly engedelmes, tudatlan, kíváncsi és szerelmes volt, szívét a hála és az önfeláldozás vágya elárasztotta, valamint langy tavaszi esők a virágos pázsitokat. Az anya nem vigyázott reájuk, már csak azért sem, mert nem volt ideje, tökéletesen lefoglalta két mánia. Az egyik: hogy negyven esztendővel ezelőtt megkérte őt egy úr, most igen nagy, gazdag, tisztelt férfiú. Mért nem ment ehhez? Ahhoz kellett volna mennie!

– Mily jó atyátok lett volna, mily szerencsések lettünk volna azon esetben! – mondta leányának és Sándornak igen sokszor, mennél többször. És semmi ellenvetés nem használt.

A másik mánia: eltűnt, hiába keresett, tökéletesen nyomaveszett leányának sorsa. Nem aggódott miatta, tudta, hogy él – az anya érzi azt –, hanem szerfölött kíváncsi volt a viszonyokra, amelyek között annak élnie kell. Titkon fölkereste a lapokat, és ingyenes kishirdetéseket bocsátott közre: *Adj hírt magadról, jöjj, mindent megbocsátok!* Válasz nem jött tőle, csak egyszer küldött valaki egy gyűrődött tízforintost. Hordár hozta meg nem címzett borítékban, mindjárt elszaladt. Mindnyájan tudták, hogy ő küldi, és ezért – kegyeletből – sokáig nem nyúltak hozzá,

amíg egyszer a kényszerítő szükség rászorította őket; Hirsyt elküldték, fölváltotta, vásárolt, sőt magának is vett a legolcsóbb fajtájú cigarettából. A jóember úgy anyagi, mint erkölcsi tekintetben csaknem tönkrement, barátjának viszonya, a lakástalanság megkuszálta, tanulmányait elhanyagolta, leckéit elvesztette. Érezte, hogy tönkremegy, ha ez még sokáig így tart.

– Meg kell esküdniök, és évi lakást vállalniok! – jelentette ki ama gyűlésen, melyet a Robin Sándor barátai szabad ég alatt, barátjuk megmentése, viszonyainak rendezése érdekében tartattak. Nem is egyszer, de többször. De mindig lát-ható siker nélkül. Végre Bem Gyulának egy szerencsésnek nevezhető közvetítő indítványa támadt.

– Én össze fogom adni őket – mondá –, Isten és ember előtt, össze. Mege-ske-tem őket, mert tudom a formát, mert voltaképpen minden kereszténynek joga, sőt kötelessége szerető szíveket kopulálni.

A „kopulál” szó megtetszett.

– Helyes, igaz, természetes! – zúgták a fiúk.

Bem, a festőnövendék, néhány év előtt cisztercita klerikus, Clairvoy St. Bern-ard szép fehér rendjének föl nem szentelt tagja volt, folytatá:

– A szabályos áldás majd azután következhetik. Fő az, hogy a házból, ahol a jegyespár lakik, esküvői, lehetőleg ünnepi mezben kivonuljunk. A házat, mely nem nézi a leányt kellő tisztelettel, meg kell nyugtatni, lefőzni, be kell dugni a pletykák csapját. Legjobb lenne persze felrobbantani ezt az óriási svábbogár odút, e nyomorult fészket, mely szemérmetlen tekintettel, gyáva és hazug sza-vakkal illeti őt, őt, aki...

A fiatalember hangja elfogyott. Minden csepp vére összeszorított ökleibe fut-hatott össze, mert arca egyszerre oly fehér lett, mint a gipsz-szobroké. Majd meg-elöntötte a vér; magas, tiszta homloka egy pirosság. Az ifjú művész beteges volt, ezért és nem más okból vált meg a szerzetesrendtől. Lelke azonban erős és egészséges, oly nemes, egyenes és határozott, mint amilyen a pálma, ha felnőtt. Barátai közül senki sem volt hozzá fogható, sőt, én úgy emlékszem – ha nem az ifjúság délibábja játszik velem –, hogy abban az időben sem rongyos, sem ép cipőben nem járt-kelt e földön olyan derék legény, mint amilyen volt Bem Gyula. Lelkes, tüzes fiúk között a leglelkesebb és legtüzesebb, minden művészetbe halálosan szerelmes. Nem olvastam azóta se olyan szép verseket, mint amilyeneket ő irt; hallgató magyart őt pengős hegedűn játszott; mondtuk is, hittük is: jobban, mint Pablo Sarasate.

Az apostol – melleleg mondva, gyönyörűen szavalta Petőfi *Apostol*-át – mindjobban nekitüzesedett, de hangját halkította: Piroskáról beszélt, akinél töké-letesebb, szebb emberi lényt nem ismert még soha, igaz, hogy úri eredetű leányt nem ismert még egyetlenegyet sem. Sőt igazán, a szó mélyebb értelmében, nem ismert még semmiféle leányt, bárha huszonkettedik évét is elhagyá. A gyerekek szívesen hallgatták, sőt a látszólagos, mondjuk költött esküvő terve Robin Sán-dornak, és így arájának is, megtetszett. Az egykori árvagyámot nem avatták bele a titokba, elhatározták, hogy csak azután írnak neki. Ami az anyát illeti, azt köny-

nyú volt megtéveszteni, különben is édeskeveset törődött meglevő leányával, az elveszettel törődött minduntalan.

Már mindent elrendeztek, épp csak a kocsi kérdése maradt függőben. Egyetlenegyikőjük sem ült még eddig fiákeren, és a kétlovas bérkocsi, a hozzátartozó fogalomkörrel, idegen volt nekik. Sőt, mert nem ismerték, bizonyos tekintetekben gyűlölték is a járművek e fajtáját. Elgázolja a szegény népet, oly gögösen, sebesen vágat, azt hiszi, övé ez a város, az emberiség pedig csak érte van. Messze, messze valának még a kétlovastól, ott tartottak, ahol az ember bőven ráér gyalogolni, és inkább csak a multság kedvéért száll lóvasútra vagy omnibuszra. Ott, ahol az egyfogatos is fényűzés, rajta ülni ritka és élvezetes esemény. Természetesen, lehetőleg úgy, hogy a város lásson bennünket, és ne vegye észre, hogy amíg a szegény komfortáblis ló poroszkál, mind azt hajtogatjuk magunkban: Elég lesz-e hatvan? Egy forint, az sok. Hetven krajcárt, nyolcvan krajcárt adok neki!

Elég az hozzá, hogy Hirsy nem mert megszólítani fiákerost. Egy rongyosat, egy rendkívül igénytelent keresett, de ilyent nem talált a belvárosban. Kifáradt tehát Budára, de itt meg sehogy sem értették meg, hogy mit akar. Miért ragaszkodik a jobbparti fiákerhez, amikor egy, a Duna balpartján megtartandó ünnepről van szó? Elvették tőle a megbízást, és Jágicsnak adták, az erős Jágicsnak, aki a keményített inget gyűlölte – mivel nem volt neki –, és tengerészruhában kereste fel a külvárosi bálokat; de nem mindig eredménnyel. A fiatalember egy külvárosi kocsmában, külön ez alkalomra, megismerkedett, sőt nagyjából meg is barátkozott két bérkocsissal.

Minden rendben volt, a menyasszony már föl is öltözködött, fehérbe. Még megvolt tiszta és szép, csak egy kissé gyűrött és szűk mollruhája, amelyben négy évvel ezelőtt megbérmálkozott. Szegényke bizony kinőtt belőle, nagyon be kellett fűznie magát. A szoknyácska rövid is lett egy kicsit, és kilátszott, hiába mozgott, mentegetődzött, mégiscsak látszott elegáns, karcsú bokája. De virága volt, sok-sok fehér virága! Valamennyi fiú hozott, mert nem vala tél, hanem a java virágidény, amikor krajcárjával lehetett kapni a legszebb rózsákat, a legteljesebb szegfűket. A ruha hiányait, esetlenségét virágokkal pótolták, s a leánykának ez kissé különösen, de igen jól állott.

Robin frakkba öltözködhetett, a fiúk azonban igen sötét ruhákba; külsőjükre nézve, de szívükben is fölöttébb komolyan. Nem tréfáltak ezek, és ezért, reményelem, a Jóisten nem haragudott meg reájuk.

A ház meg volt lepetve, de egyszersmind meg is sértődött. A házmesterné nehézségeket igyekezett gördíteni a szerető pár ünnepies útja elé, de mást semmit se tudott kieszelni, mint hogy a két fiákerosnak megtiltotta az udvarba való behajtást. De erre azok nem is vágyakoztak.

Elrobogtak tehát, kócos hajú külvárosi lányok irigysége közepette. Ezek némelyike talán könnyezett is, mert a külvárosokban a legszebb és legnehezebb dolognak tartatik a férjhezmenés. A föl pántlikázott lovak, a vajszín kesztyűs vőfélyek, a kisütött bajuszú vőlegény, az összeszaladt utca... ah, mindez olyan gyönyörű. Az ünnepség, maga a szertartás, az egy óráig tartó szereplés, ez ér sokat.

Az utána következő már kevésbé fontos. Nem az élvezet a fő, hanem a dicsőség. Per la gloria, felebarátaim, per la gloria!

Tehát robogtak; aki robogott. Némelyek gyalog és kombinálva: lóvasúttal meg omnibusszal mentek. Mind, mind igen elmélyedve, mert bár mindannyian tudták, hogy az egész nem komoly dolog, mégis valamennyien igen komolyan vették. Keveset beszéltek egymással, igyekeztek közönséges vicceket csinálni, az ajkukról ordináre szavak pukkantak el – mint a rossz rakéta –, lelkeiket azonban aranytafotával mindenféle szimbolizmus bevoná. Rettegének, félték az Istent, és mélyen elgondolkodának: vajon nem vétének a szerelem ellen, nem csúfolják-e ki a családi állapotot, amelyet máskülönben – hangosan szólva – kutyába se vettek.

Már nem robogtak, megérkeztek a vízre. Mert a fiákerok csak az Akadémiáig voltak fölfogadva. Ottan mind hajóra ültek, hogy átevezzenek a szigetre, szent Margit kápolnijának romjaihoz. Itt kellett lefolynia a szertartásnak, így eszelte ki ezt a festő, most egyszermind a pap, a násznagy, a közjegyző, az apa, és még sok más egyéb. A sűrű és elvadult bokrok között ő vezette karon Piroskát, aki halványpiros volt, mint a mályvavirág, és Robin Sándort, aki fehér volt. A gyerekek utánuk kullogtak, halkán beszélgetve.

A rom aljában, kőpárnán nyugtatva fejét, valami csavargóféle aludt, a legszebb fa árnyéka neki szolgált. Az öregasszony, aki most is folyton sírt az őt ért régebbi szerencsétlenségek miatt, el akarta kergettetni. Leszavasták, sőt egy hatost tettek melléje, a kalapjába.

Körülnéztek, senki. Két bari és egy kecske legelt a romok között. A lombok meg se moccantak.

– Kezdhetjük! – szólta Hirsy reszkető hangon.

Robin megfogta menyasszonya kezét, és a festőnövendék elé állott; a násznép körülvette őket. Bem Gyula emelt hangon szólott:

– Szent Margit királyleány temploma ez!

Mindnyájan látták a templomot, amint mennyezete támad, orgonája nő. Hirsy, újabban filológus, Ráskai Leát hallotta, az arcra boruló fátyol alól énekszó hangzott föl lágyan, latinul.

Az egykori kispap folytatá:

– Engem az isteni végzet kijelölt, hogy két lángoló szív fölé reátegyem áldó kezemet.

Láttak két szívet lángolni, és látták, amint a festő lányos, fehér kezét e lángok égetni kezdik. De az áldó kezek meg se moccannak.

A Gyula drága nyájas gyermekszemeiben egyszerre férfias tűz csapott föl:

– Ti akarjátok egymást olthatatlan, örökkévaló, isteni érzéssel, és én itten kijelentem és megparancsolom, hogy senki közétek ne álljon, sem ég, sem föld, sem törvény, sem ember. Jaj a sorsnak, ha benneteket bántani mer; Isten ellen szegül. Mert az Úr vagyon veletek, most és mindörökké, ámen!

– Ámen! – mormolták a fiúk.

Az eskető még jobban nekitüzesedett, a láng elöntötte arcát.

– Csókoljátok meg egymást, hogy az angyalok örüljenek!

A leány megcsókolta a fiút, az gyengéden, fél karjával megölelte; mindkettő szeme tele volt könnyel. Az egykori kispap hozzájuk lépett, egymás kezébe tette kezeiket, és reájuk szegezve átható tekintetét, szólott:

– Mondjátok utánam, amint következnek: Mi egymáséi vagyunk az életre nézve. Egyek a boldogságban, egyek a búbánatban. Egy arc két fele, egy levél színe és visszája. Házastársak vagyunk. Egymás szülei és egymás gyermekei. Minket isten úgy segíljen!

Szépen, rendben mindent utána mondtak. Sőt a boldogtalan Hirsy – pedig reá ez az ügy igazán nem tartozott – szintén velük mormolta a kissé szabálytalan eskümintát.

Az ideiglenes pap most kezét fogott az új párral, homlokon csókolta őket, ezek viszont, sőt Piroska, egészen elvesztvén szokott nyugalmát, kezét csókolt neki. Erre aztán az összes fiúk alkalmoszerűnek találták, hogy az öreg asszonyságot üdvözölgék. Valamennyien elejbe járultak, kezét csókolták. És ebben a pillanatban a szegény nő is ellágyult, a körülményekhez képest boldognak érezte magát.

Azután az ebéd következett, de nem minden nehézség nélkül. Az előkelő vendéglő pincérei megérezték rajtuk, hogy előre elhatározott terv és kiszámított pénz szerint akarnak étkezni. És látván nagy fiatalságukat, valamint azt, hogy nem ama társadalmi osztályba tartoznak, amely e helyiségekbe szokott járni: rosszul bántak velük. Csak és mindenáron, mindenkinek bornyúvesést akartak hozni; természetesen vese nélkül. Ha tudták volna a módját, ha mertek volna előre borraivalót adni, úgy kaptak volna cseresznyés rétest is, amely után, hajh, oly hiába vágyakoztak. Az újságokra való hivatkozással, de csakis azzal, a derék Jágics kieszközölt egy kis tökkáposztát, ugyancsak bornyúhús-föltéttel. Az új pár éhen maradt a nászlakomán, részint a mostoha bánásmód, részint amiatt, mert az abrosz alatt folyton az egymás kezét szorították: megvan-e, igaz-e, hogy mármost az egyik a másiké végképp? És az áldás következtében mintha melegebbek lettek volna e kezek!

A jelenlevő idősebb és pénzerszényből fizető közönség megbotránkozással vegyes élvezettel nézte őket. A hat fiatalembert és az egy nőt. Gorombákat gondoltak magukban, és alighanem erkölcstelenséggel vádolták e különös, és részint hiányos, részint fölös ruházatú társaságot. Különösen a leánykát nézték gyanús szemmel. Mily fiatal még, és máris ily vállalkozó szellemű! Hogy a policia ezt megengedi, gondolták magukban kővér úrinők és sovány uraságok, akik között írók és művészek akadhattak, olyanok tehát, akiknek mesterségük és kötelességük az élet és az ember ismerete. A násznép pedig ezalatt a leggyöngédebb modorban ünnepelte az új párt, igyekeztvén a testiességnek még csak a gondolatát is elnyomni. Tósztokat mondtak halkán a „Pályára”, igen, s jövőendő életpályákra, a szabadságra, a nőkre, sőt a bolond Hirsy a távollevő örömapát, a vén sikasztót üdvözölte, oly gyöngéd, szívreható módra, hogy a társaságot részint megkönnyeztette, részint megnevettette.

Azért mondom, kedves és türelmes olvasóm, hogy meg ne ítélj fiatal nőcskét, kit sok férfival látsz, világos ruhában, fölvirágozva. Rövid ruhája nem bérmaruha

volt-e, nem azért rövid-e? – nem tudod. És a fiatal férfiakat, akik egy nőt rajonganak körül sokan, azokat is meg ne ítéld, soha!

Aztán hazamentek. A násznép eltűnt, egyedül maradtak. Estefelé van, meleg nyári est, a ház kitódul az utcára. A bérházban mélységes csend, csak ők ketten susognak az udvari ablakban. A lámpát meggyújtják az udvaron.

– Fölséges éjjel! – szól a férfi.

Beteszik az ablakot, és az izgalmas nap után nyugodni térnek.

„Isten veled, téглаágy, csúf mártír-fekvés!” – gondolja magában Robin Sándor. Mosolyogva, boldogan és remegve, hangosan hozzáteszi:

– Be jó férjnek lenni!

– Hát még feleségnek! – susogja vissza az asszonyka.

És nem volt még e langyos Pesten büszkébb, olvadóbb lelkű, kedvesebb egy pár ember, mint azok, kik másnap délben fölébredtek, mert rendkívül éhesek valának.

Ebéd volt; sőt fölöttébb jó ebéd e napon. A többiekre nézve pedig valami történt, ami rendkívüli szerencsétlenségnek, de esetleg különös szerencsének mondható. Ez azonban szigorúan polgári történet, amelyet különválasztok e násznak szentelt lapoktól.

Adieu, nász, a messziségben, az elmúlásban, a nagy távolságban, mosolyogva, de elérzékenyedve, utólag én is megáldalak!

A mézeshetek

Nem szabad elfeledkeznünk, hogy Robin Sándor igen különleges állást foglalt el a Halász és Fivére egyenruhakészítő cégnél. Oly különös volt a pozíciója, hogy okvetlenül kidobják, ha akármily címen egy napon túl nem jelentkeznek az irodában. Ha betegség vagy éppen megházasodás címen marad el, annál rosszabb. A gondos és előrelátó fiatalember mind tudta ezt, s azért mindjárt az esküvőjét követő napon sietett a hivatalba, hogy levélben megintse a hanyag katonatisztek, a könnyelmű önkénteseket, a jókedvű tűzoltókat, mindazokat, akik a cégnek nem akartak fizetni, de akikhez neki voltaképpen semmi köze nem volt.

Ez a reggel valóban igen kínos volt, és mindig emlékezetes maradt, és pedig igen sok ember lelkében. A boltajtóban maga Halász fogadta. Ott álldogált tétlenül, álmodozva szinte. Szakálla megnyírva, haja fölfelé fésülve, nem lehetett ráismerni, mintha útra készen volna – Amerikába.

– Robin úr – mondá a főnök –, ne jöjjön ön többé ide.

– Miért? – kérde Sándor, és szíve vére megfagyott.

– Mert én se igen jövők! – felelé a cég tréfás, de rendkívül kesernyés hangon.

– Ez esetben elmehetek?

– El, jó napot kívánok; meg voltam önnel elégedve. Maga tegye le a vizsgáit. Itt önnek egy notesz, csak az első lapja van beírva, szakítsa ki. Írjon bele okos dolgokat. Bevételt és kiadást, amit költ. Jó napot, Robin, jó napot!

A fiatalember elfordult a régi, körüti háztól, és elhagyta elvesztett állásának színhelyét. Elment, és bár mindössze is egy alantas írni állás volt, amit mindörökké elhagyott: a szeme könnyezni szeretett volna, a szíve bent bizonyára sírt is. Mert konzervatívak vagyunk, ó, drága olvasó, az ember csak maradi állat, akármily fiatal, és radikális. Fáj elhagyni a megszokott rosszat is, a dohos irodát, a szélhámos üzletet, amely száz percentre és mindent összedolgozik, és mégis megbukik. Fáj a válás egy megszokott thonet-széktől, melynek ülőhelyét magad ülted ki. Fáj a válás egy nedves hónaposszobától, melynek kontárkéz festette díszítéseit annyit nézted a nyomorúság és éhség napjaiban. Fáj, mert amikor gondolataid és emlékeid tanyáját valahol ott hagyod, ösztönszerűleg érzed, hogy magadból hagyta ott egy darabot. Robin kerülő utakon ment hazafelé. De ez utakon, éppen ezeken kellett találkoznia a vele egysorsú alkalmazottakkal. Ezekről tudta meg az egész borzasztó esetet. Halász Frigyes kezét fogott egy főherceggel.

A dolog nem olyan egyszerű, hogy első hallásra meg lehetne érteni. Ez ember mint vetemedett arra a vakmerőségre, és mért követte a tényt az anyagi tönk? Kirí bár az elbeszélés keretéből – amely csaknem kizárólag becsületes vagy legalább formás embereket zár magába –, mégis pár szóval jelzem amaz üzér életrajzát. Nem volt az szabó, sosem értett egy mesterséghez is. Alkusz vagy filozófus volt, napról napra élt, és ebben az állásában megfigyelte, hogy az utolsó évtizedek legerősebb jellemvonása: az egyenruhára, a díszes, szép és drága egyenruhákra való törekvés. Amaz országban és abban a korban, holott aranyzinóros ruhára és púderes copfra vágnak a legkomolyabb férfiak is, amikor komoly szó esik

arról, hogy a rossz törvények alapján csak hiányosan ítélkező bíró tekintélyét egy idegen országból szedett, ott emlékezetes, de itthon nevetséges öltönydarabbal korrigálják meg: – Frigyes és fivére valóban a legjobb időben szervezték és alapították meg az egyenruhaholtot.

A filozófia pompásan beütött, hála ama jobbmódú fiatal önkénteseknek, akik nemcsak viselték, de ették, itták és szivarozták is a drága ruhákat. Éspedig olyanformán, hogy nem öltöztek egyszerre tíz Waffenrockba, hanem egyet föl húztak, kilencet pedig elárusítottak. Bonyolult az ügy, és talán nem is érdemes magyarázatra, elég az hozzá, hogy a szabóknak a dolgát az Isten igen fölvitte. Keleti rendjeleket kaptak, és délszaki szállítók lettek.

Nehezen ment, de végre megnyerték a monarchia némely tekintélyét is, be szabadott menniök a kaszárnyákba, törzstisztek – olykor – kezét fogtak a céggel, amely igen szenvedélyes kiállító volt, és így került ahhoz a szerencséhez, hogy egy időleges és különleges kiállítás alkalmából, többféle hercegek és igen magas rangú urak társaságában, egy egészen fiatal főherceg megszólította magát az üzlet alapítóját:

– Ez a nadrág félig szarvasbőr?

– A legfinomabb szarvasbőr, fenség!

– Csináljon nekem egy ilyen nadrágot, de még finomabbat és teljesen szarvasbőrből.

A diadalmas életöröm érzése öntötte el az üzér szívét. Mámoros volt, bolond volt, kinyújtotta kezét a főherceg keze felé. Az ifjú fenség a tüntető mozdulatot észrevette, elpirult, megzavarodott, nem tudta, mit csináljon. De Frigyes mind tolakodóbban nyújtotta szeplős kezét, mire a főherceg, ellentállni nem tudván, beleugrott, vékony kis kezét – amelyre csak most került a jegygyűrű – átengedte. A cég mohón elkapta és rázta, félig divatos, félig keleti módra. Körülöttük pedig, a megdöbbenés moraja zúgott végig, egy kedves és vérmes huszártiszt a kardja markolatára szorította a kezét, az a vágya támadt, hogy a megzavarodott Halászt nyomban agyonvágja.

Vérontás nélkül végződött, sőt meglehetősen titokban is maradt az eset, de igen jelentős helyekről üldözni kezdték a céget. Méreteire, szabására, zsinórjaira kimondták a „lehetetlen”-t, ami náluk készült, az nem volt többé előírászerű, és – nem lassan-lassan, de rohamosan – más nagyszabású bevője nem maradt a cégnek, mint egy Balkán-állam királya és törzskara, de ezek meg nem fizettek. A kedvező széllel indult cég így kénytelen vala bevezetni a krida révpártjába, és így veszté el állását Robin Sándor egy kézzorításnak miatta. A fiúk – amikor Sándor az esetet elbeszélte – roppantul fölháborodtak, és a polgári érzés nagyon is föl-lángolt bennük. A zsidónak fogták pártját, talán oktanul, mert egy főherceg mégiscsak nagy úr. Hanem – az a régi – az olyan korszak volt!

Estig kihúzták méltatlankodással, de fölhasználva ama pillanatokat, amíg Sándor vacsorára való szafaládéért odajárt, igyekeztek a helyzetet komoly oldaláról is felfogni és megbeszélni. Az általános hangulatból az érzett ki, hogy ez a kis társaság ama szerény háztartást, melyet most katasztrófa ért, fenn akarja tartani mindenképpen, esetleg egy igénytelenebb részvénytársaság alakjában. Összepó-

tolják a pénzt, amelyre e három embernek szüksége van. A baj e szép tervben csak az volt, hogy egyiküknek se volt egy fölös krajcárja is, házi nevelők és ügyvédi írkok voltak, és közöttük egy – természetesen a jó Hirsy – pénzfizetséget nem is kapott, csak kosztot és ruhamosást. Mégis ő ágált most a legjobban, mert természete: hogy ő segítsen másokat, aki magával tehetetlen.

– Urak – mondá –, mindig a jövőről beszélünk. Mi közünk nekünk e pillanatban a messze jövőhöz? Azt hiszem, a pillanatnyi szükség beállott, pénz kell, de mindjárt. Nekem van egy tervem. Egyszerű, én a jövő héten anabaptista leszek.

Nevettek és bámultak. A fiatalember sietett a magyarázattal:

– Úgy tudom – súgta –, hogy az anabaptisták gazdagok, ötven forintot adnak minden áttérőnek, és ezenfelül jól meg is fürdetik!

Nevetett, de igen komolyan, aminthogy már régebben gondolt erre az eshetőségre, mint ultima rációra. A többiek kacagtak, úgy, hogy az ablaknál ábrándozó, urára váró és szörnyen éhes Piroska is fölriadt. De csúfólódásuk dacára könnyelmű lényük megdöbbsent, és az ötven forint csábtáncot járhatott lelki szemeik előtt. Egyedül a festő röstellte magát:

– Az állás, fő egy új állás. Ügyvédhez kell mennie, akárhogy utálja is ezt a dolgot. Le kell győznie ellenszenvét. Vagy magántitkári állásra kell szert tennie.

– Reggel küldenék érte a fogatot, nem is volna rossz! – nevetett közbe Hirsy. Piroska tapsolt e tervre, nagyon tetszett neki. Az öregasszony is fölnézett a kötéséből.

– Vagy újságíró lenne; azt mondják, most már meg lehet abból élni! Csakhogy akkor éjszaka kell dolgoznia; gázvilágnál, a forró, izgatott levegőben!

Az asszonyka elhalványodott, a szája sírásra görbült. Szerencsére Sándor megérkezett, és egyelőre lakmározta, huszonöt krajcárból valamennyien. Piroska gyönyörűen fölvagdalta a szafaládét, hagymát vágott hozzá, ecetet öntött rá, meghintette borssal és paprikával. Sok volt, szép volt, hideg volt, mert ez áldott olcsó ételnek megvan az a megbecsülhetetlen sajátossága, hogy meleg időben is hideg marad. Ezért, és különösen olcsóságáért, áldassék föltalálója, kinek egyénisége ismeretlen, de tevékenysége a közre azért hasznosabb, mint sok könyv-íróé, művészé és politikusé; biz én ezt hiszem, és ki is mondom.

Rendkívül jó étvágygal ettek, kivéven Robint, aki csak csipegetett. Nem tudom, miért. Lehet, hogy azért, mert most már, állás nélkül, úgy vélte, hogy étkezés dolgában önmegtartóztatással kell élnie. Egy kissé nyomasztó hangulatban, de jó tervekkel váltak el. Terve a következő hetekben is volt mindenkinek, de tenni csak a festő tudott. Ő keresett – nincs mit titkolózni – a kis háztartásra, ő tartotta fenn a három tagból álló családot, melynek két tagját szerette, az egyiket – a férjet – forró, mély barátsággal, a másikat – az asszonykát – halálos, izzó, de eltitkolt szerelemmel.

Kivallottam ezt is, és ha már mindent elmondok, hadd szólak néhány szót a különös jellemű kezdő művész benső és külső életéről. Addig is, kedves olvasóm, szépen megkérek, a kárhóztatás követ ne dobjad az emberekre, akik látszólag a polgári, rendes útról letértek.

Szafaládé-bankettek és kajszibarack-vacsorák: hadd időzők nálatok még egy keveset. A művészet és az irodalom sok szép ügyét beszélték meg ezalatt, és szőtték a legkomolyabb, a legmesszebbmenő terveket, amíg az étellel játszottak, mint a gyermekek; a kenyér haját szalonnának, belét kalácsnak ették, bicskával – mert bicskája mindegyiknek volt – apró darabokat vágtak belőle, kicsi híja, hogy az asztalra nem rakták, katonáknak ki nem nevezték, nem szólították néven, mint az egész kicsiny gyermekek szokták. Azért komolyak voltak, sőt nagyon is komolyak, és mint a derék fiatalság javarésze: a jövődőben és azért éltek ők is, és nekik sem jutott eszükbe, hogy az ember igazi jövője, amiért élni érdemes, a voltaképpen cél – a múlt; az elmúlt fiatalság. Iskolákban kellene ezt tanítani, aminek tisztára az ellenkezőjét tanítják, és ezért kellene valami szép szociális forradalmat csinálni. Azért, hogy másképp rendezkedjék be a világ, és az ifjúság magáért éljen, és ne az ostoba, az ismeretlen öregségért, amit hangzatos hazugsággal úgy hívnak: jövő.

Fiatol olvasóim, remélem, meg vagytok elégedve e kijelentéssel, amelyről sok szó fog esni még ez elbeszélés folyamán, sőt nekem úgy tetszik, magával az ezüst kecskével is a legerősebb összefüggésben van ez a tárgy. De várjunk, amíg az ezüst állat újra megjelenik, és addig kísérjük figyelemmel az eseményeket, amelyek csöndesen és nem ismeretlen mederben folynak.

A családfő egész napon át állást keresett, a barát egész nap dolgozott, és munkásságának pénzbeli eredményét minden este elvitte a családfőnek. A kréta- és szénrajzok ideje volt ez, a könnyebb művészet roppant elterjedésének ama korszaka, amely a szegény Bem Gyula emlékéhez fűződik. Persze ma már senki sem tudja, hogy mért jött annyira divatba, és mért lőn oly olcsó a fotográfia és az élet után rajzolt, életnagyságú kréta- és szénrajz. A pékek, a fűszeresek, a nyugalomba vonult soványabb szakácsnék mind-mind lerajzoltatták magukat vele. Sőt vasúti tisztviselők és antikváriusok is, és műárusa is éppen egy ódondász volt, aki a világ minden nevezetesebb jogtudósát lerajzoltatta magának, bárha ezekkel sem rokonságban, sem semmiféle ismeretségben nem állott. – Tökéletesek nem voltak ezek a képek, de érdekesek, tiszták, erősen árnyékosak, és ahol rá lehetett bírni a megrendelőt: mindig a Rembrandt modorában. Ha azonban kellett, bizony lemondott Gyula a művészet nagy elveiről is, és a fehér inggallérról elhagyta a verőárnyékot, mert azt az alsóbb, sőt részben a felsőbb körök is, pizsoknak nézték és kigumiztatták. Még egy különös jellege volt ez arc képeknek, az, hogy az orra csaknem valamennyinek egyforma felé hajolt, nem élbe, hanem síkba futott, a hegyén egy kis behorpadással, olyan, mint amilyent Petőfinek rajzolnak, és amilyen formájú volt magának a festőnek az orra is. Megfigyeltük és sokat neveltük ezt a tüneményt, amelynek magyarázatát ma sem tudom, nem is keresem, mert sejtem, hogy senki sem kíváncsi rá.

Legalább három forintot hozott Gyula minden este, és Robin Sándor ez öszszegeket egy jogtörténet lapjaira rendesen följegyezte, hogy visszaadja neki, ha kúriai bíró lesz vagy még előbb. Gyula azonban mindig rettegett, hogy a kereset egyszerre csak megakad, vagy rendkívül leszáll, és némi aggályai voltak akörül is, hogy tehetsége végképp elromlik e számár; sablonos munkában. Olajfestéssel

már alig dolgozhatott, pedig mi kéj olajjal dolgozni, és tizenhatféle színt a bádog-tubusokból egy palettára kinyomni! Aggályait és szomjú vágyakozását nem említette senkinek, de ebben az időben alig is beszélt mással, mint Piroskával, akivel különben is több időt töltött el, mint maga a családfő.

Robin Sándor nem született férjnek, már ezt most mindjárt, lehet, hogy egész váratlanul, kimondom. Először is a legjobb női társaságot szívesen odaadta a legrosszabb férfitársaságért, a hölgyekkel általában nemigen tudott mit beszélni. Csak akkor volt igazi beszélőkedve, ha vére felizgult, szíve megnyílott, és csak erre az időre. Különben, ha kedvelte is őket, egészen emberszámba nem vette az asszonyokat, amiért, remélem, nem veszít el minden rokonszenvet, bárha megérdemelné. De nem tehetett a természetéről, a neveléséről, az életviszonyairól. Nem ismerte a hölgyet, nem voltak nőtestvérei, és hogy nemcsak férfiak, hanem nők is vannak a világon, ez a fölfedezés gyakorta meglepte, nemegyszer igen kellemesen. Máskülönben a legszívélyesebb módra, a legkedvesebben viselkedett Piroskával, napközben is sokszor, hevesen megcsókolta, fölemelte az ölébe, fölvette a hátára, és a szobában úgy hurcolta, mint egy gyermeket.

A festőnek egészen más természetet rendelt az Isten, csak nővel tudott igazán barátkozni. A nővel, akit még nem ismert, aki rejtélyes, izgató, szép és szent lény volt a szemében. Munkájából ha halálra fáradtan Robinékhoz pihenőre tért, szíve izgatottan vert, és a gyönyörűség áradt el lelkében, mert mindjárt fogja hallani hangját a nőnek, látni természetét, szeméinek nevetését, ajkának mozgását. És a művész még izgatta, segítette, föllángoltatta benne e férfiüvézéseket. A leány fejének gyengéd és finom vonalai, egyéni, disztíngvált és gazdag rajza megremegették. Az állát, orrocskáját, a fülét lerajzolta magában százezerszer. Magába szívta az asszonyka formáit, mégse tudott betelni vele soha. És amikor este hazatért, nem fogott kezét vele. Csak egy idő óta nem fogott, azóta, amióta szokatlan, édes kéjt szerzett neki, amint ama kéz lágyan és mégis erősen markába búvott.

Robin sokáig nem vette észre ezt a tartózkodást, és amikor megfigyelte mégis, tréfásan megkorholta:

– Összevesztetek, mindjárt összeütöm a fejeteket, csókoljátok meg egymást.

A festő – és talán Piroška is – roppantul elpirultak, de rosszat nem gondolt itt senki, bizony isten!

Gyula zavartan kezdte a társalgást, de annál nagyobb ékesszólással beszélt később. Robin leült tanulni – az első szigorlatra készült –, ők meg ketten csevegtek, azaz az asszonyka hallgatott. Hallgatta a festő nagyszerű terveit, óriási képtárgyait. Izzó bárányfelhőbe, teljes napsütésnél, angyalokat akart festeni, százat vagy többet, de primára, minden aláfestés nélkül. A nyomor szívtepő képét akarta megfesteni végtelen sorozatokban, és olyan nagyban, hogy külön kellett volna vásznat szövetni hozzá Belgiumban. Ha mindazt megcsinálhatja, aminek a vázlatai egy kis könyvben máris megvoltak, akkor Jacapo Robusti, ami a nagy fölfogást és arányt illeti, csak másodsorban, utána következik. És ha megcsinálhatja, ha a gaz sors útjába nem áll, a Jóisten tudja, nem lesz-e oly hírneves, mint ama

Tintoretto, aki egészen ifjú korában csakolyan vad és vakmerő tervelő lehetett, mint az én Bem Gyulám.

Piroska örömmel hallgatta, és csendes, de erős vágyakozással várta jöttét, és igen megelégedetten mosolygott, amikor lépéseit megismerte. Szerencse, hogy olyan lány volt, hogy érzéseiről nemigen adott számot magának, legalább ebben az időben nem. Különben talán meg is ijedt volna, tudván azt, hogy amíg teste, szerelme egészen Sándorjáé, lelkének egész érdeklődésével tapad annak barátjához, álmodik a törekvéseivel, osztja szenvedéseit, megkönnyezi kétségeit.

Jó szerencse, hogy az asszonyka ebben az időben csakugyan nem ébredt még öntudatra, és minden félelem, minden erőszakos átmenet nélkül ment át egy másik, talán egy igazabb, inkább neki való, ama öröknek nevezett, tisztán lelki – szerelembe.

Ah, csendesen, senki sem tudja még, és ha csak lehet, ne is tudja meg senki, csak a levegőégben láthatatlanul tanyázó géniuszok, akiknek minden dolguk az, hogy az egymásnak rendelt szíveket a legnagyobb távolságon, a legfenekletlenebb akadályokon át egymáshoz vezessék, egymásra fektessék. Ezek a nemtők szépen, lassan, és észrevétlen kézenfogták a mi két fiatalunkat is, de az egyik kirántotta a maga sovány csuklóját.

A festő szenvedni kezdett. Éjjel kikelt ágyából, lefeküdt a pusztta földre, sirt és jajongott, és másnap roppant lelkiismeretfurdalásra ébredt. Egy órát elaludt a munkaidőből.

Hogy fog Robinnak beszámolni? Már megint kevesebb pénzt visz. Így tönkre mennek. Azonfelül: szólnia kellene neki. Ha egy szikra becsület van benne: szól, megmond mindent. De ha van benne egy szikra becsület, szólhat-e most?

Elhatározta, hogy nem jár hozzájuk, hanem levélben küldi el a pénzt. A fájdalomtól elzöldült és eltorzult az arca, amikor ez az elhatározás megérett benne. Minek élni tovább, ha nem mehet oda? És mégsem hagyhatja őket el!

Egy napon át el is maradt, betegség címén. Ezen a napon találkozott Robin Sándor egy Bergen nevű emberrel, akiről sok emlékezetes dolgot fogok elbeszélni, és aki német neve dacára magyar volt; no nem egészen az!

Becsületbankett

Aznap este, hogy Gyula nem jött, a Piroska apjával elmentek egy kis kocsmába vacsorálni. (Az öregasszony otthon maradt, részint azért, hogy eltűnt leányát várta, hátha az hazajön, és azért, mert nem is hívták.)

A kis kocsmá az Ősz, Tavasz vagy Nyár utca sarkán állott, biztosan már nem emlékszem, pedig nevezetes kis kocsmá volt. Az ügyvédek nagy elszaporodását közvetlenül megelőző időszakban természetesen sok ügyvédjelölt járt oda, nemkülönben sok orvosnövendék, akik egy másik asztalt foglaltak el. A különben egy fejformájú és ugyanegy anyanyelvű fiatalemberek két kasztot alkottak, ellenséges szemekkel vizsgálták egymást, és gyakorta átpofozkodtak egymáshoz, amire rendszerint rövid, de feltűnő béke következett.

Abban az időben a kis kocsmában ebédelt a király is. Magától értetődik: nem az igazi király. Egy vén színész, havi harminc pengőből élő, de oly méltóságos és szertartásos, mint a legjobb angol királyok. Fejedelmi kézmozdulattal parancsolta, hogy hozzanak vesét velővel – de tojást is habarjanak bele –, és oly mimikával küldte el a pudvás retket, ahogy Edwárd király küldhette vérpadra szegény alattvalóit. Szép volt e színész uralkodó, öregségében, roncsaiban, elhagyatottságában is szép. Nagyszerű alakja maradt a régi, megöszült szemöldöke és pillái alól a legszebb kék szem fenséges pillantásait lövellte a pincér és a kocsmáros felé. Shakespeare-t ez jól megtanulta, és mivel a nemes alakjait szerette játszani, ő is nemes lett, lemondó, bölcs, de szigorú, a havi harminc pengőjével.

Kérdem: mennyivel volt rosszabb, értéktelenebb az igazi koronás főknél? Azért, mert civilben járt? Eléggé sajnálta, hogy puha – és olajos – kalapot kellett viselnie, és nem koronát!

Az öreg színész a legfelsőbb személy volt a kis kocsmában, nagyon tisztelték, mihamarább önkéntelenül a helyiség fejének küzdötte föl magát, bárha rendszerint a sikkasztók asztalánál elnökölt. Csakhogy e kis körhöz tartozó férfiakról nem lehetett megismerni, hogy sikkasztók és börtönviselt emberek, valamint egy szolidabb örültekházában is, ha mint józan tanulmányozó belépsz, keresed és nem ismered föl a szegény tébolyadottakat, és az ápolókat és orvosokat tartod annak. A külső szín csaló mivolta oka-e mindezeknek, avagy úgy áll a dolog, hogy azok között, akik már sikkasztottak, és akik még nem sikkasztottak, megőrült és az örülésre hajlamos, szóval: ember és ember között nagyon kicsiny a különbség?

A sikkasztók asztaltársaságának elismert elnöke, a vén színész, jól érezte magát a társadalmon kívül álló, tapasztalt egyének között, akik elbúva éltek, következőképp folyton ünnepelték benne a nyilvánosságot. Az írókat persze sokkal jobban szerette, de ezekkel abban az időben meghasonlott, és amint ő mondá: „a magasabb tisztviselői karral töltötte együtt élete hátralevő napjait”.

Valóban, egykoron – volt – magasabb rangú tisztviselők is jártak az asztalhoz, kis porciót ebédelni. Vegyészek, bírák, polgármesterek, nagyobbára a negyven és az ötven között, de borzasztóan megrokkanna. Idejárt az a híres, nagytehetségű volt képviselő is, akinél szigorúbb erkölcsi elveket nem vallott senki, szívéből vallotta, és a baj csak az volt, hogy ez elvek gyakorlásához nem volt pénze. Min-

denki azt hitte, hogy főbelövi magát, de neki bizony volt esze, és élve maradt, díjnok lett, és egy másik társaságban vallotta a régi erős és szigorú erkölcsöket.

Félek, hogy bűnpártolással fognak gyanúba, de mégis, el nem hallgatom, hogy ezek között a gazemberek között voltak becsületes emberek, főképp azok között, akik egy nőért, a családért, a fiúért – akit drága iskolában taníttatni, a leányért, akit férjhezadni kellett – nyúltak az állam vagy valaki más, nem látható személy pénzéhez. És – Isten a tanúm, nem vagyok asszonygyűlölő – ezeknek a zömét a bűnre egy vagy más asszony kényszerítette, vagy észrevétlen, lágyan hőmpölyítette bele. Beteges vagy fényűző nők, akiket különben nem is szerettek. Természetes, hogy más okok is közrejáruáltak, teszem föl, az italnak hirtelen föl-szállott ára, a divatba jött sör, a különféle ásványvízzel hígított borok inaugurálása, a kávéházak hirtelen megerősödése, és hogy a kassai négyes-szivar ebben az időben múlt el, és a legolcsóbb szívható szivar lett a hétkrajcáros británika. Na meg aztán: a politika!

Mindezekről az asztaltársaságnál kevés szó esett, és abban a pillanatban, amikor Piroskát és férjét apjuk ott bemutatta: az ország elkeseredéséről, a fennálló kormány bűneiről beszélgettek. A „király” – és ez világos – rendkívül ellenzéki hajlamokkal volt megáldva.

– Elhoztam a leányom egy kissé szórakozni, és bemutatni a vömet – miniszter a jövőendőben!

Az egykori árvagyámnak hirtelen nem jutott eszébe a vejének a neve. Csak úgy rémlett neki:

– Robay Andor! – mondá.

– Robin Sándor! – helyesbítette Sándor.

– Mindegy! – szólt az exfőügyész.

– Az előbbi szebb! – jegyezte meg a király, aki fölkel, lassú léptekkel közeledett Piroska felé, és mélyen bókolva megcsókolta a kezét.

A vén bűnösök egyszerre igen fölélnkültek, és követték elnökük példáját, valamennyi említette a nevét és foglalkozását – a régit. Az atya nagyon büszke lett, boldog, mert látta, hogy a leánya tetszik, és ezen a réven őt is többre nézik itt, mint azelőtt.

– Miért nem mondta, hogy ilyen szép leánya van! – szólt Bergen, a rendes vendégek közül az egyedüli, aki még nem sikkasztott.

– Mindig mondtam, de nem hallgattak rám! – válaszolta az öregúr némi szemrehányással.

A többiek visszatértek a politikához, kormányalakításhoz, a veszendő erkölcs-höz, a „király” közben, gyengén és fensőséggel, kacérkodni kezdett Piroskával, akit állandóan „gyenge nőcské”-nek nevezett.

Bergen, amaz egyedüli, az ifjú pár mellé ült, és végképp lefoglalta őket.

– Ifjú barátom – szólt a lehető legbizalmasabb hangon –, mi szüksége van arra, hogy börtönviselt férfiak közé jöjjön, és ide hozza a feleségét? Tudja meg, ebben a társaságban én vagyok az egyedüli, és én is...

– Ön is fog! – suttogta mosolyogva Sándor, akit hirtelen valami keserű cinizmus öntött el, és önvád, mért jött ide?

Bergen, a prókátor, édesdeden fölnevetett. Az arca rikító színben nyílt ki, olyan lett, mint a tót rózsza. Mégis talán elhagyom a virággal való hasonlatot. Olyan arcot váltott, mint mikor a marhahólyagot fölfújják, oly fényeset, oly vérmeset, olyan aggasztót; na most mindjárt szétpukkad. Pedig Bergen még egészen fiatal volt, szénfekete nagy haja, szakálla, csak a bajusza nőtt ritkán a kettős vastagságú szája fölött.

– Tudja – folytatta az ügyvéd, miután lelohadt, elcsöndesült egy kicsinyt –, nekem sok jó barátom van ezek között, és a mesterségem olyan, hogy tanulhatok tőlük. Védőügyvéd vagyok, és egykoron a politikai pályára akarok lépni. Ezekről megtanulom a haza közállapotait, a vidéket, ahol, fájdalom, nekem nem ringott bölcsőm. Itt Pesten születtem, és lelkemben nincs meg a népi rend ismerete. A sötétben kezdeni jó, alul, egészen alul. Innen föl lehet menni a magasságba, és az sokkal jobb, mint a magasból lejönni ide.

Sándor vállat vont. Az ügyvéd nagy, húsos kezét a bal vállára nyomta, Piroskára, majd az urára nézett:

– Ön a legúribb, a legelegánsabb külsejű fiatalember, akit eddig ismertem. Ugyebár az ön apja alispán volt?

– Nem, adószedő! – szólt Sándor érdesen, sőt haragosan.

– Annál szebb, hogy ön ilyen. Roppant előny az, aki nagyúrnak születik.

Sándor egy kissé ellágyult. Nem mosolygott többé, még kelletlen, de komoly arccal hallgatta az ügyvédet, aki meg egyszerre nekilekesegett:

– Boldog volnék, ha ön belépne irodámba. Sőt mi több, ezennel szerződöttem van!

Kivett a mellényzsebéből egy gyűrött, piszkos ötvenest, és a Sándor kezébe gyűrte:

– Itt az előleg. No?

A fiatalember egy darabig kezében tartatta a pénzt, és hirtelen megvillant lelkében az ezüst kecskének bánatos arculata. Oly régen nyugszik a rovarporos szekrényfiókban szegény. „A kecskét kiválthatom!” – villant át elméjén a gondolat, és a pénzt eltette. Bergen keze után kapott, megszorította:

– Holnapután mindjárt egy gyönyörű ügye lesz. Védeni fog egy uzorást. Nincsenek szigorlati? Annál jobb! De milyen uzorás!

És a hólyagképű fiatalember oktatta a kerubinarcú, de erőművész termetű Sándort. Kinyílt előtte oly mértékben, hogy később maga is megbánta.

– Tegyük kezünket a kor üterére – mondá, és keresett egy csuklót, előbb a Piroskáét, de azt nem lehetett megfogni. Megelégedett hát egy volt főhivatalnokkal, aki krémszínű felsőkabátban nagyon csöndesen ült mellettük. Ennek megfogta az üterét és folytatá: – Tapintsuk meg, mint ver...

– Veri: a látszólagos tisztességet, a belső elzüllést. Jaj annak, aki nem becstelenségen belülről, s nem előkelően nemes kívülről.

– Üti az órát, amely elérkezett nekünk, változatos karakterű férfiaknak. Ez az állapot, ami van: ez azon zavaros, amelyben pompás halászat esik. Ön hal akar lenni vagy halász? Mert a kettő egyszerre nem lehet. Akarja maga, hogy egy

közönséges kukta a fejére csapjon, egy rossz bicskával egy kissé megnyiszálva, elevenen dobja bele a bográcsba?

– Ördög vigye a kor üterét – meglóbálta és ellökte magától a krémkabátos kezét –, és ördög vigyen el engem, ha teljesen értem. Néha találkozik az ember tisztességes férfiakkal, becsületes nőkkel. A látszat az, hogy mindenki kapható, és mégis, engem már többször dobtak ki bírák és más ilyen szegény ördögök, akiket nem lehet megvesztegetni. Van valami titkos és erős szerve az országnak, amely csaknem reakcionárius módon ellene szegül az anyagi előrehaladásnak.

– Nagyságos asszony – az ügyvéd egyszerre, minden átmenet nélkül Piroska felé fordult –, bocsásson meg, hogy ilyesmiről beszélek. De úgyse érti. És nem érdekli a kor irányából, legfőljebb az, hogy még minden a férfiúi erőre, az ököljogra van alapítva. Nézzék meg, milyen sikerük van a nagy termetű, izmos embereknek! Ők vannak elül. A magasak uralkodnak, és a kis termetűek közül néhány csak rendkívüli szemtelenségével bírja. Gratulálok önnek az urához, olyan termete van, mint egy gránátosnak, és arca: a szent Sebestyéné. Ha egy kicsit megtanul fontoskodni, ha egyszer valakit megver vagy megvérez, ha elolvassa Carrara büntetőjogát, egy kis közjogot, néhány közgazdasági vezércikket: politikai tekintély lesz, úgy éljek!

– Pedig én élek! – Ivott magára. Koccintottak vele, Sándor sietve, előbb itta ki a poharát.

– Ön, úgy látom – jegyezte meg az ügyvéd, kissé elsavanyodva –, utál engem. Jó, de nem szabad elárulnia. Az őszinteség se nem jó, se nem érdekes, és nincs is az emberiség természetében. Hazudunk önmagunknak is, és az önelemzés e korszakában – ez erényünk nélkül – rakásra lövöldöznők magunkat. Mi történnék például e szerencsétlenekkel – köztük becses apósával –, ha nem hitnék el önmagukkal külön-külön, hogy az ő társadalmi bűnük, amely miatt már a bíró is végzett velük, hogy az ő sikkasztásaik és csalásaik – egészen mások, csak félbűnök. Gentleman nem élhet egy teljes bűn világos tudatával, és mi csak azok vagyunk, vagy mi?

Sándor fölnevetett. Az ügyvéd közelebb húzta hozzá székét, és a fülébe súgta:

– Kétféle kiváló férfitípusa van ez idő szerint szép hazánknak. Az egyik: amelyik nem akar, de a végén mégis gazember lesz. A másik: aki előre elhatározza, hogy a mérsékelt, de egzszersmind a merész gazság útjára tér. Én az utóbbi szektához tartozom, és ön – ön, remélem, örökre becsületes marad.

Sándor elhalványodott attól való féltében, hogy valami gombaságot hall, és le kell ütnie a fülébe susogót.

– Mármost elég ebből az ostobaságból. Vegye a pénzét, keressen magának segédet Illván!

Az ügyvéd méltatlankodott, kapkodott fűhöz-fához:

– Az egész csak tréfa volt. Ez a mai fiatalság, nem lehet vele tréfálni. Nem fogadom vissza a pénzt, ez elintézett ügy. Valakihez úgyis csak be kell szegődnie. Hát inkább megy ismeretlen tyúkprókátorhoz, azokhoz a vaskos képű majmokhoz, akik Carrarára, Ricardóra és Werbőczyre hivatkozva, finom jogi tételeken veszekednek a kávéházban, és nem egyebek, mint egy uzsorás szabó, egy gyak-

ran bukó ékszerész ágensei. Akik a szájukkal meghalnak a jogért, de lelkükben édes áhítattal lesik a váltókereseteket.

Végre is a zsebébe visszagyúrta a pénzt. Fölállott, mélyen meghajolt a király előtt, és tüntető haraggal távozott.

Hílt helyére nézve, nagyon valószínű, hogy igen kellemetlen, sőt becsületbe vágó dolgokat beszélt róla a társaság, de ez még jobb társaságban is – és ilyenek még vannak, vagy lehetnek – szintén így szokás.

Csak Sándor védte, de védelme az általános zajba fúlt. Éjjel felé járt, és a bortól, a melegtől nekitüzesedve és ellágyulva az urak mindenike a saját esetét kezdte beszélni, és szidni ama bűnöst, aki helyett voltaképpen ült és a társadalmi állását is elvesztette. Természetesen a nagyobbik rész politikai és társadalmi pártállásának, egyenességének és hajthatatlanságának lett az áldozata.

A sikkasztás technikájának bővebb részleteit lehetett itt meghallani azoknak, akik erre kíváncsiak. Mi, legalább én azt hiszem, nem vagyunk ilyenek és igyekezzünk menekülni e nem illatos forróságból, amelyben Piroska szépen elszundított. (Talán ebben az időben már nem is volt egészen egészséges.)

Fizettek. Elégtételükre legyen mondva, egyik se mondott be kevesebb vagy olcsóbb ételt, mint amennyit megevett. Pedig kiválóan sok kenyér és kis tézta volt az étlap; gyümölcsöt csak az ügyész evett.

Sándorék számláját – akármennyire fáj is ez az önérzetes fiatalembernek – az apjuk egyenlített ki, önérzettel és boldogan. És lóvasúttal vitte őket haza, igen, a gyöngéd apai érzés elbódította őket egészen.

A kapu előtt Hirsyvel találkoztak. A derék fiú – talán méltóztatnak reá emlékezni még? – úgy látszik, ismét lakás nélkül létezett, de azért igen jó színben volt, mert ha rosszul vagy sehogy sem lakott is, de rendesen és jól étkezett egy kocsmárosnál, akit a magyar nyelvben oktatott. A hajléktalant szerették volna behívni, de a házmester miatt nem tehették. Legalább föl és le sétáltak vele vagy egy negyedórát. Sándor búcsúzóan megjegyezte:

– Eh, rossz a világ!

– És nem is lehet megjavítani! – tette hozzá sóhajtva.

– Te lemondasz? – szólt Hirsy megütődve.

– Le én! – felelte Sándor keserű hangon.

...És az ifjú Robin másnap jelentkezett a hólyagarcú Bergennél.

Az ügyvéd két kövér keze közé fogta a fiatalember halovány arcát, és mondá:

– Ön az enyém. Legyünk te– s tuk, mert minden jónak ez az alapja Magyarországon. Én embert csinállok belőled, nem, ember az semmi, urat!

Itt az ügy, oly gyönyörű, oly piszkos...

Hanna szülei

Élt abban az időben egy nem katolikus vallású, idős ember, akinek a nevét ritkán írták ki az újságokba másképp, hacsak nem ezzel a jelzővel: a fehér hiéna.

Lehetett vagy nyolcvanéves, gyönyörű alak, biblikus jelenség. Erős, mint a cser, sőt még erősebb, mert a gallya, a törzse nem idomult az erdő más egyéb fáihoz, sem szomszédaihoz, sem testvéreihez. Mintha magában állana, mintha külön törvényei lennének, külön, neki. Rendkívül gonosz ember volt, de a szíve lágy, tele meleg, sőt tüzes érzéssel. A gyermekeit úgy szerette, mint egy vadállat, aki állattársát megöli, hogy elvigye a fiókáinak. No, lehet, hogy a gyilkosság ennek magának is élvezet.

Ez embernek volt egy unokája, Hanna nevű.

Eme nagyapa Robin Sándort mint Bergen segédjét, magához rendelte, hogy megadhassa neki a szükséges információkat egy némileg büntető ügyben, amelyet részint ő indított, részint őellene indítottak. Reggeli hét órára kellett ott lennie.

Az öreg hiéna már templom után volt, és az írószobájában szilvóriumot früstökölt. A szilvóriumot a kasszából vette elő, és némi habozás után megkínálta Sándort is, de örvendetes tudomásul vette, hogy nem él pálinkával.

– Nem is való fiatalembernek, a fiatalembernek a víz való – mondá mély meggyőződéssel. – A víz, a víz, én tíz icce vizet ittam meg ifjúkoromban egy nyári nap alatt. Amikor például Nyírbaktától Gyöngyösig egyszuszra gyalogoltam.

– Miért? – vetette közbe Sándor udvariasan:

– Rongyért! – jegyezte meg az öreg röviden. Nevetett hozzá, nyolcvanéves kora dacára még a fogaival nevetett. És némi célzatossággal nézett körül a szobában, amelyet a cselédség „ezüstszoba”-nak nevezett. Ezüstedényekkel, óriási, karos gyertyatartókkal, egyházi és étkezőszerekkel volt teli a szoba. Az üvegszekrényekben – részben kihalt, részint tönkrement – mágnáscsaládok szervizei, ezüst evőeszköz egy vendéglőre való.

– Akkor megettem egyszerre egy sült libát, most már nem tudok megenni, csak egy felet!

Az öreg igen elbúsulta magát, fejét lehajtotta, és úgy sandított a fiatalember felé, aki behozta magával az ezüst kecskét, és gyengéden simogatta a fejét.

– Miért hord ilyen drága botot? Elveszítheti, ellophatják, vagy nem is a magáé? – kérde az öreg alázatosan.

– Mi közöd neked a más dolgához! – hallatszott föl erre a válasz egy óriási bőr karosszék felől. Arra fordultak, és nem is vették észre, hogy valaki ül benne. Egy fiatal leány, aki beletemetkezve a székbe és az ablak felé fordulva, korán reggel Rabelais-t olvasta. Most letette a liliomos kötésű, kis francia könyvet, elhagyta rejtekhelyét, előteremt.

Sándor bámulattal, sőt megütközéssel nézett reá, a bemutatkozást is elfeledte. Hanna mégis kezét nyújtott neki, pár pillanatig mustrálták egymást.

A leány a vörös zsidó leányok ama fajtájából való, akik között temérdek a furcsa, csúnya, szeplős és kesely szemű, halvány és formátlanul gyöngye, mint a pincében nőtt virág. De ezek közül egy-egy aztán kiválik, és száz leány izgató

nőiessége és vonzó meg lázító szépsége van meg ez egyben. A haja ennek aztán komolyan vörös, aranyban játszó, pirosba hajló, és tíz leánynak sincs annyi fürtje, mint ennek az egynek. A szeme pedig igazán szem, egymástól távol fekvő, és mintha valami titkos, ismeretlen törvényű nemesítés által a kettősére nagyították volna meg, olyan, mint ama királyleányoké, akik az egyiptomi szfinkszek mellé vannak eltemetve. Az amur törzsbeli hölgyeket értem, akiknek sírszobrait ellop-dossák a tudós, a zsvány angolok.

Hanna így kivált, sőt még jobban, mint amennyire azt az én tompa színeim révén látja az olvasó. Oly fehér volt, mint a tubarózsa, egy kissé rózsaszín és egy keveset zöldes, és a szépségében sok volt e bódító, nőies virág természetéből. Sándor meg is szédült tőle egy pillanatra, és csak akkor ocsúdott föl, amikor látta, hogy a leány gúnyos, sőt megvető kíváncsisággal nézi végig.

– Ez az a fiatalember! – szólt az öreg, és közvetlen közelből rámutatott a szokatlanul nagy ujjával. – Beszélj vele egy kicsit franciául!

Hanna engedelmeskedett:

– Est-ce que vous êtes ce jeune homme naïf et honnête dont nous avons besoin? (Őn az a naiv és becsületes fiatalember, aki nekünk kell?)

– Lehet, hogy az vagyok, kisasszony! – felelte Sándor magyarul.

– És nem fognak bennünket bezárni? – folytató Hanna franciául.

– Ó, kisasszony, amíg én élek, nem!

– És nem szokott ön soha hazudni? Mert én gyűlölöm a hazugságot!

– Önnek soha.

– Különben én nem bánom, tessék. Akkor nem fog pénzt kapni. Egyáltalán nem fog pénzt kapni nagyapótól, le fogja önt főzni!

Az aggastyán oly gyönyörűséggel hallgatta őket, hogy az arca szinte beletorzult. Nevetett és könnyezett egyszerre:

– Szép kiejtése van, mi? – kérde kacagva.

– Ó, igen! – felelte Robin Sándor, és igen különösen érezte magát. Majd érezvén, hogy keveset mondott, hozzátette: – Sohasem hallottam még ilyen szép francia kiejtést.

– Látta ön Sarah Bernhardtot? – kérdezte Hanna hirtelen és szeles érdeklődéssel.

– Igen! – hazudta Sándor.

– Én nem. Nagyapám nem akar elvinni. Azt mondja, hogy a francia színésznők mind erköcstelének.

Úgy mondta ki ezt a szót, hogy „erköcstelének”, mint a többit, mint ahogy ki mondta volna ezt: „eső, felhő, fehér, fekete!” Majd igen búsan megjegyzé:

– Semmi részem nincs szellemi élvezetben.

Nagyapó köhögve, elvörösödve vágott közbe:

– Megint élvezni, mindig csak az élvezet. Ez a mai fiatalság, a leányok is nem akarnak egyebet, mint élvezni!

Az öreg haragra gyúlt:

– Már most menj! – szólt unokájához. – Menj, és sétálj egy kicsit, itt Pesten, ha az ember sétál, mindent lát, és nem kerül pénzbe.

Hanna hízelegni kezdett a fehér hiénának, beleakadt a szakállába, fésülte az ujjaival, az ölébe ült:

– Nagyon szeretlek!

– Jobban, mint az apádat?

– Jobban!

– Jobban, mint a jövődöbeli uradat?

– Nem, azt szeretem jobban, ha lesz. De nem tudom, hogy lesz-e és milyen?

– Fogok neked hozni egy rendkívül derék fiatalembert!

– Csak sok pénze legyen! – szólt a leány komolyan.

Az öreg szívéből fölnevetett.

– Szegényt nem akarsz?

– Fúj!

Ölekeztek és csókolóztak, alig vettek tudomást arról, hogy egy idegen fiatal-ember is van a szobában.

– Te vagy a legjobb és legokosabb ember a világon! – jegyezte meg Hanna, és ravaszul kacsintott az öreg szemébe.

– Valamit ki akarsz tőlem csinálni! – szólt az öreg benső megelégedéssel. Majd Robin Sándor felé fordulva, mondá:

– Ilyen ez a leány, hízelgő és csaló, de őt nem lehet megcsalni, és ezért szeretem. Az anyja más volt, szelíd, engedelmes, nem okos. Ez az én nevelésem. Százezer forintot fog kapni, ha férjhezmegy. Hannus, mit? Mennyit?

– Száztízezer forintot!

Mindnyájan nevettek, Sándor, bár mindig egy csudálkozás volt, belejött ebbe a közvetlen társalgásba, és eszébe se jutott sürgetni az információt. És nem nézte többé oly félelemmel vegyes megvetéssel az uzsorást sem. „Annyi bizonyos, hogy igen eredeti ember!” – gondolta magában. Azonban mégis elpirult, amikor az öreg azzal a kéréssel fordult hozzá, hogy keressen unokája számára szép, gazdag és előkelő, egészséges fiatalembert, de nem kereskedőt.

– Nagyszerű ajándékot kap!

– Mit? – kérde a leány szelesen.

– Egy szép jogi könyvet! – felelte a nagyapa.

– Jó – mondá Sándor kissé elfogódva –, a férjnek valót elhozom. De milyen legyen?

– Külsőre olyan lehet, mint maga! – szólt a leány érdesen, franciául.

– ...Aztán mégiscsak sor került az információra. A baj ezúttal nem volt kicsiny: a fehér pénzférő ezúttal egy félbolond lengyel herceggel és egy szegény kis dzsentrí-jogászocskával való uzsoráskodáson kaptott rajta. A nagy ügyvédek, akik már egy s másszor kihúzták a börtönből, de akiket végül mindig rászédett, nem akarták vállalni a védelmét, így került Bergenhez, aki azonban nem bízott magában, tudta, hogy ha a vén szívtelet valaki megmenti, az csak egy rokonszenves, szegény jogászocska, abból a fajtából, amelyet az öreg előszeretettel fosztogatott. Valaki ezek közül, aki az ártalmat és a bűnt – dicsőíteni tudja. Az áldozatok e szép típusából egy, aki kijelenti, hogy ő hálás az uzsorás iránt.

A megbízás rendben volt, és amikor Sándort kikísérték, az ajtóban Hanna csöndesen mondá neki franciául:

– Ha nem zárnak be bennünket, ha maga is úgy akarja: a maga felesége leszek!

Szerencse mutatkozik

Tél azért van, hogy kicsiny családok a szatócstól tíz krajcárért fát hozatván, izzóra fűthessék a pléhkályhát, és krumplit süthessenek a tetején. Higgyék meg nekem, hogy ezért van a tél, és nem azért, hogy nagy, elit bálók, dúsgazdag piknikek legyenek, olyanok, amelyeken nagyon megrontják a gyomrukat mindazok, akik nekiesnek az osztrigának, bár utálják, de osztrigát nem enni – nem lehet, nem szabad, és ami mindennél több, nem illik... Szeretem hinni, hogy a telet a Jóisten nem a jégpályák kedvéért rendelte, hanem Jézus minden évben újra való megszületésének kedvéért, a rejtelmes és barátságos hóért, a csikorgó hidegért, amely elől egy kis szobába, pléhkályha mellé menekülni olyan boldog érzés, mint amilyen a fecskefióké lehet, amikor anyja pelyhes melléhez, annak szárnya alá búvik.

A szegény jó krumpli – szegény és jó, mert szinte emberi arculata van az én szememben –, a sietve sülő burgonya morgott és mozgott a kályha tetején. Piroska meg-megigazgatta, de az ujját mindig megégette egy kissé, mert már besötétedett kora délután. Sándor, a családfő, még nem jött haza, és csak Bem Gyula volt jelen. Ültek a díványon, nézték a tüzet, szóval mindegyre emlegették, hogy „ejnye, soká jön már Sándor”, de ha szíveikbe láttak volna, bizonytalán megítélik magukat ezért a kis jezsuitáskodásért. Igen jól érezték magukat így, és alighanem szívesen elülnek, eldorombolnak ily módon akár a világ legvégéig, legalábbis addig, amíg nem fogy ki – amivel fenyegetőznek a tudósok – a tüzelőanyag. De sötét volt, és nem látták egymást, sem magukat, a bírálókat vagy önelemzés fagyos világossága is békén hagyta őket. Amióta nem a festő fődözte a házi szükségleteket, azóta megint sűrűbben vizitelt, és keresményét mindenféle ajándék alakjában hozta el. A ház úrnője örült ennek, mert nő és gyermek volt. Ezek ketten pedig rendkívül várják és igen szeretik az ajándékozót. A nők talán még jobban, és lehet, hogy más férfiút, mint az adakozót, nem is szeretnek igazán, talán csak azt, akit ők halmozhatnak el ajándékkal és áldozattal.

A festő egyszer egy kis gyerekkocsit is hozott, hogy legyen, ha majd kell. Egy kissé indiszkrét volt ilyenformán, de ez senkinek sem tűnt föl, egyedül az öregasszony emelt ellene kifogásokat, mert a kocsinak nem volt mennyezete, és ezért félős, hogy a nap a kicsike orcájába süt, ha majd a nap sütni fog, ha majd kicsike lesz.

Egyéb ügyetlenségeket is követett el Bem Gyula. Például titokban kölcsönadott a ház úrnőjének, aki a háztartás költségeit nem tudta bőven fedezni amaz összegből, amelyet a családfő adott. Konyhapénze ha elfogyott, nem mert kérni az urától, annak barátjától kért könnyű szívvel, szegyen nélkül.

A háztartás gondjai iránt Sándornak különben sem volt semmi érzéke; sokat költött magára, jól öltözködött, készen ruhát nem vett soha, és nem tudott lemondani arról, hogy fehérmeműinek egy részét ne a tisztítóintézetben vasalják. Ah, ezek a vakító ingek sokszor fölbillentették a háztartás költségeinek mérlegét, és amíg az asszonyka az aranyozott gombokat az ingekbe belérakta, sokszor könnyezett ezalatt.

Azonban a ház urának nem szabad szüksége látnia, inkább az asszonyka nélkülözgetett egyetmást. Például egy pár téli cipőt, amelyhez sehogy sem tudott hozzájutni. A nyáriban pedig nem mehetett többé az utcára. Ennek okán otthon maradt, a lábát fájlalta, de azért a kis szobában mindennap másfél óráig föl és le sétált – lehetőleg olyankor, amikor senki se látta. E különös sétát a születendő kisgyermek érdekében cselekedte, hallotta szegényke, hogy ilyenkor sétálni kötelesség; bár nem jól esik. Így mulatgatja, bosszantgatja a természet az ő becézett gyermekét, az asszonyembert, és nemcsak megkínozza, de még az arcába is mosolyog!

A cipőügy, sem más apró ügyek el nem vették a Piroska jókedvét, és szíves olvasóm, kérlek, ezt a topánka dolgot te se vedd valami tragikusan. Van valami bánatos boldogság az ilyen furcsa nyomorúságban, amikor rég elmúlt, amikor nem félhetünk tőle, visszavágyunk rája, és nem egy urat láttam, ezek között egy legeslegjobb barátomat is, aki a nagyszerű éveslakásban – amelyet csak félévenként lehet fölmondani – mindegyre visszasírta a Mária utcai apró hónaposzobát, amelyből fölmondás nélkül tették ki a szűrét, miután több hónap óta fizetni nem tudott! Aztán, elvégre is, egészen bizonyos, az asszonykának lett volna téli cipője, ha csak két szót szól, kétfelé is szólhatott volna, és az egyik helyütt – ha úgy akarja – még a lábacskaát is megcsókolják, és sűrűn és forrón omló könnyekkel melengetik föl.

Az asszony nem szólt, mert ez így esett neki jól. Valamint jólesett a féligsült krumpli, amelyet Bem Gyulával megfelezett, amíg meg nem érkezett az igazi feles, a férj.

Robogva, diadalmasan érkezett, az arca ragyogott, sőt kezében a kecske is nevetett.

Ölébe ültette Piroskát, bár nem szokott más jelenlétében gyöngéd lenni hozzá. Most megsimogatta, lovagoltatta, becézte:

– Cicamama – mondá –, azt hiszem, gazdagok leszünk!

– Hogyan? – kérdé a nő boldogan, mert a gazdagság ígérete a legjobb és leggyorsabb hölgyeket is föllelkesíti.

– Most jövök egy milliomostól – folytatta Robin Sándor –, egy milliomostól, aki rám bízta az életét.

Az asszony se, Gyula se értették meg. Sándor magyarázgatta:

– Egy gazember... No, ez aztán fura egy héber. Savanyú Józsi. Engem igen megszeretett. Van egy féleszű lánya is, azt mondta... Mondhatom, hogy érdekes nép! A legműveltebb leány, akit ez életben láttam. A vörös hajával a szobapallót söpri... Nem, jó szag nem volt náluk, alig tudom magamat kifújni. A berendezésük valóban gyönyörű, csupa ezüst minden és fekete fa. Egy kissé rejtelmes az egész. Az agg polgár, azt hiszem, ölne is egy forintért. Vagy talán ölt is? Mit, mit gondoltok? Külön díjazás, legalább ezer forint jár ki tőle. Hagytatok nekem egy krumplit? Megettétek, zsványok! Van?

– Mama, szíveskednék vagy öt krajcárért vajot hozni!

Az ifjú védő igen nehezen értette meg magát. Annyit megtudtak tőle: mindnyájuk élete függ attól, hogy ama rossz ember el ne vegye méltó büntetését. A festő

ezzel nem volt megelégedve, és a kelleténél talán élénkebb hangon jegyezte meg:

– És én őszintén kívánom, hogy ama érdekes alakot bezárják!

Sándor dühbe jött, és elkezdte az uzsorást védeni, először általánosságban, aztán külön, a maga uzsorását. Oly pompásan beszélt, hogy mindenkit meggyőzött, a festőt, sőt önmagát is. A nőkről nem is szólva, a női nem – úgy mondták nekem – a pénz gyors, bár nem egészen méltányos fiaztatásának sohasem igazi ellensége. A pénz gyors szaporítása nagyon kívánatos dolog szemeikben, és aztán – ne hagyják magukat az ostoba férfiak! És Sándor igazán szépen és feltűnő folyékonyssággal beszélt. Különösen hatott a fölkérdésekkel, amelyekre pompásan megfelelt; igaz, könnyű kérdéseket adott föl magának. És igen szépen használta ki a családi mozzanatokot: a patriárka, aki családjának gyűjt, maga éhezik, de unokájának a legdrágább és legelőkelőbb nevelést adja... Ama vörös leány Rabelais-t olvasott kora reggel, és Arany János nyelvén írja nagyatyja üzleti leveleit... És vajon mit tesz a hiénának nevezett agg férfiú, mi az ő legnagyobb bűne: könnyelmű ifjak szüleit megdöbbeneti, figyelmezteti, esetleg meg is bünteti, mert nem adtak gyermeküknek szolid, komoly nevelést.

Sok ostobaságot beszélt össze a mi tüzes ifjú emberünk, csakhogy ezek – más helyről került ügyvédi fogásokkal egyetemben – hatnak majd a bíróság előtt is, és Hanna atyját bizonyítékok hiányában bizonyára fölmentik.

Hanna ott ült a bünper tárgyalásán, elöl, a hallgatóság között.

Itten támad a szerelem

Itten támad a szerelem.

Tágra nyitott, oly fényes, hogy egy kissé már vad tekintetével követte a férfi minden mozdulatát, csodálkozással, rajongással és az elragadtatás önkéntelen, tört hangjai lebbentek el ajkairól. Ah, ezek az ajkak olyanok voltak a női szájak között, mint a csigák között ama élénkpiros, meglepő külsejű, fantasztikus és gazdag rajzú tengeri csigák. (Örök csuda marad, hogyan születnek és mint élnek a komoly, a rettentő, a bestiális óceánban e kacér és művészi lények. Valamint örök csuda, hogyan termett elő a könyörtelen és nem formás szarmata-zsidó családban a Hanna szája, melynél nem rajzosabb és nem keresztényibb Bellini vagy Botticelli bármelyik asszonyának ajka.)

Nézte, nézte. És kimondhatatlan kedves lett előtte a Robin Sándor nagy kezének a körme is. Kedves: a kevés mozdulatú karon megfeszülő – és bizony fényesedő – fekete kabát ujja is! A nyílt és egyszerre gögös fejről, a hatalmas mellről, a kemény állású lábszárakról nem is szólok. És nem szólok most semmit arról, hogy miként mennyei manna, úgy hullott és úgy hatott a fiatal férfi teli baritonja, amely a leány családját és magát – a társadalom és a törvény kegyetlen ítéletével szemben – oly ragyogóan igazolta. Mert hiába volt Hanna oly önálló, erős, sőt vad ösztönű leány: olvasmányai mégiscsak hatottak reá. És hiába állott nyíltan, de szívéből is, nagyapja, a pénzkereskedő mellé: titokban mégis fájt neki, hogy az emberies, erkölcsös könyvek, a tőke nélkül szűkölködő poéták mégiscsak elítélik a nagyapót és az egész familiát. Ő, ezek a könyvek, ezek a könyvírók, hogy összezavarják a világot, elterelik természetes medréből az érzést, ellenkező irányra térítik a gondolatot, jóvá teszik a rosszat, rosszá a jót, érzékiséget fakasztanak az ideális lélekből és megfordítva. Mi lenne a világból és mi a szerelemből, ha egyszerre minden könyv elégne! Elmúlnék minden izgató és mulatságos szövődés, és alighanem rövidebb, egyszerűbb, de talán még erősebb lefolyású lenne Hanna szerelme is. Ti könyvek, ó, ti könyvek, milyen erősek vagytok, amíg jön egy ízecske ösztön, egy csöppnyi vér, igazi vér, és elhamvaszt, semmivé tesz, mint hitvány hamut, a levegőbe szór belőletek ezerre menő becses kötetet!

Itten azonban, bizonyos, szerelem támadt. Hogyan? Apróra megmondani bizony én nem tudom. Az kellene talán, hogy tanácskozzunk professzor Bourget-vel, de szerző szerény véleménye szerint ez a francia minden korok leghazugabb tudósa, aki könnyű szívvel és komoly arccal: csinál tényeket, és azokat becsület-szóval bizonyítja. Könnyű neki, a nagy tekintélyű franciának: egyet füllent, és két igazságot von le belőle. Neki elhiszik, de született volna magyarnak! Mindez ide tartozik, de hagyjuk abba, bár jólesik bántani valakit ezer mérföldnyi távolságból, de erősen, és mégis úgy, hogy meg nem érzi.

Hanna azonban mind csak nézte Robin Sándort, akinek – sajna – nem volt még ereje a nyilvánosság előtt való kacérkodásra, és csakis akkor, amikor a fölmentő ítélet már elhangzott, tekintett a leányra, büszke, alázatos és – szerelmes nézéssel. Mert itt, bizony itten támad a szerelem. A férfi hiúságából, a regényes, lehetetlen helyzetből, abból, hogy szeretnie nem szabad. Abból, hogy egy olyan

leányt kell megszeretnie, aki egy gyűlölt, lenézett és idegen levegőben él, más a fajtája, más az erkölce, bűnben született, a bűn által ily fényes, ragyogó. Hazugság, hogy a szerelem keresi a magának való, könnyű föladatokat: a legnehezebb és legártalmasabb célokra tör, ha csak teheti, és ha nem teheti, annál inkább.

Robin Sándor kezét két kis puha kézbe fogták, és nagyon megszorították, soká, soká el sem engedték. És ebben a pillanatban a mi ifjú emberünk érezte, hogy a Hanna kezei erősebbek, mint az övéi. És ha homályosan is, de éreznie kellett, hogy e kezek nemcsak simogatni, de ostorozni és fojtogatni fogják még. Becézik majd és kínozzák, belemarkolnak szívébe, és kiszakítják azt a melléből, az ő hatalmas melléből. Valami idegenkedést, sőt valami félelmet is érzett Sándor, de egyszersmind valami forró, egész valóját elárasztó izgalmat. Nem látott, nem hallott, elméjére vörös homály szállott alá, és – itten támad a szerelem.

A fekete ternóruhából, amely angolosan, de szűkre volt szabva, úgy, hogy a vi-rágzó, dús formák alig fértek alája, a fekete szirmokból: kifehérett, feléje ragyogott, neki kínálkozott a tubarózsa. Fekete rongyokból ily graciózus – de erős – fehér nyak nem szökelt ki még, nem, soha! Hitvány szövetbe legyen takarva ilyen test, a szövet érinti, ez szentségtörés! Leszakítani, leszakítani, kibontani a kontyba tűzött vörös haját, megrikatni az ékköszínű szemet, elrohanni vele, miként egy faun... Hohó! Udvariaskodtak, hálálkodtak. Az ősz gazember végigtapogatta ifjú védőjének testét, idegen nyelveken áldást mondott reá, sőt – nem zavar-tatva magát a lassan oszló közönségtől –, kezét is a fejére tette:

– Legyenek hosszú életűek szülei is, ön is, boldogok és szerencsések, egészségesekek, kívánok a doktor úrnak egy gazdag és szép feleséget.

– Két gazdag feleséget! – jegyezte meg a Hanna apja, aki szintén jelen volt, és a siker dacára nem vette komolyan az idegen vallású fiatalembert.

Kedvenc fia kártyaviccére jóízűt nevetett a fölmentett vádlott. De hálája még mindig heves volt:

– Ha valamire szüksége lesz, csak szóljon. Ha kell önnek pénz. (Ámbár őrizkedjék pénzt költeni. A pénz fiatalemberek nem való.) Akar maga nálunk ebédelni: Főztek ma, Hanna? Nem főztek. A mi kosztunkat talán nem is tudná megenni, bárha egészségesebb. Most fő: irodát nyitni. A hír, amit szereztem magának: egy vagyon. Nagy vagyon. Most fogjon velem ezért kezét.

Kezelték. Sándor magához tért, mosolygott. Hanna félreértette ezt a mosolygást, és fülébe súgta az öregnek:

– Adj neki pénzt, sok pénzt!

A pénzkereskedő elkomolyodott:

– Pénzt, neki, minek? A főnökével majd kiegyenlítem! – mondá halkán, majd hangosan hozzátette:

– Akar, Robin úr, eljönni hozzánk? Adatok ügyeket a maga hasznára, nem kell szólni a főnöknek. Jöjjön el, akármikor jöjjön, engem meglátogat, én sok jó tanácsot adhatok, nálam van fürdőszoba, megfürödhetik, pénzt nem kóstál. Igaz?

Ez az ajánlat megnevetette Sándort. Kacagása ráragadt az öregre, sőt a fiára is. Hanna is mosolygott, de halovány lett és haragos. Hamarosan félbeszakította a hálálkodási tárgyalásokat:

– Mi előremegyünk Robin úrral, aki nálunk ebédel. Ott jön Bergen lélekszakadva, végezzetek vele!

És elvitte, ő vitte el a férfit. A bírósági palota sötét folyosóján sietve, szótlánul mentek előre, amíg egy, a rendesnél világosabb, de elhagyatott folyosón Hanna hirtelen lehajolt, és megcsókolta a Robin Sándor kezét. Sándor remegve csókolta vissza a leány haját, majd a nyakát, amire Hanna két keze közé fogva a fiatalember fejét, így szólt:

– Az enyém vagy!

És ajkon csókolta. Pedig akkor nem volt romlott, érintetlen és ártatlan volt, az igaz, a forró szerelemről nem lehetett több fogalma, mint akármelyik tudatlan lánynak. De úgy határozta el már régen, hogy így fog cselekedni, ha szívében föltámad a szerelem. Így, ahogy a lányok nem szoktak, nem mernek, de gyakran nagyon szeretnének.

A folyosón férfialakok tűntek föl, az ifjú pár sietve lépett ki az utcára.

Hanna szólott:

– Legjobb volna, ha most mindjárt hazavinne. Sándor érezte, hogy elpirul. A kötelesség, hogy mindent bevalljon, eszébe jutott. E kellemetlen és kotnyeles barátunk, a szükséges és nemes, de kiállhatatlan signor Kötelesség igen elgyengülve jelentkezett. Fáradt, sápadt, inaszakadt egy géniusz, Sándor egy kézmozdulattal elhárította, és a nemtő kehes hangja elfúlt a friss, fiatal vér hatalmas fölzúdulásában. A leány különben sem engedte idegenekkel diskurálni, belekapaszkodott a férfi karjába, és folytatá:

– Nekem nincsenek előítéleteim. Nincsenek ismerőseim, a családomban pedig én parancsolok. De azért nehéz dolgom lesz velük, különösen nagyapámmal. Ha maga az én vallásomon volna, nem lenne semmi baj, de így szegény öreg talán megőrül bánatában. Nem, nem, valamit kell csinálni. Ámbár, nem tudom, lehet, hogy ezt a vallásbeli különbséget föl fogja használni nagyapó. Arra, hogy lealkudjon a hozományból. Mert az ő élete ez: alkuadni és nyerni, még a fián, még a legkedvesebb unokáján is. Nagyon hisz és nagyon fél ősei istenétől, másrészt azonban örvideni fog, ha magával jó üzletet csinál. Nem akar majd pénzt adni, ha ád: biztosítja és leköti mindenképpen. Vigyázzunk, vigyázzon!

Robin Sándor szeretett volna a föld alá süllyedni szégyenletében. Megzavarodott, a szó szoros értelmében megzavarodott, majd hirtelen gögös hidegség fogta el:

– Itthagynom, ha ilyeneket beszél!

Hanna mosolyogva biztatta:

– Na, ne haragudjék! A pénz jó, a pénzt becsülni kell. Én nem engedem, nem akarom, hogy megcsalják. Egytől irtózom legjobban, attól, hogy megcsaljanak. És semmit sem gyűlölök jobban, mint a gavallériát. Magának is le kell szoknia, mert úgy hiszem, hajlama van rá. Csöndesen, takarékosan fogunk élni, magunknak. Hárromezeröttszáz, négyezer forintból – az első években – meg lehet élni szépen, kényelmesen, nem urasan, mert az uraskodás: számárság. Egyszer egy héten elmegyünk színházba, este a Dunához. Vannak barátai? Kijelentem, hogy a vendégeket nem szeretem. Van magának atyja, anyja? Majd meglássa, hogy fognak

szeretni. Milyen kár, hogy most várnunk kell, amíg a templomba mehetünk, hogy megesküdjünk. A pap előtt...akkor magára haragudni fogok egy kicsit.

A férfira nézett, ragyogó, szerelmes pillantással:

– Szeretném magát itt az utca közepén össze-vissza csókolni. Maga nem? Engem még nem csókolt meg soha senki. Maga az első. És nem fog más soha.

A „sohá”-hoz értek, és ez a szó, ez a kissé tág és nyújtható fogalom szerzett valami stílust első hosszabb szerelmi beszélgetésüknek. Enélkül inkább holmi előleges tárgyalásnak vált volna be az egész diskurzus, amely alatt szegény Sándor oly sokat szenvedett. A leány különös, vad és szinte programszerű könyörtelensége – mert, ó, vannak cinikus szüzek is –, a szokatlan, sőt merőben ismeretlen hang, mint vasszeges borona, úgy gázolt át agyán. Ámde ami igazán fáj neki, nem ez volt, hanem az, hogy végre is legföljebb még a mai napon át csalhatja a leányt, aztán vagy bevall mindent, vagy – úgyis kiderül minden magától. El kell válniok hát előbb, éspedig mindörökre, minden reménység nélkül vissza kell térnie a legteljesebb és a legridegebb reménytelenségbe, a megszökött asszonyhoz – a magáéhoz.

Le kell élnie az egész életét azzal. Mily kínzó örökkévalóság. Együtt tölteni ezzel, ha egy hetet is: az örökkévalóságnak mily kimeríthetetlen boldogsága! Sándor megszorította a Hanna kezét:

– Mit csinált maga velem? A fejem szédül, nem látok. Valami borzasztó félelem fog el, hogy innen a karomból kiszakítják. Maga nem fél?

– Én nem – szólt a leány halványan.

– És mit tenne mégis, ha jönnének, hogy elválasszanak?

– Ha asszony vagy lány jönne, annak kikaparnám a szemét; erős vagyok. Ha férfiak jönnének, azokat elbolondítanám; ravasz vagyok!

– És ha én magamtól mennék el?

– Utána futnék, megfognám!

– Ha meghalnék, most, itt?

– Az nem lehet.

Egy szűk utcába értek. Itt érte be őket a férfitársaság, amely még mindig a délelőtti eseményeket tárgyalta. Csak igen halkán beszélgethettek, annál hangosabban tárgyalt a társaság. Pénzről, mindig csak pénzről. Százasokról, ezresek-ről, de a szerény krajcárt sem vetették meg, azt is többször szóba hozták. A fölmentett vádlott kijelentette, hogy aki egy hatos borraalót ad vendéglőben vagy kávéházban – vannak ilyen fiatal, sőt házasemberek is –, az egyszerűen becstelenséget követ el. Hanna apja Bergennel azt beszélte meg, hogy mennyibe került volna az öreg kiszabadítása, ha elítélik, és milyen utakat kellett volna megtenniök. Az ügyvéd ajánlotta, hogy erről a tárgyról csöndesebben beszéljenek, de a vádlott fia vállat vont:

– Mit? Pénzért mindent megcsinálnak! Ha tetszik, megmondom a miniszter szemébe is!

Az öreg csitította, de helyeselte. Hanna hátrafordult:

– Nem beszélnétek csöndesebben!

Látta, hogy ez a beszélgetés Sándort vajmi kínosan érinti. Egészen elkomorodik, az utcákat nézi, szeretne eltűnni. És amikor a Hannáék házáig érnek, hirtelen ajánlja is magát:

– Családom vár! A viszontlátásra! – mondá, és fölkapott egy társaskocsira. Bámulva néztek utána a férfiak. A leány könnybe lábadt szemmel, elhalványodva. Érezte, biztosan tudta mindjárt – mert mindent, amit csak lehetett, mindjárt biztosan tudott –, hogy soká, nagyon soká nem fogja látni. És úgy kell majd erőnek erejével magának visszavennie.

Sándor pedig menekült a piszkos mennyországból haza, a tiszta, becsületes pokolba. Mert ez lett neki az otthona ettől a naptól fogva: a lassú szenvedés szomorú tanyája, ahol még csak föl sem sóhajthatott. Jó arcot kellett vágnia, gyöngédnek kellett lennie, túrni a becézést, viszonzni a hízelgést. Mindennap pontról pontra százszor is megállapította, hogy mint tévedett akkor, amikor azt hitte, hogy szereti azt, akit magának élettársul választott, gyerekésszel, oktalan elhatározással. Pajtáskodás, kíváncsiság, nagylelkűség volt, semmi egyéb, és abban a föloldhatatlan, irtózatos kötelékben, mely őket örökre egymáshoz szorítja, nincs egy vékonyka szála sem a szerelemnek. A leány talán mégis szerette, de vajon szereti-e még? Talán az sem. Sem az, sem ő. Mily boldogok lehetnének külön-külön. Milyen boldogtalanok így, együtt. Következésképp az erkölcs azt kívánja tőlük, hogy együtt maradjanak!

Robin Sándor föllázadt a rend ellen, és egyezkedett a becsülettel. Írt Hannának mindjárt másnapon, hogy ne haragudjék rá, mert elszökött, és nem fog jelentkezni egy darabig. Ne kutassa az okait, kéri, sőt megparancsolja, hogy ne kérdezősködjék utána. Majd eljön, várja.

Az irodába se járt ebben az időben. Igen furcsa életet élt: otthon ült egész napon. Folyton olvasott a díványon fekvő, mint ahogy a szerelmes lányok szoktak.

Esténként Bem Gyulával együtt savanyú, szódás bort iddogáltak, amíg a kályha mellett Piroska – most már igen lázasan – horgolta a kis fejkötőket, az apró zekéket a tavaszra ígérkező kisbaba számára. Robin Sándor zavarral fordította el fejét, majd tettetett gyengédséggel nézte az apró holmikat, és ezalatt a rossz lelkiismeret magas árjában, itten támadt és mindjobban nőtt a szerelem.

A gyermek

Ebben az időben Robin Sándor arra is megharagudott, akit különben kedvelt.

– Ostoba állat – mondá az ezüst kecskére vonatkozólag –, vigyori; el vele!

Ilyen módon szegény botkecskének meg voltak számlálva napjai, és minden pillanat azzal fenyegette, hogy gazdája beküldi ama rovarporos fiókba, ahol már többször volt, és bizonyára mindig rosszul érezte magát, még abban az esetben is, ha igaz, hogy a tárgyaknak lelke van.

Egyébként Sándornak teljesen igaza volt abban, hogy minek neki a sétapálca, ha nem sétál és nem jár ki az utcára?

– El vele, el!

És Hirsy jött, a kellő időben megérkezett. Érezte, hogy fontos küldetés vár reá, és azért jelent meg váratlanul, nem pedig azért, amiért ő hitte. A szorgalmas tanárjelölt tényleg azért kereste föl barátját, hogy tudtul adja neki a keresztény hitre való áttérését. Már meg is történt, Hirsy ág. evangélikus lett. És pedig két okból: mert a német tudósok jórészt lutheránusok, és azért, mert egy evangélikus magániskolában csak így ígértek tanári állást. Bizonyára csúf, haszonleső cselekedet, de a jó fiúnak valami nagy haszna mégse volt belőle, mert miután áttért volt, az ev. intézettulajdonos markába nevetett és mással töltötte be a kiváló állást. Most ott állott Hirsy ág. evangélikusnak, de milyen arccal, milyen arccal! Még a savanyú Sándor is nevetett rajta, úgy, hogy az oldala is belefájdult, kacagva jajgatót, majd sietve távolította el a neofitát a kecskével együtt.

– Vidd kosztba, el! Visszajövet hozzá cigarettát, magadnak is!

Hirsy vitte a derék ezüst állatot, és csakhamar egy hitvány kék papirost és néhány forintot hozott vissza helyébe.

– Úgy érzem – jegyezte meg Robin Sándor lehangoltan –, az az érzésem, hogy sose lesz annyi pénzem, amiből kiválthatom.

Mellényzsebébe dugta az emlékcédulát, és csakhamar el is vesztette. De nem tudta, hogy az írás eltűnt, nem volt se ideje, se módja, hogy törődhesen ezzel a körülménnyel. Eltűnt az ezüst kecske egy magánintézet sötét fiókjában, majd megmozdult, és megindult nagyobb intézetbe, nagyobb fiókokban talán arany botokkal is volt találkozása... Gazdája hónapokig nem is gondolt, nem is gondolhatott mosolygó képére. Elfeledte, de nem végképpen.

Még csak februárius volt hátra ama szent napig, a komoly február, amely Budapest minden kisebb háztartás egyensúlyát megzavarja. Huh, mily csúnya hó, a legtöbb igényper ebben a hónapban keletkezik, a szatócsok nyögnek, mert mindenüket kihitelezték, és a részletre dolgozó szabók úgy futkároznak a városban, mint az őrütek, de pénzt nem kapnak sehol. A ravasz és jellegzetes alakok valóban meg vannak zavarodva, és a meleg ruhában járó emberiség csak ingerli őket.

Fuj, csúf egy hónap, talán ki lehetne hagyni a kalendáriumból, éppen elég egy évre a többi tizenegy. Bízvást kimaradhat az, amelyben a kisebb fakereskedők és szénárosok úgy állanak pinceboltjuk ajtajában, mint egy-egy Napóleon. Gögös, titokzatos és kegyetlen szekta. Nem értem ma sem, bár sokat gondolkoztam

azon, hogy előélet, előtanulmányok, lélekállapot és jellem vihet valakit arra, hogy kis fa– és szénkereskedő legyen!

Egy vigasztaló, az, hogy a végrehajtók és becsüsök most meg vannak hűlve, tüszkölnek, rekedtek, és – ez azonban már félig sajnálatos – nem egyet visz el közülök a tüdőgyulladás. Csak a közönséges perekben dolgozókat, az adóvégrehajtókat nem bántja. És ez igen szép és igazságos beosztás, mert – nem restellem kimondani – rokonszenvesebb kart nem ismerek, mint az adóvégrehajtóké. Derék férfiú valamennyi, és nem kegyetlenséggel, hanem lélektannal dolgozik mindahány. Rá tudnak ijeszteni a hanyag adófizetőkre, mindenféle szertartással a lelkükre hatnak, de úriembert nem árvereztek még talán soha. Csakis azoknak teszik meg ezt a szívességet, akik mindenképpen erre vágyakoznak, és azoknak, akik nem úriemberek. Nem mintha haragudnának az úgynevezett alsó osztályra, bizonyára ők is szánják szegényeket, de a nekik parancsoló állam – amely e pillanatban rendezkedik be – szemük láttára osztja két részre az országot: úri és nem úri emberekre. Az elsőnek minden szabad, a másodikon még a szelíd adóvégrehajtó is igazságot tesz, és szerteszórja politúros bútorait, a sárgafoltos ripszgarnitúrákat, a kanavászshuzatú nagy dunyhákat... Ködös, füstös, fagyos és vizes február: egy kicsiny család igen sürget, hogy elmúljalj; és mégis, bár kegyetlen és nyomorúságos vagy, szinte kapaszkodik: ne még, ne még!

Márciusban kellett megérkeznie az ifjú Robinnak, (és az idősb Robin még nem tudta kellőképpen előkészíteni a fogadtatást. A szerfölött drága és pénztelen hónapban pénze neki sem volt. Irodába nem járt többé, és az ügyvédet, aki többízben érte jött, többízben kidobta.

Megint csak divatba jöttek a Bem Gyula szénrajzai, de a festő nem volt serény, nem szállított elég pénzt. Betegeskedett és csak keveset dolgozhatott, és igen sok jó megrendelőt veszített el, mert – valószínűleg bosszúságában – oly fénypontokat rajzolt a polgárnők arcára, mint egy négykrajcáros. Nem dolgozott többé finoman, a láz gyötörte, és minden erejét lefoglalta két Madonna-kép, amelynek olajjal való megfestésébe máris belekezdett. Az egyik Isten anyját úgy ábrázolta, amint a Szentlélek tőle távozik, és a Madonna már várja gyermekét. (A megdicsőült még egy kissé bágyadt.) A másik Mária, a kissé hervatag, de diadalmas arcú Szűzanya gyöngye kis keblén már ott csüng a gyermek Jézus Krisztus, hatalmas, erős, csaknem oly nagy, mint az anyja.

Mindkét Máriának Piroska ült, csak a másodikon a kisgyermek még csak hiányos körvonalakban volt megrajzolva, a festő ezzel meg akarta várni a kis jövevényt, majd azután fösti meg.

Igy várták a kicsinyt. Anyácska bizony nem sok öntudattal, álmatagon, de minden álma azért az a kis ismeretlen vala, akit kisleány kora óta, amióta csak bábuzott – ismert és szeretett. Beszélt is sokat az eljövendőőről, Gyula előtt is, nem restellte. Neveket keresett és adott neki, de a végén mégiscsak abban állapodott meg:

- Úgy fogják hívni, ahogy az apját. A világon a legszebb név: Robin Sándor.
- Csakhogy az nem lehet! – jegyezte meg Sándor csöndesen, kedvetlenül.
- Miért nem? – kérdezte az asszony ijedten.

– Csak azért! – felelte Sándor, összenézett Bem Gyulával, és a díványon fekve befordult a fal felé.

A két férfi itt biztosan nagyon megsajnálta a bolond kis nőt, aki az állam rendjéről mit sem tudott, törvényes házasságról, természetes gyemekről édeskeveset hallott még, csak azt tudta, hogy az ura gyermeke: az ura gyermeke. Avagy talán ismerte a törvényt szegényke, azzal nem volt tisztában többé, hogy a margitszigeti esküvő jogérvényes-e, vagy sem? Különben aligha törődött a matrikulával a jeles, a nagyszerű, az utolsó héten, amelynek elmúltával meg fog történni a csuda, nagylelkűségének, szenvedéseinek, béketudásának, hitének méltó jutalma eljövend: a föld, az ég megnyílik, és a tavasz sugárözönéből, a halleluja szó zengéséből és a virágnövények illatozásából előterem egy ismeretlen, mióta él és ameddig élni fog, mindenki között legismertebb lény az ő szívének előtte.

...És minden úgy történt, amint hitte, várta, csak azzal a különbséggel, hogy a kis fekete fiút jobban szerette még, mint ahogy érezte és elképzelte előre. Nem engedte maga mellől elvenni, és igen-igen boldognak érezte magát, bár az ifjabb Robint – a szükséges takaró hiányában – a napi fürdők után az apja télikabátjába kellett beburkolni. Amin az atya könnyezett, és kemény szavakkal vádolá magát.

Piroska megfedtte:

– Ne vétkezzen az Isten ellen. A télikabát jól áll Sándorkának!

A nagyobbik Sándor szótlánul mindenbe belenyugodott. Kis képmásának születése végképp lenyűgözte. Boldognak azért nem volt mondható, de az emberkét szerette volna valakinek megmutatni.

A valaki el is jött, csakhogy egy kissé későn. Piroska már fölkelt az ágyból, a díványon heverészett, és a fiúcskát nevetni tanította. Robin Sándor nem volt ott-hon.

Hanna kopogtatott és benyitott:

– Itt lakik Robin úr?

– Itt – felelte valaki a szoba vizes homályából.

Hanna, a világosságról jövet, az első pillanatokban nem is tudta tájékozni magát, a szemei különben sem voltak valami jók. És a szoba homályos, és mitől, de mitől? Először is fekvésénél, a saját maga természeténél fogva, aztán meg a délkeleti részében mostak, titokban mostak. Azért titokban, mert a háziúri higiénia eltiltja, hogy a szegény lakók vízpárákkal rontsák a padmalyt, a falakat, mert a szegény emberek egészségét a legszigorúbb rendszabályokkal kell megőriznie az atyai rendnek, mindenféle főnhatóságoknak, mint amilyen a tőke, a rendőr, a miniszter, a házmester. A kis Sándor azonban mindeme kegyes jötevőkkel szemben dacosan, sőt lenézéssel viselkedett, és ezek ellenére szükségessé tette a mosást. Ilyenek ezek az újszülöttek: ugyan nem restelkednek, és nem adnak senkire semmit, és úgy járnak el, ahogy nekik a természet parancsolja, úgy, mint-ha értük volna az egész világ.

Az öregasszony tehát óvatosan mosott a szoba délkeleti részében. Az északeleti oldalt egy korhadt bádognád foglalta el. A Sándorka fürdője gőzölgött még benne. Liza, a cseléd, még nem önthette ki, mert mindenért járt a városban.

Hanna tapogatva ment előre, és igyekezett magát tájékozni a különös szobában. Robin Sándort kereste valamely nagyobb házieszköz mögött, de nem sikerült megpillantani. Megkérdezte tehát:

– Itthon van Robin úr?

– Nincs! – felelte Piroska, és sietve húzott be egy piros szalagot a Sándorka fejkötőjébe.

– Miért tetszik keresni? – kérdé kíváncsian, miután sikerült a gyermekét földíszítenie.

– Pénzt hoztam neki! – mondá Hanna.

– Én átveszem! – jegyezte meg az öreg asszonyság.

– Magam szeretném, hogy átadjam; ha nem jön soká, bevárom!

Megnyugtatták, leültették, megbámulták a tüneményes és nagyúri kisasszonyt, aki keblére szorította kezét, és úgy panaszkodott, hogy nem tud lélegzeni.

– Nagyon meleg van itt... nem lehetne egy ablakot kinyitni?

– Nem! – felelte Piroska gögösen, megsértődve, gyermekére tekintve.

A vendégkisasszony fölemelte fátyolát, letette kalapját, sőt kevésvártatva prémes gallérját is, és kényelmesen, sőt egész otthoniasan elhelyezkedett. Csak széles vállainak gyöngre remegéséből lehetett észrevenni, hogy bensejében nagyon föl van izgatva, és csak parancsolja magára a nyugalmat. Hangja azonban – amint beszélt – lágy és egyszersmind szilárd volt, folyamatos, biztos és zengzetes mint rendesen. Mintha mindig egy elégiát mondott volna el, de úgy, hogy ő maga egy csöppet se volt meghatva.

– Mennyi idős a kicsi? – kérdé.

– Hathetes és egynapos.

– Nagysádé?

– Kié lehetne másé?

– Hasonlít is.

– Ó, nem, egész az atyja.

– És szabad tudnom, ki az atyja?

– Ki lehetne más, mint az uram?

– Igen, igen! – szólt Hanna békítőleg. Majd a gyermek fölé hajolva – egy kissé rövidlátó szemével – vizsgálgatni kezdé.

– A homloka és az ajka egészen olyan, mint az apjáé; gyönyörű baba. Szabad fölvenni?

A kisasszony nem várta az engedelmet; fölvette, megcsókolta és fölállott vele.

A gyermek anyja fölemelkedett, és ellenséges, ijedt tekintetet vetett az idegen leány felé.

– Tegye le, elejti, nem való leány kezébe!

– Jobban fogja, mint te! – jegyezte meg az öregasszony a mosóteknő mellől.

Sándorka nem sírt, ellenkezőleg; vidám izgatottsággal kaparászott a szép idegen nő fehér arcán, telt keblén. Az anya arcát könny futotta be, Hanna nevetett.

– Elviszem, ellopom! – Tettette, mintha ki akarna vele menni.

– Tegye le! – kiáltá Piroska elhalványodva, mérgesen.

– No, no, ne haragudjék, nagysád, nem eszem meg, lássa, hogy szeret nálam lenni, én erősebben fogom. Az ilyen kis gyermek azt szereti, hogy minél erősebben, biztosabban fogják. Valami fiatal parasztleányt, jó kövér dajkát kellene mellé fogadni.

Ezt már az orvos is mondta. Erre a megjegyzésre csönd lett a szobában, csak az öregasszony mosásának csöndes hangja hallatszott. És azon át egy gyermek csöndes, remegő sírása. De nem Sándorka sírt, hanem az anyja.

Hanna megsimogatta:

– Lássa, nagysád, ez a gyermek szenved azért, mert szegény sorsba született. Bűn a világba hívni valakit, ha nem tudnak kellőképpen gondoskodni sorsáról. A gyermek csak gazdag embereknek való.

– Az én uram nem szegény! – mondá Piroska dacosan.

– Tudom, tudom, övé a jövő! De hol az a bankár, aki ezt a jövőt beváltsa és leszámítolja? Lássa, nagysád, ne haragudjék rám, de nekünk kötelességünk, hogy ne akasszuk magunkat egy férfi nyakába, mint valami kölönc. Szegény aztán nem tud megállani, egyenesen előremenni, lehúzzuk a földre, még alább a pincébe, egész a pinceszobáig. Ez nem éppen rossz lakás, nem a legrosszabb, de hogy szabad egy fiatal, becsvágyó férfinak ilyen szobába laknia? Hogyan dolgozik, még csak nem is gondolkozhatik!

A látogató minden szava halálos sértés volt, de oly szelíd és elégikus hangon elmondva, hogy nem lehetett megsértődni tőle. Lenyűgözte az asszonykát, mint ha bársonyszalaggal kötözte volna össze fáradt, ellenállásra úgysem képes tagjait. Nem tudott megmozdulni, nem tudott beszélni, bár sok, igen lényeges és sürgős kérdést kellett volna hozzá intéznie.

„Ki és miért jött?”

„Mi jogon szól hozzá így?”

„Miért ilyen vakító szép?”

„Mit keres az urán?”

„Honnan ismeri Sándort?”

„Mért nem mutatja be magát?”

Az utolsó kérdésre Hanna – kérdezetlenül – megfelelt:

– Robin úr a nagyapámnak nagy szolgálatot tett és még nem vette föl a díját. Azt hoztam el.

Az öregasszony megtörölte a szappanos kezét, hogy a díjat átvegye. Hanna azonban leintette:

– Megvárom Robin urat, más beszélhiválóm is van vele. De a kicsi talán éhes, nézze, mint mozgatja az édes száját, talán adna neki nagysád enni, ne zavartassa magát, mind asszonyok vagyunk!

– A kisasszony is? – szólta Piroska megszelídülve.

Hanna mosolygott:

– No, még éppen nem, de majd csak én is az leszek. Minden lány szeretne asszony lenni.

Elkomolyodott, majd állát egy kissé, de nagyon, nagyon gögösen megemelve, mondá:

– És leszek is.

Lenező tekintettel nézte most végig a fiatal anyát, aki lányosabb volt, mint ő. Kisebb, véznább, szűziesebb, egyike ama nőknek, akik – bármennyi gyermekük születnék is – arca, sőt természetre is gyereklányok maradnak. Az erős leány haragosan, sőt ellenségesen nézte a gyengét, szeretett volna szembeszállni vele, letiporni, és leszakítani kebléről a gyermeket. Ez volt az őszinte, igaz érzése, miután babonás pietizmusának, a könyvekből tanult erkölcsi kötelességeknek, a divatos gyöngédségnek és a társadalmi illendőségnek eleget tett. A pompás gyereket és annak nagyszerű mulatozását nézve föllázadt, és lelkében forrott a fölkiáltás:

– És te, te, te... te hitvány.

Úgy fölizgatódott, hogy alig lélegzett. Nem tudott beszélni, de Piroska is intett neki, hogy legyen csendesen, s hallgasson, míg édesen gögicsél Sándorka, míg élvezettel vacsorál.

Csendesen, az úr eszik, és hátra-hátra pislant a vendég felé, hogy megnézzze: mit mond az kiváló ügyességéhez, művészetéhez és életrevalóságához. És hogy vajon nem akar-e ellene valami rosszat elkövetni, például multságának végét szakítani? Csend legyen, a nagyanya is abbahagyta a mosást, nézte a kicsinyt, és dirigálta a leányát.

És ebben a pillanatban nem volt többé oly nyomorúságos a szoba. Hanna szemében is egész otthonosnak, sőt kedvesnek tűnt föl, és bár szívéből gyűlölte a rendtelenséget, a primitívséget, a tárgyak és eszközök dísztelenségét, elképzelhetőnek tartotta, hogy akár ilyen környezetben, ilyen viszonyok között éljen – de vele.

Igaz, hogy esteledett is; álmos lágyság borult a szegényes berendezésre, tavaszi est sötétjébe burkolóztak a sánta székek, a rokkant bútorok, a púpos kályha.

– Gyűjts gyertyát, mama, Sándor jön! – szólt Piroska halkán.

Sándor belépett és megállott az ajtóban. Nem szólt semmit; csak az arca lett halotthalvány.

– Mit tetszik keresni? – kérde Hannától, alig hallható hangon.

– Önt! – felelte nyugodtan a leány.

– Miért? – szólt a fiatalember, magához térve, hamarosan pózba vágva magát, ami a nadrágban járó lényeknek a legnehezebb helyzetekben is sikerülni szokott, ha nővel állanak szemben, oly nővel, aki utánuk jár. Sándor is a mellét kissé kifestítette, kezét kabátjának gombjai közé helyezte, szigorú arcot váltott, és előrement:

– Mit parancsol? – kérde szertartásosan.

– Semmit, inkább kérek. A nagyapa küldött, és kéri, hogy ne haragudjék, mert ő nem jöhet. Pénzt küldött önnek és köszönteti. Én is köszönöm!

Hanna átnyújtott egy csomó bankjegyet. Sándor elvette, és nem tudta, hogy elveszi. Álmélkodva tartotta a kezében, amíg egyszerre megértette a dolgot, elvörösödött, haragra lobbant; a pénzt visszadobta a leány ölébe:

– Vigye vissza, semmi közöm hozzá. Sem a pénzhez, sem a nagypajához. Sem önhöz!

– Köszönöm! – szólt Hanna, de hang nélkül, csak reszkető ajkainak mozgásából lehetett érteni, mit mond. Robin úr egy kissé megcsöndesedett, és nagy előkelőségéből engedett valamicskét:

– Nem tudom, mit akarnak tőlem? Miért üldöznek, mit vétettem önöknek? Mi nek akarnak megalázni? Van nekem elég bajom, hagyjanak nekem békét!

Nagyon keserű volt, de a vendégre nem mert ránézni. Az meg mindegyre csak a tekintetét kereste, kutatta. Végre összepillantottak s reszkettek a gyönyörűségtől. A meglepetés sóhajtás alakjában tört ki ajkaikon. Mozdulatot tettek egymás felé, de ebben a pillanatban megszólalt az anya:

– Sándorka aludni akar!

Fölcsődtak. Sándor csudálkozva nézett szét maga körül, és nem tudta megérteni, hogyan került ide az a kis, betegágyas asszony, aki altató danát dúdolt egy ismeretlen eredetű babának; amíg mereven rá néz. Kik ezek, és miért vannak itt, kihez tartoznak? Hová? Az érzés egy villanása lázította, hogy kézen fogja a nőt, ki érte jött, és fusson véle el, el, beláthatatlan messziségbe, ahol ezek nem találhatnak rá soha!

– Kár volt idejönni! – mondá Hannának, halkan.

– Maga hazudott nekem! – válaszolta a leány tompított hangon, de nem valami nagy elővigyázattal.

Sándor egyszerre elhidegedett, mélyen meghajolt, és jelt adott a távozásra. Szólította a cselédet:

– Liza, kísérje haza a kisasszonyt!

– Köszönöm. Itthon is akad dolga! – szólt Hanna élesen és egy csöppet urasan. És eltávozott nyílt haraggal, megsértődve és megaláztatva. A pénzt azonban, amelyet visszadobtak az ölébe, szép gondosan visszahelyezte a kékításkájába. Pedig alig volt öntudatánál, nem is köszönt, az ajtót is nyitva hagyta maga után...

Senkinek se jutott eszébe azt becsukni. Elálmélkodva néztek maguk elé, és hallgatták a távozó lépteinek hangját. Körösztülmegy a sötét udvaron, a kapuhoz ért, kiment...

Robin Sándor nehéz fejét kezeibe rejtette. Az asszony meg letette alvó gyermekét, urához ment, a vállát gyöngéden megérintette, és szelíden kérdé:

– Ki volt ez?

Sándor nem felelt. Az asszony lehajolt hozzá, és hogy az alvó kisgyermek meg ne hallja, meg ne értse, kérdé:

– A szeretője?

– Az! – felelte a férfi röviden.

– Ilyen korán! – szólt az asszony elszorult szívvel, szívtépő hangon.

– Ilyen későn! – jegyezte meg a férj brutálisan. Többet nem beszéltek erről az éjszakán. Rá sem értek, módjuk sem volt, az egész éjjel azzal tölt el, hogy Sándorkát csitították. Az ökölnyi kényúr kevéssel tizenkét óra előtt fölébredt, és késő reggelig mind veszekedett. Nem értették, hogy mit mond, mit kér, mit paran-

csol. Igen sűrűn és siralmasan emlegetett „gabaluát”, amely név hangtani alakjára nézve szanszkrit, helyesebben hindú szó, a felnőtt emberek valami fekete király nevének hihetnék. A kicsi mit gondolt alatta, arról csak annak lehet sejtelme, aki ért a madarak fütyéből, a cincérek csiripeléséből, a nádas suttogásából. Lehet, hogy az ifjú ember tényleg tudott az őszanszkrit nyelven. Mért ne tudhatna, amikor nemrég került elő abból a semmiségből, amelyet mindenségnek neveznek. Melyik tájáról jött, mily hivatalt viselt ennek előtte? Ki tudná, mely bölcs Salamon tudná azt megmondani? Az öregasszony azonban erősködött, hogy ő tudja. Szerinte a családban minden gyermek a vizet nevezi „gabaluá”-nak. Itatni akarták Sándorkát vízzel, amelyet előbb igen földicsértek. De a kicsi megvetéssel, sőt haraggal tolta el magától a vizescsészét, és mind erőteljesebb hangon, mind nagyobb méreggel emlegette a „gabaluát”.

Csak napok múlva tűnt ki, hogy ez alatt mit ért. Azt, hogy az anyja rossz, nem tudja őt etetni többé, hogy éheznek, éheznek, éheznek. Hanna emlékezetes vizitje után egyszerre elfogyott a tejecskeje, hirtelen elszökött előle.

– Így egypár nap alatt éhen hal! – mondá az orvos.

Gabalagua, ezt jelentette a gabalagua! -

A gyermek jobb vidékre megy

Az alsó rangú osztály igen erényes életet folytatott azon esztendőben. Csak mellesleg jegyzem meg, mert kortörténetet írok, és semmit se akarok kevésbé, mint amolyan cifra, divatos regényt írni, amelyben egy vagy több előkelő szerelmi viszony változatos körülmények és meglepő fordulatok közepette az Egyetem téri vagy József utcai templomban szépen befejeződik, helyesebben: véget ér.

Gyűlölöm a regényt, amely a második négyessel kezdődik, és az első násznapon, az Első Hazainál fölvelt hozományban éri el célját. Frivol tánc, gyerekes bujkálás, udvarias tapogatódzás az egész, és az érdekessége ott kezdődik, ahol abbahagyják, amikor következniének az igazi kiábrándulások; az élet, amelynek húsa, vére – véres könnye, könnyes humora, vad szatírája, kacagtató komikuma van!

Dajka azért akadt volna Robinéknak is, bár, mondom, igen kevés volt az esztendőben, és a javát, tisztviselői fizetésekkel, már egy félévvel előbb lefoglalták a jobbmódú izraelita, gondos és derék családok.

Liza, a cseléd, mégis hozott egyet, valahol a Széna téren ajánlkozott, elzüllött, kóbor leány lehetett, de kitűnt – amikor az orvos megszemlélte –, hogy a dajkaságra semmi tehetsége nincs, csak volt, régebben, valamikor.

A gondos Liza most olyan nőt keresett, aki gyermekével együtt a Robin-házba költözik, de nem tart igényt külön tiszteletdíjra. Él és nyomorog velük, a Bem Gyula szénrajzaiból csak jut neki is egy-egy orr, fül, kabátszél. De a változatos nyomorú városban, a szobaasszonyokkal való nagy ismeretsége dacára, nem akadt ilyen házias teremtésre.

Próbát tettek ama üvegdajkával, amelyet a külföldi hideg kultúra szült, de a kis barbár, Ázsiából azon frissen érkezett gyermek nem vállalta semmi áron, elkergette, összeszidta és azt mondta, hogy inkább:

– Gabalagua!

Falura kellett vinni.

Ne szóljon közbe a bölcs, a fontoskodó tanács, hogy mindent, csak falura ne. Csak kullogjunk félre mi, nyomorfoldozók, ügyetlen erkölcs utazók, gyámoltalan ítélezők! Hadd vigyék a polgárbabát, engedjük, mert megakadályozni nem tudjuk ügyse.

Vitték, a három nagy szepegett, a gyermek, az komolyan viselte magát, Liza, a cseléd, különben igen örvendett, mert vasúton mehetett, és ha a faluba érnek, kimehet majd a temetőbe, jól kisírhatja magát egy gyermek sírjánál; akinek igen szép neve volt, ez, hogy „Elvira”! (Valamiben legyen legalább szabad a szegény cseléd; olyan nevet választhasson a gyermekének, ami a legislegszebb, legislegfinomabb.) – Liza vitte a kisfiút, és mint a tájon ismerős, kalauzolta a családot. A gazdáját, Robin urat oktatta, hogy mint kell beszélnie ama asszonysággal, aki a Sándor kosztolását elvállalja majd.

– Nem kell mondani, hogy a maguké. Maguk csak rokonok. Tessék csak rám hagyni, majd én szólok! A magaméről is azt mondtam, hogy egy nagy, híres színésznőé. Titok. Jól is tartották, mindég is gyönyörűen „kinézett”!

Piroska nemet intett a halavány babafejével.

Liza megróttá:

– A tekintetes asszony ne szóljon bele. Majd mi az úrral elvégezzük. Azért nem kell hazudni, csak titkot mondani. Ez a falu olyan.

A titkok helye, a homokdombok közé épített, új falu már látszott a kupé ablakából. Nem is volt csúnya, egy csöppet se nyugtalanító. A homokbuckák, tövis- és kórokultúrájukkal egyetemben, vibráltak, ragyogtak a tavaszi napban. A portákra ültetett sötét tujákat is át- meg átsütötték.

– Talán itten jó lesz neki! – mondá az apa, mindjárt megnyugodva.

A vasúti állomásnál egy szemérmetlen taligás kiáltott reájuk:

– Fiáker, tessék, kisasszonyok, fiáker!

Gyalogosan indultak befelé a két-egy faluba, melyet homokdomb választott el egymástól. Különbözik egyik falu úgy hasonlított a másikhoz, hogy csodálni lehet a tehének okosságát és finom megkülönböztető képességét, amelynél fogva, a legelőről hazatérvén, minden habozás nélkül a maguk községébe találtak.

A jobb vidéket kereső gyermek és a hozzátartozó kis csapat téveteg botorkált előre a homokban, toronyiránt, a magasabb torony irányának tartva. Nagyon nehezen és nagyon lassan mendegéltek előre, mert a homok megkötötte a lábukat. Az asszonyka ezért szomorú lett nagyon, és az jutott eszébe, hogy a billió-billió kis kvarccsillag nem akarja, hogy Sándorkát erre a jobb vidékre vigyék. Nem eresztí, visszaküldi őket. A nagy Sándor is búsult, reagondolván önhalálára. Ámde édes érzés volt e búsulásban, és pedig ugyancsak a homok miatt:

– Szeretném, ha ilyen jó, finom homokba temetnének! – mondá, nem minden meghatottság nélkül.

Liza, a cseléd, valami ostoba és konfidens megjegyzést tett erre, de nem vehették neki zokon: velük érzett, értük fáradt, miattuk éhezett és verejtékezett, bár csak két hónapja tudta meg, hogy vannak a világon. És könnyen lehet, hogy egy hónap múlva már csak homályosan emlékszik rájuk, öt helyen is lesz egy másik hónap alatt, elfelejti a nevüket is. Ilyenek, ah, ilyen rosszak ezek a nagyvárosi nőcselédek...

No, nagy nehezen mégiscsak beérték a cigánysort, fogadták a kutyák szokásos üdvözlését, és itt, úgyszólván a falu kapujában, szóba ereszkedtek egy vak cigánnyal, aki a forró napban ült és papsajtot evett. Megérezte jövetelüket, vidám arccal rájuk köszöntött, és bár nem láthatta őket, azonnal tudta; miről van szó. Kommandált is arra való asszonyokat, igen jó helyeket, nem banyákat, hanem derék menyecskéket, akiknek maguknak is egészen apró gyerekük van. Ismerte és ismertette a gyerekek korát, számot adott arról, hogy hol és milyen pesti gyerekek van már. Végül ajánlkozott, hogy elkíséri őket a tetthelyre, és a szerződés megkötésénél a legszívesebben lesz tanú is.

Liza kérésére mellőzték a találékony aggastyánt – e boldog, világtalan cigányt – és arra határozták magukat, hogy sorra nézik a helyeket, amíg valami jóra, megnyugtatóra és olyanra találnak, amely ellen Sándorka kifogást nem emel.

Ebben a pillanatban sem ellenvetései, sem aggályai nem voltak még a gyermeknek: nyitott szemmel, komolyan engedte át magát minden valószínűség sze-

rint kellemes álmodozásoknak. Mi volt az álmok tárgya, mik a képei, természetesen tudni nem lehet, a hallei egyetem se sejtheti. Én magam, a tanulatlan író, aki sem tanár, sem pszichológus nem vagyok, úgy vélem, hogy az álmokképek nem voltak e világból valók, és nem is vonatkoztak erre a mi világunkra. A gyermek különben, habár nem is szentimentális természet, bizonyosan szepegett volna, ha csak valamit is megérez a földi dolgokból. Azonban ákással volt beültetve az egész falu, közönséges parasztákással, amely épp most nyílt fejedelmi pompázással; égi fejedelemséget értek.

Körülöttük minden fehérbe borulva, illatba merülve: a kisgyermek és kísérlőinek ösztöne fölemelkedék és eltérül vala a föld alacsony színéről, és nem látja az élet cifra, könnytől ázott, széltől, portól piszkolt rongyait. Fölfelé néztek, az égnek, szűzi, gyenge felhőibe, az illat szárnyán lelkük a mennybe emelkedett, és ebben a pillanatban eszükbe se juthatott, hogy ahol lábuk botorkál, az a legszomorúbb és legsötétebb helye a világnak, szomorúbb egy frissen hantolt gyermektemetőnél, sötétebb, mint az elhagyatott kriptá belseje.

Halovány és rongyos – de urasan rongyos – gyerekek játszottak a porban, úgyszólván minden ház előtt. Nem lármáztak, szótlánul, csendesén játszadoztak, amíg valami nézeteltérés nem támadt köztük. Egy sárgahajú, de pufók, pirosképű, szintén rongyos – de parasztosan rongyos – néha-néha szétvert köztük. Orrok vérzetek, rendszerint szabályos, finom orrok, de olykor a piszék, a tömpék is. Ilyenkor iszonyú sírás verte föl a falu csendjét, amire a házikóból kibújt egy fődetlen mellű asszonyosság és kegyetlenül megverte a szabályos orrukat. Csönd lett. A csöndben, a szepegésben fölhallatszott ez a párbeszéd:

- Megmondom a mamámnak!
- Mondd meg annak az anyádnak!

Apát nemigen emlegettek. Talán abból az okból, mert az itteni gyermekek nagyrésze előtt éppenséggel ismeretlen volt ez a fogalom. Mert – amint azt, kedves olvasóm, már most is elgondolhattad – ezen a helyen nem valami nagyobbszabású állami nevelőintézetet helyeztek el, hanem ide hozattak dajkaságba, majd nevelőbe azok a kis pesti gyermekek, akik elől édesanyjuk vagy a tejecske: egyszerűen elszökött. Ó, sokkal súlyosabb, úgy társadalmi, mint erkölcsstani tekintetben sokkal, de sokkal fontosabb volt ez a telep, mintsem azt Sándorka fölfoghatta volna. Az egészen fölött, nagy emberek, rendes házasságban élő kormányférfiak, a királynak titokban tanácsokat adó, igen-igen nagy urak, sőt Liza, a tapasztalt és a helyi viszonyokkal már ismerős nő sem látta be ennek a vályogfészeknek minden jelentőségét és nevezetes érdekességét. – Vak a törvény, mert nem jár erre, a bürokkal, tujával benőtt gyalogösvények mentén. És világatlan a hitbuzgó nép, mely búcsúra, kegyhelyekre jár, mért nem jár erre, ide, hogy ajkával érintené a port, amelyben szentek lábainak nyoma látszik. Egymáshoz hasonló kis lábak gyönyörű alakja, amely keresztül-kasul pásztázza az egész falut. Amíg jön egy szél és befújja. Amíg aztán megint származnak ily nyomok...

– Ide – úgy látszik – a törvénytelen gyerekeket hozzák dajkaságba; Liza, talán nem is jó helyen járunk! – jegyezte meg Sándor, amint fölocsúdott és szemlélődni kezdett.

„Ez nem Sándorkának való társaság!” – gondolta Piroska, de nem merte ki-
mondani. Liza megnyugtatta őket:

– Ojjé, Sándorka azt nem bánja, csak jó tejet kapjon! Apa és anya helyeslőleg bólintottak a fejükkel, és most már sürgősen elindultak tejecskét keresni.

Vállalkozó nők jelentek meg a kapukban, meg is szólították őket, de nem valami szívesen, alkalmasint a ruházatuk nem tetszett. Robin Sándor bársonygallérú, világos felöltője – a frissen kerekedett szél miatt – a gyermekre adatott, és maga az úr igen szerény házikabátjában maradt.

Liza elbánt a tolakodó és nem kellemetes arcú némberekkel:

– Van ennek már helye, nem magára várt ez!

– Ez nem cselédgyerek, lelkem, nem magának való!

Amire az egyik vállalkozó megjegyezte:

– Német csak német! (Mivel németnek nevezték mindama gyermekeket, akik Budapest városából ide hozattak, még ha szüleik a tiszta magyar nemzeti színészetnek voltak is a mártírjai!)

– A jegyzőhöz kellene menni! – jegyezte meg Robin, mert már fáradt is volt.

– Inkább a paphoz! – mondá az anya.

– Ide gyerünk be! – szolt Liza.

Kövér tehenet látott az udvaron és két vidám kecskét. Épp egy parasztember bánt velük, sok emberszeretettel:

– Ez gazdaember, ennél jó lesz!

Itten bementek. A parasztember mindjárt kinyitotta a kérges tenyerét, és megszólította Sándorkát, hogy legyenek bruderok. A gyerek habozott egy kis ideig, ide-oda mozgatta a kis tenyerét, végre is beletalált a hatalmas marokba. Talán akarta, talán nem akarta, lehet, hogy nem is értette a dolgot, és az egész véletlenül történt. De a véletlen is csak valami.

Már megegyeztek általánosságban, a részleteket kezdték tisztázni:

– Három font szappan minden hónapban! – mondá a paraszt.

– Ez kijár! – erősítette Liza.

Anya és apa bólintottak a fejükkel, hogy beleegyeznek.

– Minden három hétre egy félfont kubakávé! – terjesztette elő a gazda.

– Két hónapra egy font! – helyesbítette Liza.

– Nem bánom, de jó kávé legyék!

A havi fizetésben is megállapodtak, az első havi hat forintot Sándor ki is fizette, amikor megjött a ház asszonya, aki – úgy vélem – szintén szerepet játszik ez alkunál. A parasztné füvet hozni volt. A fű a hátán, egy szép kis gyermek azonban a keblén. Egy kissé fáradt lehetett, mert mindjárt beszélni nem tudott.

Amikor egy kissé magához tért, és megértette, mi történt, a Liza karjaiból vevé a gyermeket, megnézte, megcsókolta és megszoportatá.

A szél ezenközben elállott, és forrón, de oly forrón kezdett sütni a nap.

Sándorka tapsolt a lábaival, ámde a többi gyerek nem helyeselte a dolgot. Az egyik dagasztóteknőben feküdt, és onnan pislogott elítélőleg a parasztasszony felé. A másik egy fűvel teli puttonyból emelgette a fejét igen haragosan. Három ifjak voltak ez egy anyához, és csakis egy mondhatná magát a vérének.

A parasztasszony ehhez volt a legmostohább – szájjal. Mindig szidta:

– Te, te, te éhes kis farkas! Mindent el akarsz enni ezek elől, pedig érted nem fizetnek!

A gazda tréfás méltósággal biztatta gyerekeit: – Fizess, vagy elküldünk vándorolni...

...Vidám nép volt ez, egészséges, csöndes jóakarattal teli, a kis Sándor és a nagyobbik is, igen megenyhültek, látván azt az erős családi érzést, mely a három dajkálásra szorult ifjút a ház asszonyával és urával összeköti. Szegény Piroska pedig irigységgel vegyes hódolattal nézte a pirosszoknyás, mezítlábas anyát, aki sorra szoptatta a két idegen gyermeket, aztán a magáét. Az egyszerű nő arcán valami kitűnő szép érzés világított, amíg átalengedte magát a hármias anyaságnak; rendesen nem nagyon értelmes vonásain egy nagy érzés tükröződött, az az érzés, ami neki egyszerűen jólesett, és ami máskülönben – főntartja a világot.

A hírneves és rosszakaratú német a faj önfőntartási ösztönének okvetetlen érvényesítésének nevezné ezt, én pedig, aki filozófiai meghatározásokhoz nem értek, nevezem madonnaságnak. A parasztasszony egyszer-egyszer a szappant, a kávé is emlegette, hogy jó és finom legyenek. Sőt alkalmat vett magának arra is, hogy a kis Sándor nagy ifjúságát neki és szülőinek a szemére vesse:

– Csak ilyen kicsi ne volna... Olyan, mint a harmat az ilyen, itt van, nincs – elolvadt! Vagy legalább a másik kettő ne lenne ilyen aprós, nem értik a szót; csak sírnak, sírnak, szót sem fogadnak. A kis sáskák mindig csak enni, enni...

Az anyasággal kereskedő nőszemély most egy mozdulatot tett, és ennek következtében a kis Sándor sokkal kedvezőbb helyzetbe jutott. Nagy kedve lőn ezért, és igen meglepődötten gögicsélni kezdett. A parasztnő ezt szerette, és folytatta beszédjét, egyenesen a gyermekhez intézte szavait:

– Katona leszel-e, hé, az leszel, kapitány?

A szomorú pesti család meg nem állhatta, elnevette magát. Piroska lehajolt, és összevissza csókolta gyermekét, de a kis hűtlen máris nem hajtott az anyai szeretet e kitörésére.

– Az anyád – figyelmezteté a parasztasszony –, a pesti anyád, én meg Rébék anyád vagyok. Re-be-ka. Szót fogsz-e fogadni, he?

A pesti anya zokogva borult az ura vállaira.

– Gyerünk, a vasút itthágy! – mondá Robin Sándor.

A nap lassan-lassan nyugovóra szállott, szedelközniök kellett. Piroska egy ákácfába kapaszkodott, és nézte, amint gyermekét végképpen elválasztják tőle. Rébék anyától most átveszi a gazda, hogy a padkára terített szűrre letegye, aludjon. Sándorka még egy-kettőt, aprót pislant, aztán lehunyja szemeit. A másik kettő fűvön-fán szundít szintén, megszelídült napocska simogatja csaknem egyforma arcaikat, sötét rózsaszínnel beborítva, lágyan.

– Azt se tudom, melyik a másik, ez-e az enyém, vagy nem ez! – mondja a parasztember csöndesen, tréfás bosszúsággal.

Az asszony meg föl pattan; szalad a Riskához, mert aztán mindjárt kenyeret kell dagasztani.

– Aztán kigyűjjenek, minden vasárnap kigyűjjenek, egy kis sárgacukrot a gyerekeknek hozzanak, hogy magukat el ne felejtse! – Aztán kezelt Piroskával, az urával, Lizával, a cseléddel, és elfutott.

Az ura pipaszárral és szájának egy különös mozdulatával integetett utána:

– Ez oszt’ a menyecske! Nem azért, mert az enyém. Még az epéje is édes. Ha nincs vagy három apró gyerek a nyakán, csak akkor búsul. Így szereti, se aludni, se enni nem bír, ha a kicsinye nincsen. Olyan menyecske ez, hogy a sok dologba egyszer csak megszakad.

Robin is dicsérte az asszonyt, Piroska is, Liza is. És lassan-lassan indultak kifelé a vasúthoz.

Férj és feleség szótlánul, lassan mentek előre a homokos úton. Nem néztek egymás arcába, csak az estét nézték, mely barátságosan, enyhén szállt alá. Elvette a tárgyak élességét, és lágy érzést lopott be a szívekbe.

– Jobb neki ott! – mondá Sándor halkán.

– De nekem! – susogta valaki, vagy a szél, vagy egy női hang.

– Jó nép! – folytatá Sándor a vigasztalást.

– Az anyának a gyermekkel kell lenni! – mondá Piroska oly fagyos hangon, hogy Sándor megdöbrent, és nem szólt többet hazáig.

Otthon se, azután se igen beszélgettek többé egymással. Sőt alig is látták egymást, bár folyton együtt voltak. Ha egyszer-ezyszer, véletlenül egymásra tekintettek, csudálkozva kérdezték maguktól:

– Ki ez... oly ismerős és oly idegen...?

Vasárnap reggelként kimentek a vasúthoz, de ah, mily külön-külön. Megbeszélték, hogy mit vesznek a kis Sándornak, Robin adta a pénzt, Piroska vásárolta, beszámolt, ami pénz visszajött, visszaadta. De mindketten vigyáztak, hogy a kezük ne érintkezzék. Mindkettőnek bánatos harag égette lelkét, és azt sem tudták volna megmondani, miért.

Kint a jobb vidéken, amíg gyermeküknél voltak, ez a harag még erősebb lett, és egyszer, amikor Robin Sándor összetévesztette a kis Sándort Palkóval, a parasztgyerekekkel, ki is tört néhány keserű szóban.

– Maga nem született apának! – mondá Piroska.

– És maga nem anyának! – válaszolta Sándor.

Ezután sokáig nem mentek ki együtt, részint azért, mert a szükséges költségeket nem tudták megszerezni, részint azért, mert közönséges szavakat sem tudtak többé egymáshoz intézni.

Még egyszer, utoljára – talán még nem a legutoljára – kimentek együtt.

A dajkaasszony írt, hogy jöjjenek le sürgősen, ha Sándorkát még életben akarják találni. Úgy mint tegnap, nem volt még semmi baja, ma meg egészen elkékült. Az orvos – mert azt is elhívták – nem is akar neki orvosságot adni. Gyűjjenek, gyűjjenek!

(Hozzanak szép kis aranyos fakoporsót, ezüsttel, piros kalással kivarrt párnácskát, kicsike szemfödelet.)

Az átrec azonban rosszul íródott, a levél négy napig vándorolt a városban, és amikor a szülék a faluba leérkeztek, a gyermek akkor már csakugyan jobb vidékre ment.

– Ez a! – mondá a paraszt, egy kis homokhalomra mutatva. – Ezt a két szál rozmaringot az asszony tűzte a fejéhez, mert a fejfára nem lehetett várni.

Merőn, soká nézték a homokhalomot. Aztán, bár Piroska ellenezte, bementek újra a faluba, hogy köszönjenek a néhai hú dajkájának. A két asszony ott sírt egy-két verset, Piroska egy kis tejet ivott, a két férfi meg törkölypálinka mellett beszélgetett a világ szomorú folyásáról.

Most meg Piroska sürgette; hogy menjenek, menjenek már, szeretett volna otthon lenni, hogy halvány homlokát a padlóhoz verve sírhasson, zokoghasson, kiálthasson.

Indultak. A két megmaradt gyermek már pólya nélkül játszott a homokban. Oly kedvesek, oly erősek voltak, talán örültek is, hogy megszabadultak a pajtásuktól.

Piroska ijedt tekintettel nézte őket, és arra gondolt, amit az ura ki is mondott:

– Ezek olyanok, mintha valamelyik ő volna, Sándorka!

– Ez az, ez az! – suttopta az asszony, és neki akart rohanni, hogy ölébe fölrágadja és elszaladjon vele. Mégis észére tért, hátrasompolygott.

– Gyerek, gyerek! – mondá a paraszt. Majd hozzátette:

– Már a maguké bizony se egyik, se másik. Pedig de fain gyerek volt. Vállaltam volna a fiamnak. A magaménak, ingyen, akár még fizettem volna is érte. De nem bírta ezt a helyet, a vizet, pedig jó; erős volt neki az ájer – fogta magát, jobb vidékre ment.

Pénz áll a családhoz

Bem Gyula beesett az ajtón; nem jött, nem is rohant, bevágódott:

– Pénz van, annyi pénz, mint a szemét; pakolni, sietve, megyünk Pisába, Firenzebe, Párizsba!... Szabálytalan és iskolázatlan lélegzetvétele megakadályozta a kiabálásban, annál jobban és hangosabban beszélt kezében a tett – egy köteg papiros, szemmeláthatólag pénz, sok pénz.

A gyászbaborult házaspár félig fekvő helyzetben ült a díványon, azért egy díványon, mert, amint tudjuk, másik nem volt. Alig mozdultak meg a helyükön, törődött kíváncsisággal nézték az értékes nyomtatványokat. Sándornak a rendőrség jutott az eszébe, nincs-e valahol a közelben, nem jelentkezik-e nyomban a rendőrség?

– Hol loptad? – kérdé barátjától mosolyogva, tréfásan, de bensejében némi aggodalommal.

– Mennyi? – tudakolta az öreg asszonyság egy kötőgép mellől. (Ez a kötőgép úgy került hozzájuk, hogy valaki küldte ingyen, és nem lehetett visszaküldeni, mert az illető sem a címét, sem a nevét nem írta meg.)

– Kétezer forint, kerek kétezer! – szólt a festő ijedt tisztelettel. – Legalább azt mondták, hogy annyi, én még nem olvastam meg, nem tudom.

Az öregasszony vállalkozott arra, hogy megolvassa. Nézték a műveletet; és bizony egy kissé izgatott lett az egész család. Gyula – amennyire a falak engedték – föl és alá járkált, és kevés összefüggéssel beszélt:

– Nincs többé szén, se kréta. Pokolba a pékekkel, az ötvenforintos álló portréikkal. Veszek egy kocsiderék festéket, Megyeriben egy templomot atelier-nek, külön vásznat szövetek, tíz méter hosszú, öt méter széles, Belgiumban. A nyomort, azt kiéheztetjük, pénz jött, és még sok pénz áll a családhoz!

– Lutri? – kérdé halkan, de mély jelentőséggel a pénzszámláló asszonyság.

A festő megsértődött, kigombolta nehéz őszi kabátját – mivel ő is azok közé tartozott, akik nem az idény szerint, hanem egyenesen a szezon dacára öltözködtek. Az őszi kabát zsebeiből újságokat szedett elő, és átadta Piroskának:

– Hát nem tudják? A madonnák, a két madonna imádkozott értünk fiához, Jézushoz!

Piroska halkan, magának, majd hangosan – és gyöngén kipirulva – olvasta az újságokat, amelyek tele voltak egy új, ismeretlen és egészen fiatal festő dicsőségével, két képének szenvedélyes dicséretével. Nagy hévvel fedezte föl valamenynyit, tárcákat írtak a kiállított madonnákról, és az újdonságok között külön foglalkoztak azzal a szerencsés, nemes és jóízű mánásasszonnyal, aki mind a két festményt magához váltotta, és az árát mindjárt ki is fizette, ötször annyit adván, mint amennyit a festő kért. Vallást változtatott, de azért igen előkelő állású pénzkereskedők már csak másolatokat rendelhetek meg, de az ifjú zseni kijelentette, hogy ő nem másol, még önmagát sem majmolja, hanem szívesen alkot. Az előkelő egyének tehát elkéstek, de vigasztalhatták magukat azzal; hogy elkésett maga a király is, aki szintén szerette volna a madonnákat, de a tárlat második napján már rajta volt a rossz és ízléstelen rámakon a diadalmas, aranyos cédula: „Meg-

vétetett'. Az állam maga is csak utóbb érkezett, de legalább kárpótolhatta magát azzal, hogy egy nagyobb utazási ösztöndíjat ajánlott föl Bem Gyulának. – Az asszonyka elolvasta az édes dicséreteket, a nagyobbakat kétszer is, amíg maga a festő kérte:

– Hagyjuk abba, ezek nem értenek a piktúrához. Majd a következő képeim; ezek – rosszak, de meg ne mondják senkinek.

Nevetett, egy kissé fáradt hangon. A Robin Sándor széles vállára hajtotta a fejét, mint egy gyermek:

– Fáradt vagyok, egészen kimerült. Két napja alig ettem valamit. Adjanak egy kis kenyeret!

Az öregasszony nagy karéjt szelt, sót is adott hozzá. Mohón nyúlt utána a festő, de egy-két harapást evett belőle, aztán letette:

– Nem ízlik, nem ízlik. Valamit szeretnék, magam sem tudom, mit. Valamire vágyom, magam sem tudom, mire. Úgy érzem, mintha mindegyre futnom kellene, és pihenni vágyom. Elaludni szeretnék, de félek, hogy nem ébredek föl többé. Nem merek elaludni. Aztán nem ébredek-e másra?

– Meg van hülve! – szolt az öregasszony, aki mindenkit meg akart gyógyítani, mindig hülés ellen és kizárólag bodzateával.

– Pihened kell, fiam! – jegyezte meg Robin Sándor könnyes szemmel, mert mélyen meghatotta és nagy örömmel töltötte el barátjának nagy és megérdemelt szerencséje.

– Ül le – folytatá –, főznek neked teát, pihenj, meg kell nyugodnod. Nekem meg el kell menni igénypörtárgyalásra, mert a szabó lefoglalta a háziasszonyunk minden bútortát helyettünk.

– Fizesd ki!

– Ó, nem, a szabónak várnia kell!

– Nem viszel magaddal pénzt?

– Még van abból, amit adtál, hanem...

– Kint van a kecske, vagy bent?

– Bent.

– Azt ki kellene váltani. Szeretem látni kezedben az ezüst kecskét, akkor vidámabb, ruganyosabb vagy.

– A régi időket látod. Az ifjúságot, az elmúlt.

– Oly vidám volt az az ezüst kecske, hozzuk ki szegényt, én kihozom.

– Hagyjad, talán el is veszett, a céduláját se találom.

– Vegyél mást, pénzünk van, aranyból! Vegyél magadnak valamit, nyúlj hozzá a pénzhez; ha hozzá nem nyúlsz, megharagszom, nem szólok hozzád soha az életben!

Egy tízforintost vett el, azzal, hogy kocsin fog a tárgyalásra menni, és jó szivarokat vesz. Egy másik tízforintost az öregasszony kért el, hogy szárnyasállatokat vásároljon és halat vegyen. Érezte, hogy olyasvalami történt, ami egy nagy vacsora előzménye.

– Pampuska legyen, vagy juhtúrós galuska? – kérdé újra, a piacra készen.

Néhány másodpercig nem feleltek a fontos kérdésre. A gyerekképű asszony és a beteg gyermekhez hasonlatos festőművész, mély gondokkal eltelve, kinéztek az ablakon, a lelkük messzi, messzi járt, oly távol e tanyától, oly közel egymáshoz.

– Persze hogy pampuska, lehet-e más, mint pampuska! – nyilatkozott végre Bem Gyula.

Piroska is igent bólintott a fejével.

Aztán egyedül maradtak, egymás mellett ültek a díványon, szótlantul, szomorúan. A festőnek egyszerre eszébe jutott, hogy neki ma vidámnak kell lennie, lelkében megrázkódott, erőltetve fölélénkült:

– Tudja-e, hogy mind a pénz, mind a siker a magáé, mert magát festettem, maga vesztegette meg, maga bővölte el az embereket? Én csaló vagyok, az éjjel is gondoltam, hogy én érdemtelenül tolokodtam előre. Minden a magáé, és magától van!

– Ne beszéljen ilyeneket – mondá az asszony csendesen, és hideg kezét rátette a derék fiú forró kezére.

– Nekem meg az fáj, hogy nem mondhatom ki az utcán, a kávéházakban nem kiabálhatom, nem lehet kiírnom és megmagyaráznom a számár újságoknak. Rólam beszélnek, magáról nem tudnak. De nekem meg kell értetni mindenkivel, Sándorral, a világgal, magával, meg kell mondanom, mert nem bírom. Nem bírom ezt az irtózatot futást, mindig előre, cél nélkül, sehoh megállni...

– Tudja-e, hogy Sándorka meghalt? – mondá az asszony.

A festő nemet intett a halotthalványra vált arcával.

– És nekem az életben nincs többé örömem! – folytatta Piroska oly csendesen, hogy csak egy szerelmes és hű lélek tudta szavát meghallani.

– Most már nekem nincs senkim! – mondá aztán emelt, száraz hangon.

Bem Gyula leborult eléje a földre.

A hitszegés

Ah, itt most valamely hitszegés készül! Hitszegés, melyet büszkén írnak be a szerelem aranykönyvébe hófehér hattyútollai író angyalok, egymással vetélkedve, ki hamarább; ki jobban s szebben. Összevesznek, ingerkednek, hajba kapnak, csakhogy szelíden... Tíz rabangyal emeli – lengetvén – az aranykönyvet, az azúr-égben lebegtetik szárnyas vállaikat. Az írnok kerubok pedig rózsaszín-púpos felhő hátán ülve rajzanak, zsonganak, lengenek körül-körül...

A festő átfogá az asszonyka térdeit, amelyeket megfakult mosókarton fődött. És megcsókolá lábait, amelyen a cipőcske minden része enni kért, rongyos volt. De ó, e rongyok! Csókjaiba és könnyeibe a férfi e rongyokat megfűröszté, aztán forró arcához odaszorítá a kicsiny asszony szegényke lábait.

Némán, de oly vakmerően követték el a hitszegést, mintha a legteljesebb biztonságban lennének, egészen egyedül – az egész világon. Az asszonyka a férfi fején nyugtatá kezeit, csendesesen simogatta. Majd halkkal, mint szerelmes éjszaka után félálomban, szölingatta is:

– Gyula, Gyula, mit csinál?...

A festő föltekintett, ébredt, majd az asszony ölébe fektette halvány fejét:

– Én itt akarok maradni, aludni, meghalni! – mondá gyerekes daccal. Lehunyta szemeit, és csendesesen beszélt, úgy, mintha imádkoznák:

– Az én Máriám egyedül van! Nem vagyok-e én vele?

Neki az életben nincs többé öröme. Nem azért vagyok-e én, hogy mind csak öröme legyen? Ki az én anyám, anyám helyett? Ki az én gyermekem, és ki vagyok én, ha nem gyereke, gyermeke helyett? Ő az én szerelmes hitvesem, és elviszem őt...

A forró, az édes hely, ahol fejét nyugtatá, forró és édes gondolatokat sugallt neki. Imádással és önfeláldozással tele lelkének most egészen más irányt adott egy szíve mélyén fogva tartott, most fölszabadult délszaki vihar.

Fölugrott:

– Gyerünk innen el! – mondá erős hangon.

Piroska szelíden nemet intett:

– Gyerünk, gyerünk! – sürgeté Gyula; és megfogta az asszonyka kezét. Az lehajtotta fejét, és sűrű könnyhullatás közben mondá:

– Nem lehet, ameddig ő el nem úz!

– Nem úzta-e el már régen, volt-e vele valaha is? Nem én voltam-e magával mindig, azelőtt és azután, mielőtt láttam, amikor megláttam, és amikor...

– Maga megesketett! – szólt az asszony közbe, és mivel lábai nem bírták többé: leült a földre, és úgy beszélt föl a férfihoz.

Gyula háttal fordult a falnak, úgy zokogott hangtalanul.

– Mert szereti, még mindig szereti! – mondá, amikor a beszédhez való ereje megjött.

– Maga esketett! – mondá az asszony ismét.

– Én eskettem! – visszhangozá Gyula, és hangja csendes zokogásba fűlt. Elfordult az asszonytól, és úgy beszélt tovább: – Maga őt szerette, őt akarta; és nem várt reám, nem várt meg engem!

– Nem szeretem Sándort többé! – szólt az asszony, és szemei immár szárazak valának.

– Nem szeretem! – ismétlé kemény hangon, de a maga hangjától megrémülve. Körülnézett, összerezett – mosolygott:

– Hű maradok hozzá, imádkozok érte.

Az asszony arca most ragyogott a boldogságtól. A férfira nézett vágyakozó és imádó szerelemmel:

– És hű maradok magához, oly hű, amilyen asszony még nem volt soha. Magával leszek mindig gondolatban, mindig magát látom, és sohasem látom. Nem fogok aludni éjjeleken át, hogy magával beszélgethessek az éjszakán.

Mindkét kezét az összetört férfi elé nyújtá:

– Menjen! És ne jöjjön vissza többé soha. Úgy akarom.

Megcsókolták egymás kezét, és Bem Gyula elment. A rongyos – de oly becses – kék papirosokat otffeledte a varrógépen, de Piroska még idejében észrevette, és szent rémülettel markolta föl, és beletömte a némán búcsúzó zsebeibe.

...Az ajtó is nyitva maradt utána. (Az ablak nyitva volt ilyenkor mindig.) Jártakeltek Piroska körül. Mindjárt jött a halaskofa, és hozta a halat, a gyümölcsös a gyümölcsöt. A holmit letették, Piroska átvette, talán meg is számlálta.

A fásember fát hozott, pénzt kért, ezt megkérte, várjon, míg a mama megjön. A fásember kedvelte a beszélgetést, leült a puttyára, és társalgott a világ soráról, némely szegény nép szerencséjéről, sok gazdag kereskedők huncutságáról. Piroska nem hagyta sűrű kérdéseit válasz nélkül.

Jött az öregasszony egy rémítő nagy kosárral, egész télre való zöldséggel, karfiollal, amely remekbe termett, és egy olyan élő tyúkkal, amely kellemetlen helyzete dacára – a feje volt lefelé – oly gógös volt, mint egy piros tokájú tábornok, aki legalábbis öt csatát elvesztett már.

– Mit, tyúk ez? Tud valaki ilyen tyúkot venni? – mondá az öregasszony a boldogságtól és a fáradságtól veresen.

Belefűjt a madár pihéi közé, hogy húsának kövérségét s sárga színét megmutassa. Aztán megcsókolta leányát, s hozzálátott a sütéshez, főzéshez.

Két óra se volt, amikor elkészült. Már sült a pampuska, a galuskához való forró víz is buzgott, de férfi nem volt egy sem.

– Minden elpang! – sápirozott az öregasszony, és amint a délután előbbre haladt, mindjobban keresett tárgyat a veszekedésre. Sóhajtozott a másik lány után, és kisebbítette ezt, aki nem tud a férfiakkal bánni, egyet is lekötni, csak azt tudja, hogy egyre vár rájuk az ablaknál.

– Legalább ha öltözködnél, a férfi azt kívánja. Olyan vagy, mint egy mesterleány!

Piroska mosolyogva bólintott a fejével, és nézett, mindegyre nézett ki az ablakon. Valami nagyon szépet láthatott, mert fényesség ömlött el az arcán. Diadal-

mas derű, melyet csak egy pillanatra árnyékol be valami láthatatlan jelenés. Ott üdögélt ölébe tett kézzel, amíg este lett, s megjött az úr.

Mint az utóbbi időben rendszeren, köszönés nélkül. Kesztyűit – újdonatúj kesztyűi voltak – le sem vetette. Intett az öregasszonynak, hogy hagyja, már evett.

– Miért nem izent? – kérde Piroska akaratosan.

– Mit izengetni?! – válaszolta Sándor röviden.

Le sem ült, mintha máris el akart volna menni. Sürgősen kérde:

– És Gyula? Elment?

– EII – szólt az asszonyka.

– Hagyott itt pénzt? – kérde az úr látszólagos hanyagsággal.

– Nem.

– Visszajön?

– Nem!

– Mért nem hagyott?

– Mer én nem akartam.

– Úgy? És mért nem jön vissza?

– Mert én nem akarom.

– Az én barátaim akkor jönnek ide, amikor én akarom.

– És én akkor innen elmegyek.

– Tessék!

Majd hozzátette gúnyos udvariassággal:

– Amint magának tetszik, ahogy parancsolja!

Piroska kinyitotta a fiókot, és kivette a nagykendőt, hiányos öltözködése jótékony elfödőjét. Fejére tette, vállain lebecsátotta:

– Azt akarja, hogy mindjárt?

Robin Sándor nem volt gazember. Ma valami történhetett vele, ami rendkívül keménnyé tette, de gazember nem volt mégsem. A szíve összeszorult. A nagykendős alakra nézett, majd kitekintett az ablakon. Este volt már, esett.

Búcsú

Robin Sándor szíve mindenféle, de nagyobbára kisebrendű nagylelkűségekre volt berendezve. Csak látnia kellett, hogy valaki testileg szenved, és azonnal elejtette fegyverét, vagy ha megtartotta, egy kevés biztatásra akár maga ellen fordította mindjárt. Most látta, hogyan fog ázni-fázni az előtte ismeretlen, piszkos városban a kiüldözött szegény asszonyka. Igaz, hogy ez tette tönkre az ő életét, de ázni fog, kalap nélkül, nagykendőben, az éjben, a rendőrök megszólítják, az este kelő és préda után járó úrfik lesik, kifestett némberek gyűlölködve követik bolyongásában, amelynek célját, ó, ő nem tudja még, de amazok már látják...

Amíg Robin Sándor pillája egyet-kettőt mozgott, addig mindezt világosan látta, sőt mindjárt meg is könnyezte. Elfordult, hogy el ne árulja a gyöngeségét, igyekezett ridegen beszélni:

– Aki innen elmegy, az csak én lehetek. Ez a maga otthona, itt minden a magáé. És az is lesz, amíg akarja, amíg méltatlannak nem mutatkozik.

– Méltatlan! – kapta föl a szót Piroska, ismételte, belesúgta maga elé a semmiségbe.

– Méltatlan, mit ért az alatt?

– Semmit. Miattam tehet, amit akar, énrám mindig számíthat. Tudom a kötelességemet, és érzem, hogy magának sokkal, nagyon sokkal tartozom. Ámbár...

Az asszony nagykendőjébe burkolódva ült az ablak mellett, és csak keveset figyelt a férfirra. Most azonban fölnevetett. Az „ámbár” szó fölcsiklandozta. Ez az ámbár megkacagtatta, csaknem vidámmá tette. Fölkelt, és a Sándor vállára tette a kezét:

– Ugyan, ne bántson, menjen el a zsidó kisasszonyához!

– Oda megyek, ahová akarok! – mondá Robin haragosan, mert eltalálták gondolatát és terveit. Gyanakodva nézett Piroskára: honnan tudja már, hogy az imént véletlenül – találkoztak Hannával, és az első nagy csókokat váltották. Az ajkán kiserkedt a vér is, talán meg is látszik ajkán a csók vérző, égő bélyege? A Robin Sándor fejében még mindig a szerelmes lány hangja zúgott: „Gyere, gyorsan, nem tudok várni, meghalok!”

– Azt teszem, ami nekem éppen tetszik! – szólta Sándor újra, szigorúan.

Piroska helyeslőleg bólintott a fejével, Robin mérgesen folytatá:

– Semmi sem köt össze minket, csak a nyomor!

– Más semmi! – erősítette meg az asszony, fejét lehajtva, csöndesen, szomorúan.

A nagylelkű szív megint megrebbent, Robin újra hangot változtatott, okosan, világosan, csaknem szakszerűen kezdett beszélni:

– Tisztázzuk a helyzetet. Mi jó támad abból, ha mi itt veszekedünk egymással, és szíveinkben eltávolodva egymástól, azért is együtt maradunk. Azért, hogy együtt koplaljunk? Egy házasság az örök szegénységre alapítva? Ez nem nekünk, nem nekem való!

A rossz vicc megtetszett Sándornak, és többféleképpen kifejezte, amíg Piroska elvesztette türelmét, és nála szokatlan idegenséggel vágott közbe:

– Mondtam-e, panaszkodtam-e magának én ezek miatt valaha is?

– Nem maga, én! Sohase fogom magamnak megbocsátani, hogy részesévé tettem nyomorúságos küzdelmeimnek. Soha, a legjobb állapotban sem felejttem el, hogy a legkínosabb helyzetekben is elégedettnek mutatkozott. Örök barátságot és tiszteletet fogok iránta érezni, akármit határozzon jövőjére nézve.

A derék fiú finomul beszélt, nem a maga szavaival fejezte ki magát, hanem tücsköt-bogarat fölszedett drámákból, regényekből, ami keveset olvasott, s abból szónokolt. Az asszonyka csudálkozva hallgatta, és nem vetette meg. Csak akkor burkolta be fejét – hogy ne halljon mit sem –, amikor Robin Sándor szerelmük és egybekelésük történetét akarta összegezni, elmondani röviden, dióhéjban.

– Hagyjuk, Sándor – mondá szelíden –, hagyjuk, menjen el, mert estve lesz.

– Mégis szép, szép idők voltak! – ábrándozott a férfi.

Az asszony az esőt nézte. Robin folytatá:

– Szép idők, és én sokat fogok gondolni rá. Amikor a szigetre mentünk, kezemben az ezüst kecskével... Ó, ifjúságom! Sokat fogok gondolni rá, és magát mindig szeretni fogom. És maga?

– Én is, egy kicsinyt.

– És van valami, ami örök időkre összekötve tart magával. Magában nincs? Maga nem érzi?

– Talán van nekem is! – mondá az asszony komoran.

A búcsúzó egészen fölmelegedett:

– A mama főz, persze hogy süt és főz. Nem fogjuk elhagyni, hadd főzzön és süssön. Anyagilag én mindig a hátuk mögött maradok, ha nem látnak is. Voltaképpen, a maguk sorsa nagyot fog javulni. Nem mondom, hogy azért én áldozatot hozok. Meg fogja egyébként tudni egykor, hogy én ki vagyok.

– Ugyan? – szóló az asszonyka gúny nélkül, szárazon. Fáradt volt már, szeretne volna, ha vége van ennek az egész beszélgetésnek, és bebújhatik az ágyába, keservesen sírni, hangosan siratni mindent, amiért elhagyták, amiért föltaaláltak. Még jobban szeretne volna, ha ő maga mehet ki az éjszakába, és versenyt sírhat az esővel. De Robin Sándor rendben, becsületesen akart végezni, és azt óhajtotta, hogy ez a felvonásvég mindenképpen szép legyen, ne fájjon senkinek, legyen tragikai, de éppen ezért kiengesztelő és fölemelő. Neki kellett az, hogy jól gondoljanak róla, ha elmegy, mint áldozatkészre és nagylelkűre emlékezzenek reá, és elmúlt szerelmének helyén maradjon biztos gyarmata. Egy regényes nyárilak, egy csinos vadászkastély, ahová valamikor még visszatérhet, ha akar, ámbátor nem valószínű...

– Küldeni fogok pénzt, hogy a mama kifizethesse a számlákat. Talán vele is kellene beszélni, némely dolgokat jobban tudna rendbehozni.

– Nem, nem! – Majd máskor, majd én! – mondá Piroska az ijedségtől sápadtan. Aztán elvörösödve folytatá: – Sokat és sokáig kell majd hazudnom neki. Mindegy, legalább lesz valami dolgom. A maga fehérműit is rendbe kell hogy hozzam, így nem lehet elvinni. Szégyellném magam... A könyveit, a Gyula skicceit – amelyeket magának adott – holnap összeszedem; küldjön értök el.

– Nincs rá szükségem, maradjanak itt.

– Meddig?

– Majd egyszer eljövök érte. Egy év múlva, tíz év múlva. – Megleszünk-e még?

Meglesznek-e még?

Egy kissé elérzékenyedtett ismét. Robin Sándor szerette volna az asszonykát átölelni, és úgy búcsúzni. Egy pillanatra szokásból szerette volna csak, a másik pillanatban már az izgatottság tüze árasztotta el. A leányos asszony csüggeteg szerény alakja mellett – képzeletében – megjelent amaz asszonyos leány alakja, és hirtelen vágya támadt leborulni ez elé, hogy forró csókkal testét beborítsa, hogy mondhassa: „Szabad vagyok, tied vagyok!”

Fölugrott:

– Írok holnap, maga is írjon. Mint akar berendezkedni, mit akar tenni? Legjobb lesz, legjobb lesz majd – férjhez menni!

Nehezen mondta ki ezt a szót, de csakhamar meg is sajnálta, hogy kimondta. Kínos és dühös sírás volt rá a felelet, amely percekig tartott, és ezalatt nem lehetett elmennie. Akkor szakadt csak félbe, amikor az öregasszony bejött, hogy egy kis pulykakövérvét ajánljon, mert nehéz étel ugyan, de megpaprikázva nem árt.

Csudálkozott, sőt meg is sértődött, hogy nem akart enni egyikőjük se. És nem akart búcsúzkodni Robin Sándortól – aki elutazik.

– Amikor ennyi jó étel van, ilyenkor megy el!...

Mégiscsak megcsókolta, mielőtt – öregasszonyok szokása szerint – ajkát egy kissé megtörülte.

Robin Sándor kezét is csókolta neki, ami miatt egyszerre fölvidámódott. Megcsókoltatta egymással a fiatalokat is:

– Micsoda csúnya szokás hideg szájjal elmenni. Az én uram – amikor legelőször végrehajtó volt – akkor is megcsókolt, amikor a városba ment végrehajtást fogatosítani!

Összeölelkezésre már nem tudta rábírní őket. Sándor másodszor is kezét csókolt Piroskának. Szemei tele voltak könnyel, szíve túláradt az érzéstől:

– Megbocsát? – kérdé halkán.

– Holnap este, holnapután reggel küldjön el a fehérműért!

– Nincs még valami mondanivalója?

– Nincs. Ne éjszakázzon sokat, az jóra nem vezet.

– Isten vele.

– Isten vele!

Elváltak. Az öregasszony a rendkívüli kézcsók miatt föllelkesülve – kikísérte vejét a kapuig.

Piroska az ablakból nézte, mint vész el a Robin Sándor alakja a nagy udvarban, léptei még hangzanak azután is. És hallani véli, miután már régen, régen elhangzottak. Most hangosabb: mintha visszajönne. Eltávolodó meg visszatérő lépéseket hallott, amíg az esős estve mindegyre nő, a kaput becsukják, a gázt eloltják; tíz óra múlt. Álom, csend, már lehet sírni.

De most újra lépéseket hall, téveteg, lassú, de mind erősebb lépéseket. Majd egy arc jelenik meg az ablak előtt. Bem Gyula, halványabban, mint valaha. Homlokát odatapsztja a vizes ablakhoz, földetlen fejét veri az eső...

Piroska kinyitotta az ablakot, és így beszélgettek sokáig, nagyon sokáig. Meddig és mit, nem tudom, csak azt tudom, hogy gyönyörű nyári hajnal lett, és fent a rózsaszínű felhőkön vidáman hempergöztek harmatban megmosakodott angyalok, akiknek kötelességük igen korán fölkelni, hogy a nagy szerelmeket ama nagy könyvbe nyomban beírják. És még azt tudom, hogy ennek a szerelemnek nem találtak elég fehér, elég tiszta lapot. Végre is olyant vettek, amilyent találtak, írták a verset, és a muzsikus angyalok muzsikáltak hozzá.

Robin Sándor a parlamentben

Elfelejtett fiákert venni, gyalog vágott át a belvároson, a Múzeum kerten, és a maga lábán igyekezett a képviselőház elé. Az álló és a hölgykarzatok, az írások bejáratának ajtajait ismerte csak, és így nem minden habozás nélkül ment a főbejáratához. A portás föltartóztatta a gyalog érkezőt, és megkérdezte, kit keres.

– Képviselő vagyok! – mondá Sándor szerényen, mivel már otthon föltette magában, hogy a lehető legszerényebb lesz.

Egy rokonszenves, sánta ifjú, aki mindig az események előtt járt egy hibbanással, természetesen újságíró, belenézett a Robin Sándor képébe – amelyről arckép nem jelent meg még soha –, és azonnal fölismerte, igazolta:

– Új képviselő!

Rögtön bemutatkoztak, tegeződtek, és a képviselőnek rögtön egy kérése volt az újságíróhoz:

– Kérlek, hírlapíró úr, ne árulj el, hogy már itt vagyok, még nem voltam a klubban, valami félreértések forognak fönn, egyenesen idejöttem a Rabszolgatartóhoz!

Még csak küszöbén volt a háznak, és máris annak tolvajnyelvén beszélt, majd hetmannak, majd istennek, majd rabszolgatartónak nevezte a miniszterelnököt. Az újságok, amelyek politikusokról és színészekről mindent tudnak, és még többet mondanak el: – már kitanították a járásról, úgyhogy a folyosón egész bátran, biztosan ment előre. Elfelejtette levetni a télikabátját, és ezért ugyancsak melege volt a helyiségben, amelyet erősen fűtöttek, mint faluhelyen a birtokosok ebédlőit. A belső izgalom is melegítette. Egy magyar úriembernek az életében végre is – születésén kívül – az a legfontosabb momentum, amikor képviselő lesz. A melegben, a kellemes izgatottságban úgy érezte magát, mintha forró fürdőben ülne, valami igen különös, pompás fürdőben. Elbágyadt, és nem egészen öntudatosan élvezett. Pedig igyekezett fölrázni magát, és igyekezett arra, hogy a pillanat fontosságát kellőképpen megismerje.

Ahogy előrehaladt, szemben vele egy ajtó nyílott meg hirtelen, és azon át megpillantotta, amint pálinkázó öregurak egy fiatal leányt szorongattak: „Ah, az a büfé, lány van benn, azt elveszem az öreguraktól!”

Elmosolyodott, és egy kevés öngúnnyal állapította meg magában, hogy mi volt itt az első politikai gondolata. Körülte, mellette ugyancsak zúgott, morgott, kiáltozott a politika, oly hevesen, hogy egy pillanatra azt gondolta: „Baj van!” Úgy képzelte, mintha valakit vagy valakiket itt most erősen bántani akarnának, mintha valami fontos, életbevágó országos ügyet akarnának itt nyomban eldönteni. Egy kissé hallgatódzott, és megértette, hogy valami nagyobb erdősegekről van szó, igen sok fáról, amelyet egy képviselő igen kevés pénzért vásárolt meg az államtól vagy kitől. Ezt a vételt némelyek védték, némelyek – akik talán szintén szerették a fákat – igen hevesen támadták. Egészen olyanforma láрма volt, mint egy kávéházban, ahol külön kerekasztalnál legazemberezzük egy távollevő jóbarátunkat.

Azonban egyszerre csend lett, oly feltűnő és hirtelen csend, hogy Robin Sándor megállott, bár szinte tolták előre a csoportban. A hangulatváltozás oka lassú,

de ruganyos és kemény lépésekkel közeledett. Hevesen üdvözölték, barátságosan, némi leereszkedéssel köszönt vissza, mosolygott, majd gyanakodó és gúnyos nézéssel tekintett egy csoport után, amely jövetelére elsompolygott.

„Az erdők kedvelője, ez az!” állapította meg Robin Sándor, és azonnal megfigyelte, hogy ez a férfi igen fontos személy itt, talán egyike a legfontosabbaknak. Nem magas, de szélesebb a válla, domborúbb, mint a többié. Másképp fésülködik, ruházkodik, mint a többi. Sőt még a szeme állása is más. Túl van a hatvanon, és sem nem kövér, sem nem sovány, mint a többi öregek. Izmos és karcsú, mint egy úri atléta, mint egy katona. Egy kurd ezredes polgári ruhában, akiről tényleg lerí a polgári ruha. Az arca piros, friss, ellentétben a többivel, amelyek a pesti élettől; a zárt helyiségekben való sűrű és kitartó politizálástól – és talán az éjszakai kázástól is – sárgák, puhák. (Akié ugyan nem gutaütéssel veres.)

A fák barátja átvette a szót: másról beszélt, egy nagy birtokról és egy mágnásról, aki e birtokot potom pénzen fogja megvenni a földéhes, de még fősvényebb parasztok elől. Valami pénzösszegekről kezdtek most beszélgetni, és Robin Sándor csak a milliókat hallhatta már; utat engedek neki, és az utolsó akkordok – a százazrek – elvesztek a zsvajban, kisebb számok emlegetésében.

Valami adóárverést kellett az államtitkárnak nyomban elhalasztatni, és erről volt szó két úr között, akik mellett elhaladt. Az árverelendő férfiú szépen bélelt városi bundában sült-föltt addig, oldalt a padon, ahol képviselőkre, sőt államtitkárokra és miniszterekre váraoztak még sokan. Két fekete, vidéki úr, akik igen mérgesen néztek egymásra, és alkalmasint – nem egészen biztosan – patikáriusok voltak.

Rosszul borotvált, részben nyáriasan öltözött fiatalemberek ültek, ácsorogtak, heveskedtek a folyosó végén. Minden valószínűség szerint újságírók, mert a favételről már itt többet tudtak, mint elől, a végzetes számadatokat, az egész botrány minden korcát a markukban tartották már, sőt az eladó nagybirtok híre, amikor ideért hozzájuk: köztük már meg is vették, sőt a parasztok már föl is lázadtak.

„Érdekes társaság, az egész hely bár egy kissé kicsinyes, szűk és alacsony, díztelen és nagyon is házias, de azért el lehet itt éldegélni, ha az embernek egy és más teendője van. Jó képviselőnek lenni, hogy lehet nem képviselőnek lenni!” – gondolta magában Robin úr, amíg alkalmas helyet keresett magának, egy kis helyet a lócán, ahol leülhessen és bevárhassa a miniszterelnököt. Az újságírók idegenkedve néztek rá, de azért mégiscsak oda engedték ülni maguk mellé a szalmapadra, hátha valami kezdő kolléga, akit ugratni lehet. Különben is jól viselte magát, mosolygott az élceiken, és csaknem fölnevetett, amint egy nagy szakállú tökmag ember – aki épp az imént érkezett – azzal fogott kezét mindenik kollégájával, hogy igen szomorúan, csaknem búbánatos hangon megkérdezte:

– Kassza? Van kassza? Kézpénz van?

– Mert az a fő! – tette hozzá – egynek-másnak – igen meggyőződött hangon.

Itt is pénzről beszélgettek. Robin úgy tapasztalta, hogy minden politika fölött, a folyosóra ereszkedő füstfelhőknek is fölötté, egészen fölül úszik a pénz, vékony, finom kötegekben, százak, ezresek, sőt külön kezelt milliók is... Lehet, hogy a

kókuszszőnyegek, a pádimentom alatt, az egész képviselőház lába alatt ugyanez az elementum uralkodott. Annyi szó volt róla, hogy Robin szinte érzéki módon látta ezt, és – tekintve azt, hogy különben is igen föl volt izgatva – úgy érezte magát, mint nászútján, Olaszországban, ahol utcán, téren, vendéglőben, színházban nem hallott és nem értett egyebet, mint pénzüsszegeket, kisebb-nagyobb számkokat, állam és bankjegyeket, lírákat, krajcárokat...

Egy keveset, de nagyon keveset megundorodott, de csakhamar legyőzte ez érzését, és megállapította magában:

„Úgy látszik, a közgazdasági kérdések a legfontosabbak, és én épp ezekhez értek a legkevesebbet. El fogom olvasni Smith Ádámot és a többit is. Meg kell tudnom a börze mibenállását. R'jour kell lenni a pénzpiaccal!...”

Nyomban hozzá is akart látni, fölkel, hogy a könyvtárba induljon. De a folyosó egyszerre fölviharzott, és nagy hullámokban becsapott a tanácskozóterembe. Csak a fekete patikáriusok maradtak kint, minden valószínűség szerint elkeseredve azon, hogy ennyi lárma, ily sok alkalmatlanság esik azért, hogy ők végre is egy-egy jó gyógyszerári joghoz jussanak. Az állam gépezete oly nehézkes, oly száraz, nyikorgó, mindig száraz, mindig nyikorgó...

A fás politikus ment el mellettük, bizalmas megvetéssel nézte meg őket, akik fölugrottak és földig hajoltak előtte. Nem adott nekik kezet, de kétszer elsétált előttük, aztán a csengettyű hívására ő is bement a terembe, hogy meghallgassa a főnök beszédét.

Robin egyedül maradt a gyógyszerészekkel és a hírlapok kéziratra váró szolgálóival, és épp beszédet akart kezdeni akárkivel is, amikor a világ legszebb szakállú férfija kipirulva, loholva jött feléje:

– És te itt vagy... nem szólsz... mért nem jössz be, az öreg beszél. Ma meg fog bukni, ha ma nem, hát holnap. A kabátod, mért nem veted le a kabátodat?

Egykori főnöke, Bergen, az ügyvéd, kezdte kihámozni a télikabátjából. Szóhoz nem engedte, agyonölelte, agyonbeszélte, és éppenséggel nem emlékezett, hogy haraggal; sőt gorombáskodással váltak el. Ünnepelte, beszédet intézett hozzá:

– Csakhogy itt vagy, csakhogy itt vagyunk, nekem nehezen ment, de végre is itt vagyok. Új éra kell, meg fogjuk teremteni. Neked könnyen ment, te vagy a legszerencsésebb ember a világon. Hogy, s mint volt?

És most igen különböző fajtájú két gyermeke a magyar hazának édesdeden beszélgetett egy mandátumról. Oly édesdeden, mint ahogy kisgyerekek cukorról, görögdinnyéről, nagyobb fajta gyümölcsről... Sándor el is feledte, hogy azt, akivel beszélt, voltaképpen megveti, kémnek, sőt agent provocateur-nek tartja. Beszélt, csak beszélt...

– Voltaképpen nem is nekem jutott eszembe...

– Tudom, a feleségednek. Tehát a bűbájos Hanna a tiéd lett. Én is szerettem volna elvenni, amikor te még nem is tudtad, hogy van a világon. Nem is hívtatok meg az esküvőre, hirtelen ment, jó, de azért mégis én adtalak benneteket össze, és nem a pap! Én választottalak el a nyomorúságtól, és vezettelek a boldogság karjába. Én vagyok az angyal, egy géniusz ágens-ruhában... Hanem hamarosan csinálta az asszony, mindjárt a mézeshetekben kieszelte?

– Az apja révén ismerte a kerületet. Atyjának ott le voltak kötelezve sokan...
– Mindenki a zsebében volt.
– A program kérdése egy kissé zavarba hozott. Őszintén szólva, én kormány-
párti vagyok, vele születtem, családi tradíció...
– Lehet-e másnak lenni?
– Ha jól tudom, te a szélső ellenzéken vagy.
– Elég kényelmetlen, de az én viszonyaim így hozták magukkal. Ezért öt évvel
későbbben leszek miniszter.
– És, ha szabad kérdenem, miféle tárcát választottál? – A rendőrit, persze a
rendőrit. Én fogom megkreatálni, arra van a legnagyobb szükség, tudom magamról.
Te is vigyázz magadra... Ha egyszer majd – mint a Gogol revizorja –
végigmennék az országon, ó, be sokan leszünk becsukva. Én magam négyszer,
ötyszer követtem el büntetendő cselekményt, pedig erős érzésem van a törvény
iránt, és tisztellem a jogállamot... De a viszonyok kedvezőek a bűnnek, mint a sok
eső az erdei gombának. A sok spóra mind nő, nő, húsosodik, pöffeszkedik, ki
akar emelkedni, magasan a föld színe fölött, főként a champignon, az úri gomba...
A kiválóság, a jólétre való vágy, egymás majmolása, de a vágy egy tehermentes
földbirtok, egy többemeletes ház után... mindezek az okai. Azután az újságírás.
Semmit sem gyűlölök úgy, mint az újságírást, és semmit sem használok – ha
szerét ejthetem – oly erősen. Légy jóbarát az újságírókkal, főképp a törvényszéki
rovatok vezetőivel, mert nem tudod, mikor lesz rá szükséged, ha egyszer bejöttél
közénk a parlamentbe.

Robin Sándor zavartan, halaványan nézett maga elé, undorodva az ügyvéd
képviselőtől, de önmagától is. Homályos vágya támadt ennek a kígyónak a fejét
összetapodni, fekete szakállára rálépni, de mint mindig, ha gorombáskodtak vele,
gyerekesen, megfélemlítve hallgatott.

Az ügyvéd folytatá:

– Az a kellemes, ha valakinek a mandátum, mint egy piros alma, az ölébe hull.
Mint egy alma, amelyet pajzán, szép nő dob, koketten, bájosan! Mindig, de mindig
csak a nők csináltak embert abból, aki nagy ember lett!

Hallottam, az öreg izmaelita sokáig ellenkezett, csaknem behalt, tízszer kita-
gatta a leányát, és tízszer visszakönyörgött hozzá. Önagysága született minisz-
terelnök; valahogy meg ne tudja őfelsége, hogy van egy nő, aki ez idő szerint a
legjobb politikus az országban! Győztetek, persze hogy győztetek, mert a szere-
lemnek győznie kell!

– Ehhez pedig semmi közöd! – mondá Robin Sándor, az elfojtott dühtől bere-
kedve. Az ügyvéd képviselő hevesen megölelte:

– Még mindig a legnemesebb, még mindig a leggyöngédebb és legszebb
vagy! Te vagy az üdvöske. A parlament beléd fog szeretni, az öreg kegyelmes
urak, amint meglátnak, azonnal meghódolnak: „Nagy tehetség, friss és nagy te-
hetség!” A címered rendben van, kifolyamodtad a régit... Ha nincs, ne szégyelljed,
de ne valljad be. Menj az antikváriushoz, keress ki egy szépet, régit, amelyhez
immár senkinek semmi köze... Vannak előneves névjegyeid, litografált koronád,

vidékről hozott anekdotáid, egypár durva vicced, bőr vadászbekecsed?... Tudsz-e löni pisztolyból?

– Menj a pokolba! – kiáltott föl Robin Sándor, és erőszakkal szabadította ki magát a tréfálkozó karjai közül. És – felhasználva az alkalmat – jól hasba is bokszolta.

– Ez fáj! – mondá az ügyvéd komikus siránkozással, majd a sűgást tetteve, hozzáfűzte:

– Erőd van, és ez a fő mégis... Még mindig a testi erő a legfőbb a nyilvános, főképp pedig a politikai életben. Akinek sok kauciója van, persze az fogadhat magának testi erőt béréért. Zanzibári teherhordókat és ugandai óriásokat. Embereket üttethet agyon, és csak azt kell mondani, hogy ő fölmentő expedíció, miként Stanley...

Az ügyvéd nem volt egészen józan ember, mert rögtön Stanleyről akart beszélni, aki en vogue volt e pillanatban. De a tanácskozásteremből elkeseredett, vad csöngetés hallatszott ki.

– Bent ölik egymást, sietek – mondá a képviselő, boldogan az izgalomtól. Azért még volt ideje, hogy egy diszkrét kérdést intézzon Sándorhoz:

– Piroska, és mi lett Piroskából?

– Szemtelen! – szölt Sándor, és elfordult.

Az ügyvéd utána nyúlkaált, hogy búcsúzóra kezet szorítson vele:

– A viszontlátásra, ha másutt nem, bizottságban. Én különben jobban tudom, mi történt veled, mint te. Mert az én szituációm olyan, hogy nekem mindent kell tudnom, nálam nélkül egy szál fű sem nőhet e város körül. Így vagyok berendezkedve. Az írásaik nálam vannak, mert meg akarnak esküdni. Az asszonyka nagyon erkölcsös, egyszerre! A férfi nemkülönben. (A festő mind bolond, valamenynyit kihordatnám a határból.) Külön háztartásban élnek. A kezét csókolja, erkölcsi beteg. Különben sem él valami jó koszon, olyan zöld, mint a képei. Csak a nyakravalója él; egész függönyöket visel nyakravalónak. Szép az? Annyi pénze van, mint a szemét, szemetel is vele. Téged tisztelve szeret, és senki úgy nem örült a sikerednek. Akartok találkozni, ketten, hárman, együtt?...

„Meg kell verni, nincs mit tenni, mint megverni!” – gondolta magában Robin Sándor, míg egykori főnökének alakját elnyelte a tanácskozásterem ajtajának zöld függönye.

Szerette volna, ha szándékát nyomban ki is viheti, utána indult, de mégis meggondolta, későbbre halasztotta a dolgot, és újra leült, szemben a gyógyszerészekkel.

Úgy érezte, mintha valami megalázás érte volna, mint amikor testileg kikapatták, már nagy fiú korában. Belátta – most hirtelenében – azt is, hogy ő itt senki, semmi, és ugyancsak kell dolgoznia, amíg erősen észreveszik. A várakozást is nagyon megutálta.

„A szolgaság újra kezdődik, csak hogy más formában!” – ezt a megfigyelést tette, mert az esze azért helyén volt ez ifjú embernek. Ami még szerte kalandozott, az is megjött, szolgát parancsolt elő, a kabátját annak átadta, és egy kissé górombáskodott, mondjuk: uraskodott. Aztán bement a hírlapírók karzatára, rálépett

egynek a lábára, ráhajolt egy másiknak a vállára, amire ezek megnyugodtak, hogy nem idegen.

Látni tudó szemmel most látta először a képviselőházat, a voltaképpeni törvényhozást, e szép, e jó, e drága és talán nem egészen boldogtalan ország kormányzásának parádés szervezetét.

Tetszett neki, amit látott, mert szép szenvedélyek szántották végig a nagy férfitársaság ismerős, magyaros arcait. Nagyon haragudtak, nagyon örültek, szitkozódtak, lelkesedtek, komolyan, erősen, színesen – nem úgy, mint a folyosón.

A becsületes verekedés hangulata emelkedett, erősödött a teremben, és ez tetszett neki, mert illett a maga hangulatához. „Csülökre, birokra, ez már valami!” – gondolta magában, és eszébe sem jutott, hogy miért.

A „miért” halkan beszélt a zúgó, az izgatott tömegben. Az, kiért az egész ormótlan körterem tűzbe, füstbe, bűzbe borult: a leggyengébb, a legöregebb, a legszánalmasabb és a legnyugodtabb mindnyájuk között. Ugy vélnéd, mintha egy öreg koldus tolakodott volna be a társaságba. Egy sovány, éhenholt kis kéregető, a miniszterelnök.

Másfél óras beszédének már vége felé járt. Most már ő is haragudott, mert élcelni kezdett. Előbb azonban – fölhasználva a nagy lármát – pihent egyet, fejét lehajtotta, írásait nézte, majd széttekintett.

Csakugyan, a ház legnehezebb napjai közül való volt ez. Valami hirtelen föltámadt lelkiismeret, vagy valami, különös viszketeg arra kényszerítette a képviselőket, hogy a maguk zárt testületét lesilányítsák a kívül leskelődő közönség, mondjuk, az ország előtt. Kifeküdtek a napos homokra, és mutogatták – piszkálták, mérgeztették – a csúf sebeiket.

Bűnösök vádoltak magukhoz hasonló bűnösöket, a sánta a sántát csúfolta, és vak vetette a világtalannak szemére, hogy nem lát. Majd hasonszőrű férfiak – mint kergés birkák – szorosan összeállottak, egymáshoz dörzsölődtek, harciasan bégettek, de ebből a harciasságból kiérett a félelem. Ha hirtelen megjelenik egy vizsgálóbíró, könnyen törvényszéki tárgyalássá lehetett volna átalakítani az egész törvényhozó gyülekezetet.

De a miniszterelnök épp ezt a – in effigie közeledő – vizsgálóbírót lökdöste ki, kemény és vakmerő módra, hidegséggel és egyszersmind elkeseredett gúnnyal védvén – az erdőket vásárló képviselőt, aki a haragtól pirosan, de hideg göggel ült helyén, és a sorára várt, amíg ellenfelei kidühöngik magukat, amíg a miniszterelnök fényesen megvédelmezi és bizalmat szavaz neki.

A kis, sovány kellékes – a mindenható, maga az egész törvényhozás, aki egymaga az egész házra rányomta a bélyegét, és akinek lelke alattomban még az ellenzékéket is éltette – most fölhúzta a vállait, és abbahagyta a beszédét, várt addig, amíg a szörnyű zsvaj lecsöndesül. Csak törzskarához – amely körülülte és állta – szólt egy-egy szót.

– Az ügyvéd képviselők csinálják!...

– Sok az ügyvéd! – tódította nagy keserőséggel egy a testőrök közül, pohos, kislejű földbirtokos, akinek az ügyvédektől sokat kellett szenvednie. Egy másik

testőr, ügyvéd maga is, mindjárt törvényjavaslattá alakította át a pártvezér érzését:

– Összeférhetetlenségi törvényt kellene csinálni rájuk!

– Szamárl! – köszönte meg a miniszterelnök a szegény úr önfeláldozását, és fölvevén mosolygó álarcát, a mérsékelt zajban egyszerre elsütötte beszédének pointejét.

Ráterítette a vizeslepedőt arra, aki vádolta az erdővásárlót. Éppen olyan, de kisült és megállapított miveletet bizonyított reá, és a nagyhangú vádlóból egyszerre szánalmas, kapkodó vádlott lett. Felállott, hápogott, majd leült, és csaknem sírva fakadt. Az erdővásárló gentleman pedig felszökött helyéről, és – kegyelmesen bánt vele, még védelmezte is. De nekiment az oldalnak, amely a törékeny embert taktikai célokból ellene küldte. Megleckéztette, provokálta és legazemberezte mindezeket, úgyhogy a végén az egész politikai botrányból egy párbajügy lett, egy embernek a dolga vagy ötven ellen.

Az erdővásárló leült, és szétterpeszkedvén helyén, bal kezét adott mindenkinek, aki hozzája jött gratulálni. De amint a miniszterelnök kiment, harcias lépésekkel utána vonult ő is, magára hagyván a megütődött házat, amely most meg lovagiaskodó tisztikaszinóvá változott. A párbajképtelenség ideálja, a Robin Sándor ügyvéd barátja játszotta persze a főszerepet, ágált a legjobban.

Robin Sándor nézte, nézte egy darabig, és hirtelen eszébe jutott, hogy a miniszterelnök beszédjének pointeje előtt pár perccel ez az ember sebesen irkált valamit, aztán kiment.

Kevésvártatva a miniszterelnöknek egy levelet hoztak be, és úgyszólván ebből a levélből olvasta ki a megsemmisítő csattanót. Tehát ez a detektív, ez, aki a túloldalról a legjobban kiabált!

A hézagos, de világító megfigyelés, a kéz és láb nélkül való, de ugyancsak erős gyanú szinte fejen ütötte az új képviselőt. Izgatott és kényelmetlen érzés támadt benne, vajon ő maga tisztességes-e még? És lent az országos híri, tisztának tartott és tényleg nemes életű férfiak nem leledzenek-e valami titkos bűnben?

Egy nemes hangú, naiv arcú és igen ünnepies testtartású képviselő állott most föl, hogy igazságot tegyen, és hogy a skandalumot a maga pártjának céljaira fölhasználja.

– Hol a miniszterelnök? – kiáltotta most a ház.

Robin Sándornak is eszébe jutott, hogy keresse, és hogy végezzen végre. Mindenki tódult be a házba, és ő kiment.

A folyosó végén épp a szobájából jött ki a kormányelnök, hogy bemenjen a büfébe, amikor feléje sietett erdővásárló párthíve. Robin Sándor egy homályos szögletből látta őket, és megfigyelhette a különös jelenetet, amelyet most még nem értett meg.

A képviselő mosolyogva üdvözölte vezérét, de az félrefordította fejét. A képviselő kérdő tekintetet vetett rá, és megállt.

– Akarsz velem beszélni? – kérdé alázatosan.

– Nem, dolgom van! – mondá a miniszter szárazon, majd halkán hozzátette:

– Menj be, és vigyázz a bőrödre!

Azzal bement a büfébe, és kevésvártatva oda kérette be magához a jelentkező új párthívet, Robin Sándort.

Az étkező üres és csöndes volt e pillanatban. Az agyonkurizált két leány, örvendve, hogy nem kell mosolyogniok és gorombaságokat beszélniök: ültek a büfé mögött, az orrukat simogatták, és időn-időnkint nem tiszteletteljes tekintetet vetettek a meggörbült aggastyán felé, aki magában egy-egy fél filét evett és magyar konyakot ivott hozzá. A férfi pincérek tiszteletteljes távolságból bámulták, tudván, hogy nem szereti, ha szolgálatukkal alkalmatlankodnak neki.

Ő maga öntött konyakot – a reszkető kezével – Robin Sándornak, akinek helyet mutatott, kezét adott. Nem szólt hozzá, és se jót, se rosszat nem felelt az új képviselő magát bemutató mondókájára. A harmadik pohár pálinka után fölemelte reá szemeit, és láthatólag meg volt elégedve, hogy az új katona ilyen szép, nagydarab ember.

– Mintha valamely egyházkerületi gyűlésen már láttalak volna. Nem te voltál? Akkor a bátyád volt. Megütötted már a huszonnégy évet?

– Most múltam.

– Protestáns vagy?

– Nem. Római katolikus! – felelte Robin.

Az aggastyán bólintott a fejével, sem helyeslést, sem elítélést nem fejezett ki ez a mozdulat. Az új képviselő próbált valamit hebegni a liberalizmusról.

Az aggastyán megmozgatta a sovány karját, amivel talán lenézést jelzett, vagy azt akarta kifejezni, hogy nem kíváncsi az elvekre.

Az új képviselő fázósan ült helyén. Nem így képzelte ő ezt a találkozást! Úgy gondolta, hogy melegen fogadják majd, ő elmondja, mint akar dolgozni, munkát adnak neki azonnal. És most, ha egy szót vetnek neki, rá sem néznek.

A negyedik pohár után a vezér mégis melegebb lett. Megkérdezte, hogyan folyt le a választás, és igen meg volt elégedve, amikor az új ember nem kért – utólag – semmi anyagi segítséget vagy kárpótlást. Erre csaknem közlékeny lett, megkérdezte, hogy bent volt-e a beszéde alatt, és mindenképpen biztatta, hogy a beszédről nyilatkozzék, valamely ítéletet, bókot mondjon. Megveregette a Robin vállát:

– Nem lett volna okosabb még kint maradni? Dolgozni a vármegyénél, vagy valamelyik minisztériumban? Ott lehet, itt... – Megint ama elvető mozdulatot tette, olyant, amilyent a liberalizmus emlegetésénél cselekedett.

A büfé-lányok most megrebbentek, a tanácskozóteremben roppant lárma támadt, és ide is behallatszott. Az aggastyán még egy pohár pálinkát ivott, aztán föltápáskodott. Belekapaszkodott a fiatalember karjába:

– Gyerünk be... Nézzed meg, hogy megesszük egymást, téged is, öcsém. Lásd, minek jöttél ide! Kint jobb; ott legalább szidhattok bennünket, hogy csak úgy kormányozunk, ahogy tudunk, és akivel lehet.

Égészen a zöld függönyig, a bejáróig kísértette magát, és ott kegyesen elbocsátotta Robin Sándort, aki sietett haza, hogy kibeszélhesse magát a feleségével. De nem volt rá módja, az egész család ott volt az ebédlőben. Megbízásokkal és

kérésekkel várták: az egyik állami földet akart – a segédelmével – bérbé venni, egy másik valami más igaztalanságot várt, a harmadik, a legnagyobb gazember, valami erkölcsi elégtételre, egy középszerű rendjelre vágyott. Megjött az édesatyja, a végrehajtó, a vidékről, hogy a fia neveztesse ki albírónak.

Ugyan elbánt velük, éppen jó kedvében találták. Leszidta, csaknem elkergette őket.

A felesége, Hanna, csudálkozva nézett rá, majd haraggal fordult felé:

– Ugyan ne pózoljon!

Csaknem összevesztek. De Hanna engedett, mert öltözködni kellett. Színházba mentek, mint minden este. A férfi frakkban, az asszony mélyen kivágott ruhában, púderozott hajjal.

A koci előállott.

Robin törvényeket hoz

Tehát elérkezett a fiákerig, belevágta magát, és vidáman robogott; télben csukottban, nyáron nyitottban, amint szokás.

Szép tartása volt Robin Sándornak, egyenes, sőt egy kissé merev. És e tartás – a kétfogatúban – rövid idő alatt bizonyos nevet szerzett neki a városban, sőt politikai körökben is. Szépen és keményen ült a helyén, és ez valami, sokkal több, mint hinnéd, be nem avatott olvasóm. És a kalapjait is jól válogatta meg, ami szintén elhatározó dolog. Nyárban fehér cilindert viselt, télben pedig rövid karimájú, zöld nemezkalapot, elviseltet, gyűrődöttet, mintha mindig medve- vagy legálábbis zergevadászatról érkeznek. Csakhamar rájött arra is, hogy a politikai életnek van egy édes és nem hívságos kötelessége: a kártya.

Szegény, agyonrágalmazott kártya! Te tartod össze a széthúzó elemeket, a pártfegyelem testén te vagy az aranykapocs, és ha néha némi helyi fájdalomokat is okozol: állandó és nagy a szolgálat, amit cselekszel. Ó, kártya, kártya, nyugtalan elmék, frondeur vérmérsékletek pihentetője és megnyugtatója, a becsület próbája, a ravaszság köszörűköve: a Robin Sándor nevében – és nem gúnyolódva – üdvözöllek téged, mint a legkiműveltebb magyar iskolát! – Robinnak volt kártyatehetsége, havannát azonban nem szítt egész nap, egyre-másra, amitől annyi felkapaszkodottnak sok kínos betegsége támad. Nem szítt bizony, nem volt bolond...

De a készpénze sem engedte mindig. A fiáker az más, azt Hanna fizette ott-hon, minden elsején, mert mint a kor kitűnő ismerője – bár a pénzt igen tisztelte – csakhamar rájött arra, hogy egy kezdő politikusnak, ha valami akar lenni, két jó lovon – ha lehet, orosz trapperen kell robognia egész napon át, fel Budára, le a klubba, gyorsan vágatni és hirtelen megállani, ha valamely gyalog járó, nevezetes ismerőssel találkozik, föl pattanni, kiugrani, fölvenni... kell, hogy gazdag, vagy legalábbis könnyelmű embernek higgyék, és erre legjobb a folyton viselt „fiákerrend”, amelyet nem őfelsége, hanem a mágnások alapítottak, mint csaknem minden nagyobb szabású dolgot Magyarországon, akárhogy szidjuk őket.

Robin Sándor igen jól érezte magát a fiákerben, néha azonban – különösen csukott kocsiban – egy kissé összeesett. Lenyomta vállát az omnibusz-idők sok emléke, izgatta a kérdés: mi lett sok elhagyott barátjával? A kerek egyhangú zajában jól ismert hangok szólaltak meg:

„Ej, be jól élsz, miből élsz?”

„Mit hallottál, él-e, hal-e Bem Gyula?”

„És a szegény, a drága, a jó, a gyerekarú Piroska?” „Komisz fiákeros” – gondolta magában ilyenkor –, „mily lassan és mily elhagyatott utcákon hajt.” – Rája kiabált:

– Rikárd, alszik?

S igazában ő ébredt föl álmodozásaiból.

– Le kell tennem az ügyvédt – mormolta –, irodát nyitnom, csak nagyobb ügyeket...

És mindjárt ama belvárosi ház elé hajtatott, ahol – ezidőben – a „lécember” lakik vala. Ama gentleman, aki miként Salamon király a madarak nyelvét értette – tudott a tanárok nyelvén, és bár ő maga körülbelül hússzor bukott különféle vizsgálatokon, másokat a legnehezebb körülmények között átúsztatott a legsűrűbb és legsodróbb vizeken. Kitűnő metódusa, jó szivarjai és szép szeretői voltak a jóakarátú zugprofesszornak, aki a jogtudomány kompromittálása körül nagy érdemeket szerzett magának a hazában, sőt a határokon túl is. Kár, hogy olyan sovány volt...

A hintóban, egymás mellett ülve tanultak. Régi ismeretség kötötte őket össze mindezekben felül. És nemsokára, tüneményesen rövid idő alatt: egy irományos bőrtárca hevert – Robin mellett – a fiáker ülésén. Ügyvéd lett, úrbéri pereket keresett, talált. Kevésvártatva egy idős mágnásasszony tudakozódott utána, ő is ez után...

Rossz vagy hitvány ember nem volt, és senki se ítélje el ismeretlenül. Ő akarta a kocsit fizetni, a maga zsebéből, és amikor először maga fizette, napközben, a rendes időn kívül, hozzája lépett a felesége és megcsókolta. Az ajkát az ajkába fogta, szívtá, harapta, mert – hogy megtanult – így szokott Hanna csókolni.

– Gyilkolni tudnék ezért az asszonyért! – így szólt magában Robin Sándor, magában, napközben, a rendes időben, gyakorta.

De nem kellett gyilkolnia, csak előre fiákerozni!

Ah, de lassan, észrevétlen ő lett a paripa, amelyet egy asszony hízelgő szóval, piros nyelvének csettentésével és csipő ostorral is – űzött, rohantatott előre. Az asszony olyan hangokat hallatott, mint ama spanyol táncosnők, akik a végén elvesztik az eszüket, hogy elveszítsék a férfiak eszét. A férfiak duhaj indulatszavát kiáltják, sikoltó szoprán hangon, és megmutatják piros nyelvüket. Így Hanna is, akinek folyton – és magától – nedves, piros ajkában látható volt, és villant, mozgott az a tűzszínű kis szörnyeteg, amelyet a legszigorúbb férfiú és a legobjektívebb akadémikus is mély meghatottság nélkül, hajh, nem nézhet soha. Sándor meg eszét vesztette, valahányszor csak Hanna akarta, és az asszony csaknem állandóan ezt akarta, mert ama némberek közé tartozott, akiknek a magok okos-sága épp elég egy házban. Ő, én is ismerem e puha kezű, de hófehérségük dacára kőkemény karú nőket, akik sohasem bocsátják meg a természetnek, hogy nem szülte őket férfinak! És egyszer majd – ha nem lesz más bajom – megírom az agg Herbert Spencernek, hogy ezeken mit találtam: finom, színes, csak erős napsütésben látható pihét az arcukon, s nyakszirtjük ahol véget ér, oly pihét, mint a délszaki húsos virágokon, a finom és gyengéd szirmú hűsevőkön...

– Ne avatkozzál a dolgaimba! – szólt Sándor sokszor erélyesen. És nem szóltak egymáshoz napokig. De ah, Robin volt csaknem mindég, aki a bűnbocsánatért esdekelt, meleg, csendes hajnali órán.

– Menjen, menjen törvényeket hozni! – utasítá el magától az asszony. Nehezen békült, könnyen megharagudott, minden gondolatát tudni akarta az urának, de a maga gondolatait nem mondta meg senkinek. A Sándor apjával volt még a legbizalmasabb, azzal sokat beszéltek a Sándor jövődjéről:

– A fő az – mondá az asszony –, hogy gazdagok legyünk. Anélkül nem lehet semmit sem csinálni... Pénzt keresni, pénzt, utána!

Sándor megütődve nézett az asszonyra, és magától kérdé:

„Mi ez, mit akar ez? Mi lett abból a leányból, aki hónaposszobában akart velem lakni, és gyűlölte a pénzt, amely mennél több, annál jobban tele van a gonoszság, hiúság, az egész pokolság láthatatlan apró bogaraival... Fúj, micsoda étvágy kerekedett föl ez asszonyban, miután szívének tüzes, türelmetlen és szinte betegesen dühös vágyát betöltötte, és őt mindörökre odavarrta szoknyája belső fodraihoz. A régi lány nincs többé, megváltozott és újra született a maga halálos nagy szerelmi betegségében, és miután szerencsésen kiállotta: újra oly egészséges lett, mint az apja, a nagyapja!”

– No, maga se így gondolkodott, amikor azt mondta, hogy megélünk mi – az öregek pénzt nem adnak – kenyéren és párizsin is! – jegyezte meg aztán haragosan, de azért halkán.

– Az akkor volt! – válaszolta az asszony, tudva a múltat, de nem emlékezve reá.

Mert vannak ilyen lányok, augusztusi égen a felhő nem változik meg úgy, miként ők; az imént láttad, egyet gomolyog, egyszer – vagy kétszer – hevesen süt rá a nap, és azzal úgy megváltozik, azt se tudod, melyik volt, ki volt, oly szelídnek, oly aranyos, fehér báránynak látszott, és most vészterhes, mély, piros a széle, fekete a mélye, felszabadult titkos erők, villámok villognak és cikáznak benne – a felhőben persze.

– Maga megváltozott, más lett! – mondá Robin Sándor szomorúan, de harag nélkül.

– Mért, mert megokosodtam? Az én eszemet is kicsavarták a maguk könnyvei, de én visszacsavartam. Mert szeretem a pénzt? Szeretem bizony. Apának és nagyapának igaza van: a pénz a legszebb dolog a világon, mert mindent lehet érte kapni, még egészséget is. Maguk pénzért vesznek meg bennünket. S ha ez magának erős igazság – mert magának minden igazság erős –, szeretem a pénzt enmagáért, mert szép és jó, mert az erőket kiegyenlíti, a hatalmat fékentartja és megosztja...

– Hisz ez egy egész esszé! – vágott közbe Sándor. Hanna elmosolyodott, felizgatódott, és a kínos vitának forró csók lett a csattanója:

– Milyen jól áll magának ez a tettetett gonoszság!

– Nem is gonoszság, nem is tettetés. Maga tudja, hogy én a szegényt szeretem, és adok nekik, nemcsak azért, mert babonás vagyok. De ami az enyém, az az enyém, és minden babona bolondság. Maguk, férfiak, tele vannak vele és egzaltált szamarak – úgynevezett nagy emberek – silány hagyományaival. Magát is jobban szeretném, ha őszintébb és egyenesebb volna! Magának nincs erős keze; maga puha, nem gyűjt, maga nem családapának született!

– Minek is, nincsenek gyermekeink!

– Nincs is rá szükség, még az hiányzanék, kinevetnének a családban, hogy ilyen okos asszony vagyok én. Majd ha gazdagok leszünk, a nagyapa meghal! – Ámbár magam is kíváncsi vagyok egy kissé...

Most az asszony sietett megölelni az urát, mert érezte, hogy többet mondott, mint amennyit egy férfi – egyszerre elbír. És Robin Sándor nem is bírta volna el,

ha nyomban le nem rázza magáról mindazt, ami e vallomásokban reája nézve súlyos. De az volt a természete, mint minden szerelmes férfinak, a vakság, amit az a bizonyos rózsaszín vagy tűzvörös hályog okoz, amelyet még mindig nem ismernek kellőképpen a szegény szemorvosok. Mi, kuruzsló poétanép, próbáljuk keresni a kór- és gyógytanát, és ezalatt fertőzzük vele az egész világot...

– Hagyjon, hagyjon! – szólt az asszony, és magától elhárítván a férfit, véget akart vetni a vitának. Kivette a zsebéből kis vasóráját:

– Mindjárt négy lesz, magának dolga van. Máris elkésett, siessen, üljön kocsiba!

Számozatlan bérkocsi aranyos küllői, csak forogjatok!...

A vacsoraügy

Egyszer, egy este – tavasszal – a fiatal politikus és neje kimentek, hogy rántott csirkét egyenek egy erről híres, kültelki kocsmában. Hát ahogy esznek, eddegélnek, látják, hogy a szabad tűzön halászlét főz a kocsmáros fia, aki Szegedről került haza. (Ne tudja meg senki, hogy miért volt Szegeden.) Zsír nélkül főzte a halászlét, a pesti szokás ellenére. Robin értett egy kissé az ilyesmihez, poétikus hajlamainál fogva mindig az ételek egyszerű volta mellett foglalt állást. A jobb érzésű férfiakban különben is él a hal kultusza és a mezei ételek költészete. Hanna is szeretett jól enni, szabadban, olcsón. Akkoriban történt, hogy több jelentékeny – együtt vacsorázó – politikus föltámadt a hotel-kocsmá ellen, házi ételekre és savanyú borra vágyott. (Egy kissé intrikálni is akartak két társuk ellen, akikről immár egy baktort se lehet kineveztetni, még a régi hóhért is ők nyugdíjaztatták, hogy házuk egy régi szolgáját, egy szelíd parasztot neveztesse ki helyébe.) A nagyszabású, politikai, zártkörű társaság bérkocsin és magánfogatokon bekalandozta a várost, amelyet nemigen ismertek, mert hiába ugráltak a központban évek óta, alapjában vidékiek maradtak.

Már el is éhezének, amikor eljutottak a Sándorék kocsmájáig, amely előtt a rendkívül ügyes fiáker állott.

– Itt fiáker áll, itt jó kosznak kell lenni! – szolt a leendő igazságügyminiszter, aki éhes volt nagyon.

– Meglátszik, ki a jó megfigyelő! – mondá az íróképviselő.

Egy valóságos miniszter, akit izgatott, hogy közönséges, komisz kocsmába mehet, határozott:

– Gyerünk be.

Bementek és rátaláltak Robin Sándorra, és némi tanácskozás után leültek asztalához. Némiképpen féltek, hogy nem lehet majd előtte és felesége előtt szabadon beszélgetni, de biztatta és megnyugtatta őket, hogy az ifjú képviselő oly tisztességtudóan állott föl, amíg ők elhelyezkedtek. Nem tolakodott, nem tegezte őket le, úgy viselte magát, mintha nem is volna velük egy rangban. Elismerő szavakkal adóztak kitűnő modorának, férfias szépségének, az író-képviselő még fehér fogait is fölemlítette. Hogy a feleségével van, azt nem szerették, csak az öregurak.

Leültek, pompásan ettek, és a természetes módon főzött halászlé elérékenyítette valamennyit. Dicsérték és áldották Robin Sándort, aki még egyéb jó helyeket is tudott. Csöndes, szép vacsorálópontokat, az igazi rác hal, a birkapörkölt, a túrós galuska, a tejes puliszka, a madárhús, ősi töltött káposzta legkitűnőbb lelhelyeit. Látták, hogy jeles, megbízható és derék ember, élni tudó és tehetséges.

A szép asszony pedig kurizált az uraknak, oly erősen és vastagon hízelgett, hogy ha asszonyokkal lett volna dolga, azok megsértődnek. De férfiak és politikusok valának, túl a negyvenen...

Elhatározták, hogy Robin Sándort belevonják vacsoráló társaságukba, és hogy a törvényhozás körül szerepet adnak neki.

...Ah, az szép éjszaka volt, ami a vacsora után következett. Amióta ifjúságának szép emléke, az ezüst kecske eltűnt a kezéből, most érezte először, hogy valaki keményen áll a helyén, és lesz belőle valami. Mindjárt másnap egészen másképp érezte magát a klubban. Szóltak hozzá, nem hallgattak el, ha egy-egy nagyobb beszélgető csoport mellett elhaladt. Kártyázni hívták, a felesége hogylétéről tudakozódtak, a sok paprika nem ártott-e meg neki...

– Robin Sándor „meg volt csinálva”.

Sándor vízikirály lesz

A nyár is elkövetkezett. A Sándor vezette vacsorázó társaság már sok jót evett meg együtt, amikor az országot egy kis szerencsétlenség környékezte. Hárman akartak vízi kormánybiztosok lenni, és véletlenül – mily kellemetlenség – csak egy várost öntött ki a sok rakoncátlan folyó, állóvíz, patak. Csak egy vidéket kellett rendezni, és nagyobb csúfság nélkül nem lehetett kormánybiztost kinevezni, csak egyet. És mind a három férfiúnak kitűnőek voltak a tehetségei: kettő az anyagi tönk szélén állott, ezeket állami érdek lett volna restaurálni – egy víz- és földszabályozás keretében – a harmadik, bár oly jó módban élt, hogy majd szétpukkant, éhes volt, tenni vágyott.

A három érdekeltiség – nem a szerencsétlen vidék – három hatalmasság ugyancsak a talpára állott, keményen dolgozott, már-már az egymás fülébe harapott.

Ez volt az az idő, amikor az ország megingott, ismeretlen erők alapjában megrengették, az ellenzék kitűnően érezte magát, a kormány bizonytalanul. Igaz, hogy kellemetlen törvények hozatala esik össze ez idővel. Robin Sándor maga is egy izgatottságban élt, mindig harcra készen ott állott az elnöki emelvény előtt, és tőle telhetőleg gorombáskodott, különösen az ellenzéki ügyvéd képviselőkkel. Szeretett volna egy párbajt, nem az előrehaladás, nem a reklám kedvéért, hanem, hogy kimutassa szeretetét azok iránt, akik jók voltak hozzá, akiket okos és derék embereknek ismert. Nem sikerült verekedést fognia, hatalmas alakja és zergeszakállas kis kalapja – ő, be furcsa – terrorizálta a terrorizálókat.

– Erélyes, egész ember! – mondá róla a legtöbb úr, akit testével védett.

– Tiszta ész, magyar tehetség! – tódította a leendő igazságügyminiszter, aki a szavát is alig hallotta, mert amíg ő beszélt, Robin Sándor mindig áhítatosan hallgatott. Nagyszerűen tudott hallgatni, áhítatosan, tekintetével rátapadt a beszélő ajkára.

– A felesége a legokosabb nőszemély, akivel az életben találkoztam! – mondá a vacsorázó miniszter, akinek Hanna – most már többször is és mind energikusabban kurizált.

A miniszterelnök gyanakodva hallgatta a dicséreteket. Elkedvetlenül hallgatott, arra gondolván, hogy ezek most mindjárt valami nagyot kérnek Robin Sándor számára. Csakhamar belátta, hogy csalódik, és most – egyszerre összeráncolván a homlokát – neki jutott eszébe valami:

– A vízibiztosságot ezzel lehetne megoldani.

– És a három?

– Ha egy negyedik kapja – megbékélnek.

– De új ember, mellőzni a régieket?

– Valamennyi régít úgyse tehetem meg. Legalább nem irigykednek egymásra.

– Mintha egy szerzetest neveznél ki érseknek.

– Azt, úgy, bízzátok reám; holnap küldjétek hozzám!

... – Ó – mondá másnap Robin Sándor –, úgy fogok dolgozni, hogy örömed legyen benne, kegyelmes uram. Megmentem a vidéket!

– No, no! – jegyezte meg erre az öreg államférfiú.

– Beülök egy parasztházba, se iszom, se alszom. Nem fognak lopni, amíg ott leszek, egy szöget se fognak ellopni...

– No, no! – ismételte az államférfi mosolyogva, és megsimogatta az ifjú kormánybiztos karját, és kegyesen elbocsátotta.

Az ezután való éjszaka volt csak a boldog éjszaka, sőt a reggel is.

Hanna pakolás közben hozzá-hozzá szaladt megölelte:

– Te... te... Vízikirály!

Másnap kikísérte a vasúthoz, a kupéba is fölment, és ott a fülébe súgta:

– Be ne hagyjad magadat csapatni... Te mindig be hagyod magadat csapatni! Könnyebb megcsalni téged, mint egy gyereket... Vigyázz!

– Mi meg majd vigyázunk itthon! – tette hozzá, s oly szerelmesen kapaszkodott bele, hogy aki látta őket a peronon – és nem ismerte – azt hihette, hogy ezek ketten új pár, az első napon, közvetlenül az esküvő előtt. De csaknem mindenki ismerte már itt őket: az állomásfőnök, az ellenőrök, kalauzok, a hálókocsi embelei, az utazóközönség. Köszöntek nekik, és Hanna oly melegen, olyan barátságosan köszönt vissza, gyönyörködött a hangja édességében, szíve ellágyulásában, Sándorral együtt élvezve azt, hogy íme, a tömeg fölé került, mintha valami barátságos hullám dobta volna föl és ringatná könnyen, kedvesen. Testileg érezték ezt a felülkerekedést, és Hanna szóba is hozta:

– Ez jó, hogy ismernek bennünket. Szeretném, ha maga miniszter lenne, akkor engem szolgálnának ki leghamarabb és legjobban minden boltban. A dicsőség azért jó, mert kétszeres értéket ad a pénznek, és akinek nagy a híre, azt nem merik megcsalni.

– Megint a csalás, ez a maga marotte-ja!

– Igaz, még beleőrülök, nem tudom elviselni annak a gondolatát, hogy engem valaki megcsaljon. Nálunk otthon, a nagyapámnál láttam, ott megtették, rendszeresen művelték... éppen ezért utáltam bele.

– És maga? Maga nem tudná! – vetette közbe Robin féltékenyen.

Hanna mosolygott:

– Én, csálni? Minek; nincs szükségem rá, amit akarok, nekem minden szabad!

Aztán kurizáltak egymásnak, különösen Hanna udvarolt, mint mindig, ha az ura valamely anyagi sikert ért el. Ilyenkor megint olyan szerelmes volt belé, mint régen, szerette volna összecsókolni, akár itt a pályaudvaron, a közönség előtt. Csókolódtak is, egészen a harmadik csengetésig, amikor Robin atyja loholva közéjük érkezett. Egy vízi vállalkozó kérvényét hozta, egy földijét, akit véletlenül Hanna is ismert, és tréfásan ajánlott az ura figyelmébe. Majd igen komolyan mondá:

– Ennek munkát adjon, ez nekem kedves emberem; ha nem ad neki, nem szólok magához! – Maga – különben is – jó, ha reánk hallgat, mert maga egy költő, és ha akarja, megcsalja a gyerek is!

Ölelkeztek, elváltak, és Robin Sándor, amikor az árterületre ért, még akkor is mind ezen az utolsó mondaton gondolkozott.

Egy újkori vacsora

Igen magyaros – részben keleties – vacsora volt Robin Sándornál. Az első estély, amelyen hölgyek is megjelentek, de igen kis számmal nagyobbára olyanok, akiknek nem volt rendes női társaságuk. A társaságbeli dámák is szerettek volna megjelenni, de az uraik lebeszélték őket.

– Szabad vacsorázó kör... liberális asszonyok... nem nagyúrnak való...

Néhány úriasszony mégis megjelent, sőt eljött a vacsorázó miniszter felesége, egy babaarcú hölgyecske, aki folyton a naivát – mégpedig a korlátolt fajtáját – játszotta, egyre az ura nevét sipogta, mint egy tízéves, elkényeztetett gyerek, anyja ruhájába fogózkodó. Otthon pedig: parancsolt; voltaképpen ő volt a miniszter, bizonyos tekintetben az egész minisztérium. Kineveztetett, be- és kilöketett, egyfajta állást úgy osztogatott, mintha maga volna a király, de hogy milyenek voltak ezek az állások, bizony én meg nem mondom. A Hanna rokonságából is beeresztettek két-három fehér arcú, fekete asszonyt, akiket kopasz hozzátartozóik kísértek, félre nem ismerhető féltékenységgel, gyanakodva, haragosan, de különben látszott rajtuk, hogy meg vannak tisztelve. Az idénynek első vasárnapja volt, és úgy az urak, mint a hölgyek – a hosszú nyaralás után – nagyon örültek az egymás társaságának, a budapesti levegőnek, a csilláros éjszakának, a házias, de nagyszabású lumpolásnak, mert az készült.

Hanna sárga selyem – mélyen kivágott – ruhában, a nagy szalonban várta és fogadta a vendégeket. Egészen másképp volt fésűlve, mint rendszeren. A fején gyémántos agraffe-ok, a fülében nagy briliáns butonok.

Valahogy másnak látszott ez estén, mint amilyen volt rendszeren.

A ragyogó szépségben volt valami zavaró, aggasztó – a homloka. Nyílt, magas és férfias, mint egy férfié, és ezen a homlokon legnöiesebb, legérzékibb haj – egy kissé be is porozva – fölfésűlve, virággal, gyémánttal, régi ezüsttel díszítve: nyugtalanító hatást tett a nőkre is. Sima, erős álla, fehér, selymes, hosszú nyaka és rózsaszínnel átsugárzott melle és vállai villamossággal töltötték meg körülötte a levegőt. Az elektricitásnak egy ki nem kutatott, tudományosan még meg nem határozott neme ez, amelytől a fáradtabb férfiak is megremegnek belsejükben, s néha külsejükben is. A nem fáradtak pedig egyszerűen betegek lesznek, részint kínos, részint édes tünetek között.

A szeme is megváltozott Hannának, és úgy látszott, nem csupán ez estvére. Fekete fény vibrált rajta, nyugtalan, de édes világosság. Vagy valami nagy egészség, vagy valami különös betegség tükröződött ebben a fényességben, amely az egyik pillanatban egyszersmind mosolygás, a másik percben pedig fenyegető tűz volt.

– Rossz ez az asszony? – kérdezte egy dáma.

– Hová gondol – mondá a miniszterné.

Fürkészöleg néztek rá a már megérkezett hölgyek, profanáló mohósággal a férfiak. Sándor izgatottan látta őt az új formájában, merevre szabott sárga selyembe takart gömbölyű tagjait... És szerette volna kiverni innen az egész vendégsereget, a hölgyeket is.

Ó, hogy unta ezeket, kiknek felesége – ő helyette – kurizált most is, csakhogy érdekes gúnnyal, erejének és fensőbbségének tudatában.

– Hogyan lehetnék magukhoz hasonló? – kérdezte tőlük.

– Ne komédiázzon! – súgta a fülébe Sándor, elpirulva a haragtól.

– Mindig azt teszem, amit akarok! – súgta vissza Hanna.

– Én meg fölfordítom az asztalokat és kiverem az egész népséget!

– Engem nem lehet megfélemlíteni, én elszánt vagyok! – vágta vissza halkan, mosolyogva az asszony, és egy új vendégpár elé sietett. Egy magasrangú, idősebb hivatalnok jött az ifjú feleségével, akinek eredetéről a legregényesebb hírek keltek szárnyra. Némelyek szerint olasz hercegnő, mások szerint örökké állás nélkül való bonne, vagy egész alakot álló modell volt, mielőtt férjéhez, a magyar vizek egyik legfőbb hivatalnokához ment férjhez. Hanna ismerkedett meg vele, amíg Robin Sándor lent a kubikosai között élt, és hónapokon át csak nagy ritkán, hivatalos ügyekben, vagy csak azért jött föl Budapestre, hogy feleségét megcsókolja.

Hanna azalatt ismerkedett meg a hivatalnoknéval, akit – befolyásos ura miatt – meghívott a nagy vacsorára is.

Robin Sándor kezét csókolt az idegen hölgynek, csak aztán nézett föl reá.

Fölkiáltott meglepetésében, mert a Piroska eltűnt testvérét látta viszont, kissé elhervadva, de nagyon megszépülve. Bizony, nemzetközi jellegű lett az arca, alig hogy megismerte. Karon fogta, a terem egy ablakához vezette, nyomban mentegetni akarta magát. Az asszony megelőzte.

– Ne beszéljünk régiekről. Megkerültem. Rossz volt lent is, rossz fent is. Hol rosszabb, nem is tudom. Az élet mulatságos volna, ha nem lenne csupa áldozat. Tudja-e, hogy a mama megint összekerült a papával? Trafikjuk és lottójuk van, csakhogy apa elszívja a szivarokat, mama ellutrizza a lottót. Még jobb volna, ha nem működnének.

– De nem tudnak ellenni dolog nélkül. Ez volt mindég az ideáljuk: egy nyitott bolt. Vettem nekik... Tudja, hogy nekem is volt trafikom? Egyszer maga is bent járt nálam, nem ismert meg! No, legalább a szüleim öregségükre mégis boldogok, most jobban érzik magukat, mint fiatal korukban. Ilyen fent nem voltak még soha, nagy örömem van bennük...

– Tudja-e, hogy én igen sok férfiakkal találkoztam idegen városokban, és – hogy is mondjam – mindenkinek joga volt engem megszólítani. Kezdetben ez szokatlan, sőt sivár volt, és nemegyszer félttem, hogy megölnék, sokszor gondoltam magára, jó volna, ha maga, a nagy new-foundlandi, itt volna, megvédene!

– Ugye, rosszul beszélek magyarul? Konstantinápolyban már úgy voltam, hogy semmi emberi nyelvet nem tudtam... Ez az úr, aki férjemnek nevezi magát, – ott talált reám, szegény! Látta, már idenéz, már leli a hideg...

A magasrangú hivatalnok közeledett, a Piroska nénye hangot változtatott erre:

– Szegény apja, természetesen nagyon, nagyon boldog maga miatt.

– Fölhoztam, karriert kezdett hetven évvel, kikotortuk a régi ügyvédi oklevelét, albíró lett. Sok bajt csinál nekem, beleavatkozik a dolgaimba... Szegény, beteges!

– Piroskára nem kérdez?

– Tudom, hogy jól vannak. A mi drága szép lányunk jó cserét csinált!
– Nem mondhatnám, a házi zsenije állandóan haldoklik, engem nagyon ritkán fogadnak...

– És mikor lesz az esküvő?

– Most akarják, néha sietnek, néha meg várják a tavaszt...

A fő vízihivatalnok elválasztotta őket, különben is az inas jelentette, hogy tálat.

Aranypapirosba takart sült krumplival, osztrigával és vaddisznó szalonnával kezdték. A merész és szép kezdet fölvidámította a borús hangulatú férfiakat is. A különféle fajtájú emberek fölmelegedtek egymás iránt, ellenségek békét kötöttek és kínálgatták egymásnak a népszerű és jó eledeleket. A miniszterné szemei is megtüzesedtek, dicsérte magában a Robin Sándor vacsoraötleteit, és savóvérért föltüzelvén két pohár rajnaival, a fiatal kormánybiztost mindjárt megtette volna államtitkárnak.

Vacsoráltak, mégpedig jól, igen szép edényekről és igen szép szobában. Minden lakosztály nyitva, a legutolsó szoba csak félig-meddig. Kék éjjeli lámpa vetett ott titokzatos fényt fehér bársony hálószobára. A vendégek arra-arra nézegettek, amíg Hanna – észrevétlen – becsukatta.

Átadták magukat az evés élvezetének, és egyenlőkké lettek a föltűnő jómódban, mely, sajna, jobban egyenlősít, mint a közös nyomorúság! Mert az emberek nem perfidek, ha étkeznek, és ez elemi munka közben lágy szívünk győz rajtunk, és belátjuk, hogy testvérek vagyunk, a becsületesek is, a gazok is. Íme, egyformán éhezünk és jóllakunk, színes – és lehetőleg ízes – tárgyakkal tömjük meg magunkat, ó, be furcsa kétkezűi is vagyunk a Jóistennek!

...Aztán előkerültek ama aranyos szivarrudak, karcsú cigaretták, amelyeket egyiptusi lányok barna keze sodort fehér és fehérített hölgyek számára. A halványlila füstben még szebb volt az aranykévékbe öltözött vacsorakirályné. Nem cigarettázott, és védte a kormányt, mert – a jólét e teljességében – természetesen megtámadták a saját hívei, ellenzékeskedtek, tréfásan, komolyan, egy félig szélütött öregúr emlegette a hazát, megbírálta Deák Ferencet. Be volt csípve, le akarták fektetni. Még másoknak is jó lett volna lefeküdni, különösen két testesebb úrnak, egy milliomos vállalkozónak és egy ügyvéd bankárnak, akik Hanna mellől nem tágitottak az egész estén, és nem is sejtették, hogy míg a szépség és ifjúság bódítja őket, lángoló fölhevülésükbe belopja magát egy mérges, tüzes, hirtelenhagú kobold, az úgynevezett guta. És amíg belemerülnek az örök fényességbe, rájuk leselkedik az örök sötétség...

A hölgyek viszont egy ízetlen gavallérnak udvaroltak, és ez a lehető legközönségesebb volt velük szemben, és oly tolakodó bókokat mondott, mint amilyent levélhordók szoktak a szolgálóknak. „Szemtelen!” sziszegték rá – részben aranyozott – fehér fogak közül, de hangtalanul, mert a puha kezű, gömbölyű arcú, de hegyes orrú úr igazgató volt, egy nagy s több kis bank legfőbb igazgatója, az, kire szerelmesen néztek nagy államférfiak is, mert bukásuk eshetőségére ez az ember egy állást tartogatott; csak egyetlenegy, de oly jövedelemmel járó, hogy az nem is fizetés, hanem civillista.

Az ígéret maga volt ez az állás, és a puha kezű gentleman megtartotta mindvégiglen ígéretnek, és nem mondták reá azért, hogy csaló. Mert nem is volt az, csak egyszerű lélekbúvár, és ezenfelül mindenekfölött rendes és reális, aki becses levelek másolásán kezdte és lassan ért odáig, hogy nevének többszörös aláírása számára „sok, túrhetetlen, idegölő munka”. Fogta is a fejét, adta is a fáradtat, miközben gorombáskodott előkelő hölgyekkel, akik között igen sokra oly szuggesztív hatású egy bankdirektor, mint amilyen volt a régi dámákra, régen, egy valamirevaló poéta. – Régen volt ez, talán igaz se volt!

A hölgyek némely tőzsdei papirosok árfolyamáról kérdezősködtek tőle, és kínozták, hogy mondja meg: miféle részvényt kell venniök, amelyen biztosan és sokat nyernek. Titokban talán még a finom kis lábaikkal is megérintették a lába lapos fejét, csak hogy szóljon, bizalmas legyen hozzájuk. Némelyiknek súgott is egy-egy szót; számot, a többi mérgeskedve ostromolta tovább, éppen hogy szakállába nem akaszkodtak. Ah, egy kissé szerelmes volt bele valahány, bár tudták, hogy ízetlen, formátlan, és még csak nem is hálás hozzájuk, aki naiv közöttük, azt lehet, le is főzi a végén – egy bukétával és egy vizittel.

Egy magas, sovány nő, aki mindig mellcsontján tartotta a kezét, hogy soványságát ne lássák, olyan módon beszélgetett a bankárral, hogy az már Robin Sándornak is föltűnt.

Három spanyol diák és három cigányprímás jött ekkor – hogy hajnalodott már, és lány muzsikaszóval még jobban összehangolta azokat, akik hasonnemű ételek élvezése közben úgy összebarátkoztak. Robin Sándor fáradtan tette a szépet a maga feleségének, amíg az Sherry-Brandy-vel megitatott ananászt rakott az ura szájába.

– Huh, de undorodom a nagy jóléttől! – gondolta magában Sándor, és a régi nyomorúságos idők emléke, mint valami tündéri álom, mint valamely dicsőséges és szép múlt, fölragyogott a lelkében. Hirtelen megvillant előtte az ezüst kecske bohókás pofácskája, amely ott fehérlett minden régi, igazán boldog órája mögött.

Mámoros volt talán, vagy szerfölött bágyadt a nemes és derék háziúr, hogy a kecskének – szarvai mögött megjelent a balgatag Hirsy, az áldozatkész barát, akivel egyfolytában nyolc órát tudott elbeszélgetni, és akire most már évekig gondolni sem merészel, mert ez kellemetlen gondolat neki, mert érzi, hogy kötelességet mulasztott a jó fiúval szemben! Hogy ették a kőkemény sajtot együtt! – A szerencsétlen Hirsynek szeretett volna adni eme nagy ananászból, és valami ösztönyszerű szomorúság fogta el, hogy a múltat – amelyből menekülve menekült – nem hozhatja vissza soha többé. És szentimentalizmusában a cselédeket is megsajnálta, hogy azoknak – az ő mulatságuk miatt virrasztaniok kell. Ki is ment, hogy egy részüket lefektesse. Az egyik bóbiskolva levelet adott át neki. A borítékon olyan írás, mely előtte a magáén kívül a legismerősebb, a Piroskáé.

Föltépte, elolvasta az előszobában. Piroska csak az írónak volt, a levelet Bem Gyula intézte hozzá:

„Gyer hozzám, este, éjszaka, okvetlen reggelig. Biztosan. Szükségem van reád!”

Fogta a kalapját, kabátját – mentséget sem hagyott. Hanna biztosan többet talál ki, mint ő. Neki izent, és elszaladt.

Eszébe sem jutott, hogy kocsiba ülhet, hogy fogata van, és ott áll a ház előtt, az új dolgok kiestek a fejéből, a régi volt.

Rohanva szelte át a belvárost, amelynek aszfaltját a ráfagyott hajnali pára tükörsimává tette. Egyszer el is esett, káromkodva vonszolta tovább megütött tagjait, amíg Bem Gyula lakása elé nem ért.

Az ódon ház elé, amely a piszkos téli hajnalba beburkolódzva, olyan ijesztően és zárkózottan állott előtte. A csengőt nem találva, a lábával dörömbölt a kapun. Az első emeleten ébren voltak, meghallották, az ablak nyílt, és pár perc múlva ott volt közöttük, a fehér szobában.

A fehér szoba és lakói

Piroska ment eléje, kezét fogtak:

- Csöndesen! – mondá. – Gyula várta egész éjjel, elfáradt, elaludt.
- Hol van, hogy van?
- Jól, gyöngye egy kissé.
- Régen fekszik?
- Nem, most sem. Lábujjhegyen jöjjön, itt van.

Beléptek a fehér szobába, ahol egy karosszékben álmodozott egy fehér lélek, a teste még vele volt, a ruhája rajta. Sándornak gyöngye szemei voltak, hidegről jött, nem találta meg mindjárt a barátja alakját.

A nagy szoba mindenféle – de mind fehér alapszínű – függönyök és mozgatható falak segedelmével búvóhelyekre, fülkékre, intimus, kéjes – és oly tiszta – nyugvóhelyekre volt osztva. Az egyik sarokban fehér faráccsal körülvevett szép kert volt, olyan, mint amilyent a jó gyerekek kapnak a nagyok kertjének végibe. Fehér viola nyílt benne buján, egy leander is nyílt, de fáradtan, szomorúan, betegen.

Robin Sándor az első percekben alig tudta, hogy hol van, valami földöntúli helyen, egy más világon. Leült, szemben alvó barátjával, azt nézte, és nem tudta, mi történt véle. Piroska ott állott mellette, arra föltekintett, és öntudata még álomszerűbb lett.

A szoba bágyadt, ragyogó, szomorú és diadalmas fehérségében a selymek, régi és új szövetek, az aranyozott fehér bútorok, állatszörök, csipkék és virágok egy alapszínében az asszony volt a legfehérebb. Áttetsző arcából amint kisötétlettek szemei: szinte kietlen volt. Megrémítő és megható szép, olyan, mint ama felöltötötetett, igazi hajjal ékesített viasz-szentek, akiket üvegkoporsóban őriznek szicíliai templomok. Tegnapi fehér orgona volt tűzve a keblére és szürkének hatott ottan, igaz, hogy hervadt volt már egy kissé, virrasztott az éjszaka. Virágját lehajtotta, fázékonyan bújt be az asszony melléhez.

– Komoly? – kérde Robin Sándor, összeszedve magát.

– Én nem tudom – felelte az asszony halkan, hangosan talán nem is lehetett volna ebben a szobában beszélni. – Én nem tudom – ismételte –, csak azt, hogy hiszek a jó Istenben. Mért sújtana éppen bennünket a legkegyetlenebbül, akik nem vétettünk ellene soha. Nem lehet az, hogy meg ne gyógyuljon.

– Jár orvos?

– Mindenféle nagy urak felküldték az orvosait, professzorok jöttek föl hívatlanul, összevissza rendeltek neki mindent. Az egyiket meg is ríkatta, azt mondta neki: „Gyógyítson meg, olyan képet festek magának, amilyen még nem volt a világon. Megfestem Máriát, amint holdas este fiát várja, már érzi, hogy jön, karjait kitarja...” Úgy belemelegedett, annyit beszélt, hogy nagyon rosszul lett.

– Mit mondanak, de mit mondanak?

– Azt, amit ő: menni, menni, mindig csak délnek, amerre nap van, ahol csak nap van.

– Miért nem mennek?

– Nem tudunk, nem tudunk. Nem bírja el a friss levegőt, nem mehet ki a szobából. Úgy jöttem én is hozzája lakni, a nyakába varrtam magamat, egy hónapja csak. A híremet félti, az én híremet!

– De mi a baja, tulajdonképpen mi a betegsége? Fájdalmas?

– Ó, dehogy, inkább jókedvű és bizakodó. Azt mondja, hogy nem is hitt ily nagy boldogságban. Itt üldögélünk a szobában egész napon át, rendezgetjük, engem kiküld szövetekért és virágokért, de mindennek fehérnek kell lenni. Folyton öltöztet, görög ruhákba, csipkébbe, beborít orgonával, violával, leültet, néz, sírni szeretnék, és mosolyognom kell. Eleinte nagyon fájt, hogy így babusgat, de most már én is örömet lelek benne, elragad magával, és elfeledem, hogy beteg: én is boldog vagyok.

A Robin Sándor fején profán gondolat villant át. Elhalványodva kérdé:

– Miért nem esküdnek meg!

– Meg fogunk, talán éppen azért kérte magát. Ugye, nincs is már rossz színben, milyen nyugodtan alszik, ugye, szép?

Szép volt csakugyan, de az arca egy kissé megöregedett, olyanformán, mint a beteg gyermeké szokott. Az arca rózsaszínben játszott, az ajkai vérpirosak, lányos kezei teltek. De mintha a festő maga is festve lett volna, az élet durva ereje mintha máris hiányzott volna belőle. Sándor és Piroska hosszan nézték. Az asszony szinte örvendezve szólt:

– Ha enni fog – úgy érzem –, akkor minden jó lesz. Mert az a fő baj, hogy nem akar enni. Már nem is igen köhög, csak éjszaka egy kicsinyt, de az ételt nem akarja, haragszik rá, szidja. Mint a gyerekekkel, úgy kell vele bánni, rimánkodni, elbolondítani, megcsalni, ígérni, fenyegetni. Én tudom, hogy fő az erős táplálkozás, a jó véres húсок, és ő különösen ezeket gyűlöli. Még jó, hogy a tejberizst szereti, azt mondja, az okos elefántok is rizst esznek mindig. A legtermészetesebb étel. Néha egy-egy csirkeszárnyat rá lehet erőszakolni, de mindig csak nagy beszédek kíséretében eszi meg. Úgy mondja, hogy a szárnyas állat nem arra való, hogy megegyék, hanem hogy szaladgáljon a világon, a bokrok közé bújva, a nádasokban úszva. A disznó humoros, kedves állat, különben megenné, mondja, és kinevet. Olykor a szájamból étetem, sokszor örül ennek, máskor meg elkomolyodik, bolondságokat, szívtépő dolgokat beszél összevissza.

– Miket?

– Hogy nem akar elvinni magával a másvilágra, nem akar többé megcsókolni, és nem engedi, hogy megcsókoljam. Ne közeledjem hozzá, elveszíti az eszméletét – mondja –, de csak tettet magát... Csak nézzük egymást, nekem föl kell ül-nöm arra az ezüsttrónusra... Olvasok neki... A *Mouret abbé* olvastuk, de attól nagy láza volt, most az *Egy az Istent* olvassuk, és sokat sírunk. Éjszaka mindig Petőfit kell olvasni, a szerelmes verseket. Ezt szereti a legjobban, és nagyon szeret Petőfiről beszélni. Úgy ismeri, mintha a testvére lett volna... Gyulából, meg-lássa, még nagy költő lesz. Néha ír is.

– Fest is?

– Nem, pihennie kell. Pedig tíz évre volna megrendelése. Különösen asszony arcképekre. A legkisebb skicceit is mind megvették, képünk sincs, csak egy. Emi-

att szomorú néha. Vissza akarja venni mind, máskor meg azt mondja: jobb a pénz, „nagy csomóban szép színe van”. Az a kasztni, nézze, mind tele van vele. Fogunk mi még festeni plafondokat is.

– Múltkor a grófné volt itt az apja sírkápolnája miatt. Az a grófné, akinek az arcképét festette utoljára, az a karcsú – szép is –, de ő azt hiszi magáról, hogy királyné. Komornával, inassal jött, erőszakoskodott, beengedtem hozzá. Leült vele szemben, és oly bánatosan, mélyen nézett a Gyula szemeibe, hogy az már nem is illik. Vigasztalta, vidámította Gyulát, de ő maga könnyezett; mért jött ide sírni? Szerettem volna kidobni, hátat fordítottam. Amikor feléjük visszafordultam, láttam, hogy lehajlik, és megcsókolja a Gyula kezét.

– Aztán a grófné elment, mint egy páva. Gyula a kezét nézte, sokáig nézte, sírt és engem hívott; a karjaiba zárt, de oly hevesen, oly erősen, ó, én drága erősem... Mit akart ez az asszony, ez a...

Piroska valamivel hangosabban beszélt a szokottnál, Gyula kinyitotta a szemét, fölébredt. A barátok összeölelkeztek, Gyula egy kissé elfordította a fejét, Sándor utána kapott, és megcsókolta az ajkát.

– Gyere öreg, verekedjünk – mondá Sándor.

– Na gyere, ha mersz! – mondá a festő, és egyszerre fölelevenedett. – Hol a pálinka, asszony? Hozzanak egy pálinkásboltot – mondá vidáman. Majd keser nyésen hozzátette: – Engedd meg, hogy ilyen nagy urat, mint te, magamhoz hívtam, de én nem mehettem ki, nincs cipőm. Mint ahogy régen akárhányszor velem is, veled is megesett, akkor, amikor valamennyinket táplált egyetlenegy – kecske!

Jóízűen nevetett, majd egészen elkomolyodva szólott:

– Ugye szép itt, mi, ez a fehérség? Csakhogy odakint már elszoktatok ettől a színtől!

Megbánta gúnyolódását, bocsánatot kért, és hirtelen a tárgyra tért:

– Ha az egyik tanúm lennél, azért kérettelek. Holnap reggel esküszünk, tudod, sietni kell, az idő itt rossz, el kell menni délre, mindig csak délre. Együtt megyünk Olaszországba; hitted-e valaha, hogy én még ily boldog leszek? Te már voltál arra nászúton – de te nem vagy festő –, és te tudod, hogy milyen ott. Igaz, hogy muskátligarádok vannak és most nyílnak, és a márványnak olyan színe van, mint az aranynak? Beszélni fogok Mantegnával, Botticellivel és Tintorettóval. Igaz-e, hogy ott olyan nagy festő, mint Munkácsy, van tíz is? A régiek között hogy lenne. Lehet, de én nem hiszem! Különben nem bánom, veszek egy narancserdőt és leszüretelem – pénzem, mint a köles; kell-e? Nálatok mindig elkel!

– Csak odáig jussak! – tette hozzá szerényen, de nem szomorúan.

– Itáliába menni annyi, mint semmi.

– Volt egy orvos – mondá a festő minden összefüggés nélkül –, aki azt mondta nekem, hogy a házas, a rendes élet jót fog nekem tenni.

A Piroska keze után nyúlt, az meg – tréfálkozva – fölborzolta, és le a homlokába simította az ura puha, nagy haját.

Sándor fölállott:

– Tehát holnap reggel. Ide jöjtek?

– Nem, egyenesen a jezsuitákhoz a József utcába; reggel hétkor. A vasút megy mindjárt...

Kezet szorítottak, hosszan.

– Még mindig szép, tiszta, fényes, jó és szép a szemed! – mondá a beteg el-
érzékenyedve. Majd összeráncolva homlokát, hozzátette: – Jó vagy te, egy kissé
önző; a képekhez nem értesz, de tehetsz te arról, hogy nem érzed a tónusokat, ó,
boldogtalan! Szeretlek téged, és ha meghalnék – amit nem teszek – téged kérlek,
hogy vágd agyon azt, aki rossz szemmel nézne erre az én kicsiny asszonyomra.
És adjad férjhez, ha lehet, egy olyan férfiúhoz, aki ért a képekhez. Alma
Tademához, aki tudja keverni a fehér festéket, vagy olyanhoz, mint Munkácsy,
akinek finomak a fekete színei... És ezek egyikének hagyom megfestetlen képei-
met. Hó, ezek már nem szabadok, öregek már, annál jobb!

Az asszony reá tette kezét a tréfálkozó ajkaira.

– Nem beszélek többé, nem. De menjen innen, még valami mondanivalóm
van, nem magának való, goromba.

Piroska elment, a beteg fölállott, és megfogván barátjának kezét, szólott:

– Ami pedig tégedet illet, jobban vigyázz magadra, sok rossz napot szereztél
nekem, amíg kint jártam az emberek között.

– Én, neked?

– Te, nekem. Pletykálnak rólad, és ami még rosszabb, a feleségedről is. Én
meghalok, de te erős vagy, és életben maradsz. Élhetsz-e becstelenségben,
amely körülvesz, lehet, én hiszem, anélkül, hogy te tudnád. Úgy nézel rám, mint-
ha szánnál, és azt hinnéd, hogy a fejem is beteg. Az ép, bár elkínóztam azzal,
szóljak-e neked, vagy se? Beszélnem kell, mert nem tudom, hogy s mint lesz
holnap. Nekem menni kell aztán, rögtön, délnek. Ne remegj, te erős vagy, meg-
mondok mindjárt mindent. Azt mondják, hogy te eladod magadat, meg lehet vesz-
tegetni téged, pénzeket keresel... És a feleséged és az apád révén lehet hozzád
jutni. De óvatos vagy – mondják –, én pedig azt hiszem, hogy vak vagy, áldozat
vagy, becsületes vagy!

Sándor fölördített, mint egy vadállat, majd a fogai kezdtek el vacogni:

– Mondj még, beszélj még, mindent! – könyörögte, és mint egy fűszál a vihar-
ban, reszketett.

– Nincs több. A mellem... a szívem szakad meg ebbe is. Az asszonyra vi-
gyázz, árul és elárul, talán másképpen is.

– Menj, csinálj rendet, siess, az én asszonyomnak ne is köszönj, rendet,
rendet csinálj, és súgjad meg holnap az esküvőn, hogy nyugodtan elmehessek, reg-
gel a vasút indul dél felé...

– Menj, menj, ne gondolkozzál, vigyázz az elmédre, hogy meg ne erőltessed!
Ne kínlódj rajta, hogy megjavítsad, helyrehozzad; mint egy rossz képet, le kell
vakarni az egésztestet, megsemmisíteni még az alapját is.

– Ölni! – hörgött föl Robin Sándor.

– Ölni? – visszhangozta a festő. – Jól van, nem bánom, de csak aztán, ha már
te újjászülettél, megtisztítottad magadat és környékedet. A vér jó mosdóvíz, ráke-

rülhet a sor, de csak a legvégén. Előbb meg kell tudnod, mennyire és kik piszkoltak be...

– Még itt ülsz? Szorongatod a kezemet, ugye, most gyűlölsz? Én pedig úgy szeretlek, oly forrón, mintha nem is te lennél az, aki halálos szenvedéseket okoztál nekem! Úgy, mint még akkor, amikor nem voltam még az esketőpapod.

Gyula megcsókolta a Robin Sándor szeméit:

– Eredj...

Világosodott. Nem a reggel, nem a nap miatt. A hó kezdett esni, oly sűrűn, hogy csaknem belepte az ólomba foglalt ablakokat, és hatalmas, új erővel gazdagította a fehér szoba színeit.

Aztán egy meleg széláram nekivágott a fehéredő hajnalnak, és megint minden fekete lett.

Az éjszaka folytatása

Rohanva jött és támolyogva ment el. A hideg kitörte tagjait, és a nagy ember alig vánszorgott előre. „Kocsiba kell ülnöm, hogy hazajussak!” – mondá hangosan, és szétnézett, megállva az utca közepén. Hamarosan jött egy, már messziről rákiáltott, hogy üres-e? Üres volt, de nem bérkocsi, hanem temetkezési intézet szerelőkocsija, egyike ama négyszögletes, csúf alkalmatosságoknak, amelyek sűrűn – és sebesen – vágatnak Pest utcáin a sötét téli reggeleken.

Mégis szerencséje volt, talált egy magánfogatra, amely fölvette – amíg az ura alszik. Pénzt adott neki sokat, és még szépen, könnyörgő hangon meg is kérte.

– Vágtasson, ahogy csak tud, orvosért megyek, nagyon beteg vagyok!

Bent ült végre a kocsi sötét belsejében, és az ott elhelyezett kis tükörben meglátta krétafehér arcát. Szeretett volna nekirohanni ennek, hogy a botort, a becstelent, a gyávtát összezúzza. Csak aztán tudta, hogy az a szörnyű nyomorult ő maga.

– Megőrült, ez a szegény fiú megőrült! – szólt azután hangosan, miután kibontakozott abból az örületből, amely őt elfogta. De már a másik pillanatban – egész testében összeesve, szemét behunyva – látott sok mindent, amit eddig észre nem vett, vagy ha igen, nem értett meg. Látta, hogy veti magát közbe felesége, hol ezért, hol amazért, csaknem mindig egy vállalkozóért, esetleg valamely katonavagy kereskedelmi ügyben.

Leginkább a szájalomra, szegényeire hivatkozva, arra, hogy ez vagy amaz apja az ő legkedvesebb leánypajtásának, a családhoz tartozik, az életét kell megmenteni, és abból nincs senkinek semmi kára. És látta magát, mint szaladgál minisztériumból minisztériumba, és most már érti, hogy mért szaladgáltatták. Mily furán nézett rá egy-egy tanácsos, egy-egy államtitkár, mint szólította meg egyszer egy miniszter, egyszer egy előkelő párttag – az erdőszállító:

– Vigyázni, ügyelni!

Eszébe se jutott, hogy megkérdezze: mire ügyeljen? Oly ostoba volt, hogy egy pillanatra sem gyanakodott, bár nemegyszer feltűnt a Hanna új ékszere, és sokszor csudálkozott azon is, hogy az ő apjával suttogva beszélgetett, és elhallgatnak, ha közeledett hozzájuk.

Fizetett alkuszt csináltak belőle, és még jó, ha csak ezt! De árusították a becületét, megszabták lelkiismeretének, a hivatásának, a hivatalának az árát. És ez még mind semmi, ahhoz képest, amit most egyszerre egész világosan érzett, hogy a felesége megcsalta, és azzal, akinek legfőképpen ágenskedett! A bankár ügyvéd – csúfnéven a Tipu-Tib – feketére festett haját látta, a széles arab arc feléje röhögött.

– Kutya voltam, uszítottak, és nem tudtam! – nyöszörgött Robin Sándor, majd ismételte, hörögve, nem is emberi hangon: – És nem is tudtam!

Elvette volna az eszét ez a gondolat, ha borzalmas fekete méhéből hirtelen ki nem fakad a szörnyűséges, a végtelen bosszú. A vadászpuskájának a tusával fogja szétverni a felesége fejét. Lassan, kéjjel, gyönyörködve könnyörgéseiben és

kínjaiban, kivallatva előbb, mert minden részletet tudni akar, a legocsmányabbat, a legapróbbra... Aztán megy az apjához, és -

Megállt az esze. A félig szélütött, joviális – és hozzá mindig jóságos – öregember képe előtt megdermedve állott meg bosszúvágya.

– Eh, elébb végezzünk ezzel! – kiáltá magában, és kivágta a kocsi ajtaját. Háza előtt állott. Fent két ablak még világos. Óhajtva óhajtotta, szörnyen vágyta, hogy tetten kaphassa. Már nem volt gyenge, rohant a kapunak. Ott inasa várta:

– Nagyságos úr, tessék a tekintetes úrhoz menni!

Nem értette, megállt előtte. Az inas megismételte:

– Tessék azonnal az öregúrhoz menni. A nagyságos asszony is odament épp az imént, nem mert egyedül, a nagyságos urat kereste, valami urat kért meg. Azóta ott vannak az öreg úrnál, aki -

– Apám meghalt? – kérde Robin Sándor akaratlanul.

– A szél... haldoklik!

– Oda! utána! – kiáltá Sándor, és megrázta a szunyókáló kocsist, oly erősen, hogy az minden gondolkodás nélkül engedelmeskedett. Behajtott az utcába, mindenütt megállt, és sem Sándor nem tudta megmondani világosan, hová menjen, sem a kocsis nem tudott valamely utcát kellőképpen megjegyezni. Végre!

...Már vége volt az öregúrnak, amikor fia hozzája érkezett. A tisztogatónő már az állat is felkötötte, gyertyát gyújtott a fejénél és lábánál, már félt is a halottól, becsukta a spalettákat, és behívta az egész házmester-családot, a gyerekeket is. Mindjárt akadt egy virrasztónő is, akinek oly jól esett a búsulás, mint másnak az öröm.

– Ki, ki, ki innen! – kiáltotta a fiú. – Hol vannak a szekrénykulcsok? Adja ide, és menjen ki, egyedül akarok lenni vele. Ha feleségem jön, kopogjon, jöjjön be!

A kulcsra voltaképpen nem is volt szüksége, dühödten törte föl, zúzta be a szekrényeket, és a földre hányta apja írásait, halottas ágyától elvette a gyertyákat, és a földre ülve nézte az aktákat, a leveleket. Mindjárt megtalálta, amiket keresett; akkurátus ember volt az öreg, minden rendben volt: kőszállítók kérvényei, az ő vállalkozóinak a levelei, hogy most mit kell kiírni, és mit kell megakadályozni... Egy alföldi paraszt levele fia katonai ügyében, akit ő szegény zsellérnek hitt, most kitűnt, hogy milliomos...

Nagyban árusították, nagyban és milyen vakmerően! És az asszonynak a keze benne van mindenben, sőt az a rózsás fehér marka ott volt minden sorban. A szegény öregnek erőszakkal kellett abból a maga provízióját kiszedni. Erről is talált leveleket, hol burkoltan, hol meg egész szemérmetlenül írottakat.

Valami ösztön azt parancsolta Robin Sándornak, hogy ezeket az írásokat mind a tűzbe dobja, egyéb okmányokkal, minden papirossal együtt, ami csak a kezébe akadt. A kályha alig bírta, a láng kicsapott. Olyan forróság lett a halottasszobában, hogy Robin Sándor néhány percre elvesztette eszméletét. Amikor fölcsődött, hallotta az ágy fájának a recsegését. Azt hitte, apja ébredt föl, nekirohant, de lábai meggyökeresedtek a jólismert és most is oly barátságos és ismerős hófehérszakállas arc előtt.

Ököltre szorította kezét, és sírva ordította:

– Miért tetted ezt velem, miért tetted ezt velem?

Leborult eléje és suttogva kérte:

– Te voltál az én apám, és én a te fiad. Én vagyok itt és kérdelek, felelj.

Egykedvű némaság, a papirosok hamuja zizegett, majd megint haragos, nagy lángot vetett a kályhában.

Az ajtón kopogtattak. Robin Sándor fölugrott, mint egy párduc, aki látja jönni az áldozatot. Kinyitotta az ajtót Hannának, aki a szobalányát is be akarta hozni magával. Robin a lábát tette az ajtó közé, fél kezével megfogta Hannát, és belökte egészen az apja ágyáig. Bezárta az ajtót, és egy kissé messze húzódva az asszonytól, mosolyogva kérde:

– Az írásokért jöttél, meg vagy rémülve?

Hanna ebben a pillanatban mindent tudott, és védelmi állásba helyezkedett.

– Jer ide! – mondá a férfi szárazon.

Hanna odament és az ura szemébe nézett, sőt rá is rivallt:

– Meg van örülve, mit akar?

Megfogta az asszony mindkét kezét, de nem nézett rá, ide-oda fordította a fejét, nem mintha félt volna a Hanna szépséges arcától, nem szerette többé, úgy nem szerette, mint nem egy egzotikus, ocsmány gyíkot, amely a lábaira tekergőzik. Iránta való, csaknem állandóan lázas szerelme hihetetlen utálattá változott át, és fuldokolt a vágytól, végezni vele, gyorsan, minél gyorsabban. De a részleteket akarta tudni, kínozni akarta magát, kínozni azt, aki kezeinek szorításától térdre rogyott előtte.

– Mit akarok? Semmit sem akarok. Nem bántalak, ne félj, nem bántalak, csak azt mondd meg, mit tettél és mit cselekedtetek ezzel! – Apja felé intett, csöndesen beszélt, már magához tért egy kissé, vigyázott.

– Nem tettem semmit, én nem tettem semmit! – mondá az asszony, és az arcát elöntötte a könny. Tehetetlen dühében sírt, és a megaláztatástól, a félelemtől az arca egyszínű lett a vörös hajával. Egy láng volt, ki akarta magát szabadítani az ura kezéből, beleharapott annak a karjába, és kiáltá:

– Őrült, őrült!

Sándor minden erejéből megrázta, fölemelte a levegőbe, és fejével a falnak dobta. Aztán felfogta ismét:

– Mit tettél, mondd, mit tettél? – suttogta az asszony arcába, közvetlen közelből.

– Mindent! – felelte Hanna halkán, de világosan. Az arca most már oly fehér volt, mint a reggeli hó, amely az ablak hasadékain át bevilágított ebbe az éjszakába.

– Mindent tettem! – ismételte határozottan.

– Miért tetted?

– Mert nekem tetszett.

– Miért adtál el?

– Mert nekem úgy tetszett.

– Miért árultál el, miért piszkoltál be, miért csaltál meg?

– Úgy tetszett nekem, úgy akartam, úgy jobb nekem.

– Ezért akartál, ezért kerestél, kiváltottál és megvettél. Ez igaz. De mind csak ezért tetted?

– Nem.

– Hát miért, miért, miért? Pénzért. Minek kellett neked a pénz?

– Kellett. A pénz kell. A gyermekeknek, akik születni fognak...

Robin Sándor elkacagta magát, de a következő pillanatban vérbeboruló szemével mérlegelte, nézegette az asszony fehér nyakát, nézte, ahol megfogja, ahol megfojtsa.

Hanna fölfogta ezt a tekintetet, hátraszökött és kiáltá:

– Gyáva, gyáva! Bánt egy asszonyt, akinek gyermeke lesz...

Robin Sándor elfödte arcát, fuldokolva, könny nélkül és hang nélkül sírt. Az asszony is sírt, de könnyein keresztül is látta, hogy az ellágyulásnak egy oly pillanata következett be, ahol mindent visszanyerhet még, vagy legalább mindennek a felét. Mint egy rajtakapott kisgyerek, aki fél a büntetéstől: összetette kezeit. A férfi undorodva hátrált, fuldokló zokogása úgy összerázta, hogy nem volt többé ura a maga testének sem. Bensejét is oly láz és konfúzió törte és zavarta össze, hogy akarata és érzése különvált. Reszkető kézzel zsebébe nyúlt, kivette óráját, megnézte, és maga se tudta, minek.

– Tíz óra! – mondá halkán, mintha valamit meg akarna állapítani. Zokogása kifáradt, s azzal együtt a láz is kiállott tagjaiból, pokolbeli, bágyasztó forróság öntötte el. Kétségbeesetten kapaszkodott bele a maga öntudatába, hogy emlékezzék arra, ami pár perccel előbb történt. Mert azt hitte, úgy érezte, hogy gyilkosságok után van, ő ölte meg apját, és megfojtotta feleségét is. Öklével benyomta szeméit, hogy lásson.

Apja ott feküdt az ágyon, mellette a gyertyák leégtek, lobot vetett az újságpapíros is, amibe a gyertyák tövét belecsavarták. Az olajos papír lángja világította meg és füstölte be a szobát, amelynek egy része feketébb volt a sötétségnél. És ebből világított feléje a Hanna könnybe borult arca, innen nyújtotta feléje tejfehér kezeit:

– Bocsásson meg, még egyszer bocsásson meg! – kiáltá kétségbeesve, mint aki retteg a büntetéstől.

Robin Sándor nem nézett rá, de hallotta, hátrált előtte, apja mellé, leült a holttest lábaihoz, annak az arcát nézte, és úgy beszélt:

– Nem bántom. Jó, nem bántom! Mondja meg, ki volt?

– Nem mondom meg! – sikoltott föl az asszony kétségbeesve. – Megölné magát. Nem egy volt. Nem szerettem egyet, nem szerettem senkit. Esküszöm a gyermekekre, aki születni fog, hogy csak magát szerettem, de azok nagyon akarták, nem volt, aki megvédjen, nem tudtam ellentállni. Maga nem volt mellettem, elhanyagolt... Maga az oka mindennek!

Dacos és haragos mozdulattal szép állát a mellébe vágta az asszony, és elhallgatott. Egy erős kacagás remegtette most végig a szoba sűrű levegőjét; a halott felől jött, nem lehetett tudni: a halott kacag-e, vagy az élő. Hanna rémülten ugrott föl, menekülni akart, de a következő pillanatban látta, hogy nincs veszedelem és nincs reménység. Egyszerre nyugodt, sőt rezolut lett, lassan, zengzetesen, értelmesen szólt:

– Isten vele!

De nem ment ki, hanem közeledett az urához, aki fölvészorgott, még egyszer végignézte az asszonyát, és csaknem elszédült abban a küzdelemben, ami újra kezdődött benne; a gyilkolás vad ösztöne amint verekedett a megvetéssel, az undorral és a szájalommal.

Behunya szemeit, kinyitotta az ajtót, magukra hagyta azokat, akiket elveszített, és elment.

Hirsy ébredése

Délfelé járt. Robint kocsija várta. Elküldte, gyalog ment neki a városnak, előtte ismeretlen céllal, ismeretlen hely felé. Ösztönszerűleg a vasútnak indult, mert az járt a fejében, amire tegnap készült, hogy elmegy a munkásaihoz, a vizeihez.

Mikor kiért a pályaházhoz, akkor kérdezte csak meg magától:

– Minek, kiért?

Semmi dolga nem volt a rendkívüli módon elfoglalt embernek, sehol semmi dolga. Ha csak azokat nem akarja rendezni, amelyekhez hozzá sem nyúlhat. Ha megmoccan: vége. Ha nem mozdul: akkor is. Meg kell valakit ölnie – és mi lesz ennek a társaival? Ha megöli, meggyalázza magát, ha nem: úgy is. Aztán nem is gyűlölte többé amaz ismeretleneket. Elfáradt, magát utálta.

– Egy golyó, egy golyó, egy golyó! – mondá, valamely szűk utcán előre haladva.

– Ó, nem, ezt nem fogják megérni! – felelt magának.

– Nincs más! – mondá megint.

Most hirtelen elhatározta, hogy fürdőbe megy, jó meleg fürdőt vesz, de elébb vásárol egy kést, jó éleset.

– Nagyságos úr, Sándor! – kiabált most rá valaki hátulról. A szegény Hirsy, utána három gyerek futott, kettő még egészen kicsiny, azoknak még bonne vagy dada kellett volna. De az drágább.

Kezet fogtak, Sándor mosolygott.

– Én még mindig pedagógus vagyok – mondá Hirsy savanyúan, kerülve a régi tegezést. – A vallásom miatt nem kapok nyilvános intézetben állást, pedig – és ez tudatik – már új vallásom van. De nem alkalmas, becsaptak. Te – fanyalodott rá nagynehezen mégis a tegezésre –, te nagyszerűen nézel ki, soha ilyen jól, gyönyörűen, Sándor, nagyságos uram... Szabad veled mennem? Fiúk, át a másik oldalra.

Mentek, mendegéltek előre együtt.

– Most korcsolyázni kell vinnem ezeket. Minden sportot gyűlöltem, kivált a hideget. Nekem, korcsolyázni! Az orrom már lefagyott... Annyiszor készültem hozzád, egy szavadba kerül, és kineveznek. Azt hittem, hogy haragszol rám, mindnyájunkra, akik szerettünk, s akik lent maradtunk. Gyula és te, csak ti ketten lettek valaki. Legalább ti ketten, te. Feleséged önagyságához van szerencsém, ismerem. Mondta, hogy nagyon el vagy foglalva, mikor nehányszor fölkerestelek. A házba küldött, de jegyet nekem, éppen csak nekem, soha nem adtak, a portásnak mindég ellenszenves voltam, a folyosóra be nem eresztett. Nincs szerencsém, és most már – az igazat megvallva – vallásom sincs.

– Szegény barátom, szegény barátom! – szolt Robin mélyen fölsóhajtva. Megállt, elgondolkozott, nagyon megnézte régi barátját, de hajh, percekig nem tudott másegyebet látni, mint a maga belsejét. A házitanítót egy kissé megzavarta hatalmas barátjának erős figyelme, nem mert rá visszanézni, földresütötte a szeméit, úgy fecsegett:

– Jó nektek, híres embereknek, ingyen van minden.

Ingyen utaztok a vasúton, az új könyveket nektek beküldik. Tizenöt esztendeje én csak egyszer látogathattam meg a mamámat meg az apámat, részint, mert a vasúti költségeket nem bírom, részint pedig a változott vallási viszonyaim miatt nem is merek hazamenni. Otthon a régi rítus szerint kellene eljárnom, és ezt a csalást meg sem érdemli meg tőlem az ősi hit. Az öregek már egyszer fölfelé indultak, de csak Debrecenig juthattak el, ott kisült, hogy kevés a pénzük... Én pénzelem őket, havi nyolc forinttal, ez a vacsorapénzem. Azt hiszik, hogy én itt egyetemi professzor vagyok, az Isten tartsa meg – mert én megtartom – ebben a hitükben. (Aladár, Arthur, Adelheid, ne ingereljétek a kutyákat!)

– Sokszor gondoltam már arra is, hogy újságíró leszek. Végre is nekem van diplomám, ami – tudom – nem sok újságírónak van. Kitüntetéssel érettségiztem, a magyarból és az irodalomtörténetből jelesen volt. De fejből nem tudok semmit sem írni, nem tudok fogalmazni, és azt hiszem, enélkül nem vinném semmire. Megtanultam arabul; nem tudsz-e valakit, aki arabul akarna tanulni? Azóta fiszharmonikán is tudok játszani – egy hangszergyárostól nyolchónapi tanításért kaptam a pompás hangszert; sokszor elvitték már a háziasszonyaim adójába, de mindég visszaadják. Minden hangszert megtanultam, és ha nő volnék, nagy hasznomat vehetnék egy női zenekarban. De mint férfi, belátom, nem vagyok kitűnőség, és most csak a kitűnőség az, amely érvényesül; a kor iránya ez, okosabbnál okosabb, jelesebbnél jelesebb emberek vannak. És csak a kitűnőség ér célt; neked jó, mert az vagy! (Adelheid, a szoknyáját, fuj!)

A derék Hirsyből folyt a beszéd, és ha a gyerekekre nem kell ügyelnie, még jobban belémerül a világi élet s különösen a jelenlegi kor kritikájába. A gyerekek azonban szörnyen rosszak voltak, minden kutyát meg akartak fogni, és minden komfortáblis lóval kikötöttek. Nem mehetett el mellettük senki is, hogy hozzá ne nyúljanak.

A lányka minden kirakat előtt megállt, és minden tárgyat meg akart vétetni a nevelő úrral. Nemcsak a játékokat, de az építészeti fölszereléseket, gázkandelá-bereket, sőt a vasneműeket is:

– Ó, be hercig, nevelő úr, kérem, vegye meg!

Kézen kellett fogni a kislányt, aki szabadon maradt kezecskéjét egy kissé tola-kodó – de kedves – kacérsággal Robin Sándornak nyújtotta, bár a nevelő kezdet-től fogva e terv ellen szónokolt.

– Hagyjad, hagyjad! – mondá Robin, és most már hármásban ballagtak előre, a Sugár út mellékutcáin, ki a liget felé. Hirsy pedig, bár a nagy hideg miatt nehe-zére esett a beszéd, ontotta tovább óhajításait, vágyakozását és sokféle dolgotat illető kritikáját.

– Van-e szebb valami az életnél? Nincs. Van-e szebb, mint a gyermek? Az sincs. De ha nem volna egyetlenegy gyermek sem a világon, azt se bánám. Mert akkor okvetlenül más pályán kellene élnem. Neked, szerencsére – mert ez sze-rencse – nincsenek gyerekeid. Rám nézve azonban ez nem jó, mert ha kisfiad született volna, én azt tanítanám. Erre különben úgy számítottam, mint akármelyik elsejére, bizonyos voltam benne, hogy ha megismered módszereimet, okvetlenül megteszel valaminek. Azonban egy boldog házasságban nincsenek kicsinyek!

A pedagógus hízelgett, de ez a hízelgés a tiszta szívéből, annak is a legmélyéből áradt ki. Robin Sándor arcát egy kényszerített mosolygás torzította el, borzalmasan szenvedett, de azért csak hallgatta barátja beszédét:

– Sándor! – mondá az érzelmes hangon, míg a szemeinek szöglete könnyes lett – Sándor, ki nem mondhatom, hogy milyen nagy örömem van benned, és mily boldog vagyok, hogy láthatlak. De ha téged zseníroz, vagy neked árt az, hogy velem – és ezekkel az ördögfiókokkal – egy csomóban jössz: akkor mi inkább felülünk az omnibuszra, pénzt kaptunk rá úgyis. Pedig úgy szeretek veled menni, és nagyon szeretném, ha sokan, igen sokan látnának... – És Hirsy kiegyenesedett, amit igen ritkán tett meg életében, nem is állt jól neki most sem. A sírásig kacagató figura volt, amint szűk mellét kidomborította, a gyomrát meg behúzta, és így szókokolt:

– Te nekünk igen sok vagy, nem is tudod, hogy mi vagy. Ahol csak laktam vagy tanítottam azóta, ott mindenütt ismernek téged. Az újságokat miattad olvasuk, és a képviselőház teértdel érdekel. Apám minden levelében tisztel és nagyságol; kérésemre néhányszor áldást is mondatott érted szombat-napon, de idegen név alatt; a zsidóknak nem kell tudniok, az istenük meg tudja úgyis, hogy terólad van szó.

– Köszönöm! – szólalt meg Robin Sándor halkán. – Köszönöm, édes fiam, az áldás azonban eltévedt!

Hirsy nevetett:

– Jó vicc! Azóta ez a talentum kifejlődött benned. Nekem és a többi fiúnak is, úgy látszik, nem volt tehetségünk. Jágics – a radikális – még mindég puha ingben jár, nem tudta megszokni a keményet, és ehhez képest nem is lehetett belőle több, mint tornatanár. Még mindég megver mindenkit, és alig várja, hogy neked valami csúnya ellenfeled legyen. „Azzal elbánunk, hé, azzal elbánunk!” így biztat engem, és a biztatásától – a keze nyomásától – majd leesik a vállam.

– Ámde ki merészelne bántani téged! – szól Hirsy oly fenyegető hangon, hogy a gyerekek is megrémültek. Csendesebben – nagyon is csendesen – folytatá:

– Gyulát régen láttad-e?

– Az éjjel! – felelé Robin és fölsóhajtott.

A barát megajánlta, hogy ily szomorú térre terelte a beszédet, elhallgatott. Sándor se szólt, pedig a hosszú sétában, ennek a sok nélkülözésben és tanításban elkoptatott barátnak a meleg érzésében valamelyest nyugalomra lelt mégis. A maga szörnyű gyötrelmeit meglágyította és fölbontotta legkedvesebb régi barátjának a halállal való vívódása, és ennek a derék, jó, egész életében mindenki között legismerősebb ismerősének az élettal való küzdelme. És a fájdalom önzése, mely a csapások dühöngéseiben, de még a végső pusztulásban is elhitheti velünk, hogy nincs a világon csak „én” – valahogy oszlott, gyengült abban a pillanatban, amikor fölismerte, hogy ez énen kívül még mások is vannak a világon. – Legelőször is szeretett volna a derék Hirsynek elmondani mindent, de sajnálta, már fáj neki az a gondolat is, hogy fájdalmat okozzon ennek. Inkább vidámmá akarta tenni:

– Ne félj, öreg, míg engem látsz! Megteszünk tanfelügyelőségi tollnoknak, aztán ha bajszod végképp kinő, tanfelügyelőnek! – mondá régi modorában, és a régi szokáshoz híven meg is szorította a cimborá karját. Az felszisszent, de a fájdalomnak ily vidor kifejezését, ily boldog, vigyori arcot nem látott soha semmi torzképrajzoló, ne is lásson, mert a kéjes érzéstől a rajzot menten elfelejti.

Kiérték a ligetbe, itt már sűrűn köszöngettek Robin Sándornak, és ő is, ösztön-szerűleg, ott, ahol kellett, levette a kalapját.

– Menj, menj! Még majd hírbe keveredel e gyermekek miatt! Megmondják a nagyságos asszonynak! – szólt a nevelő, és el akart rohanni a gyermekekkel. Búcsúztak, paroláztak, Hirsy felágaskodott és közel hajlott barátja füléhez:

– Azonkívül félig vőlegény is vagyok; egy nevelőnő, művelt lélek... állása nincs, ideiglenesen felügyelőnő egy kávécsarnokban... A csáb és a kényszer iszonyú, ő kétségkívül kicsinyt sülyedt, de a szíve tiszta, meg kell mentenem! Erről és másról is, benső és bizalmas dolgokat fogok neked mondani!

– Nekem is lesz valami bizalmas mondanivalóm. Mikor vagy ma otthon este? Hol lakol?

– Nyolckor már hazamegyek. Nyár utca hét, harmadik emelet tizenharmadik ajtó. Hét, három, tizenhárom. De minek neked a címem?

– Az este hozzád megyek, nálad alszom! – mondá Robin Sándor, már a búcsúzás után, és be sem várva a feleletet, felugrott egy lóvasútra...

– Galádság, valamit kell tenni ezzel a fiúval! – Ez a gondolat kopogott most egy nagyot a Robin Sándor tompult elméjében.

– És velem is! – tette hozzá mindjárt.

Az öngyilkosság eszméje csak mint halvány, irodalmi idea rebbentette meg szívét. Átviharzott rajta, vége volt. Friss a vére, jó még a fajtája, csak megszédült, de el nem vesztette az eszét, és máris az járt a fejében, hogy fog élni, és hogy lehet élnie tovább?

Kémlelte a lóvasút közönségét: nem vesznek-e észre rajta valamit? Ő úgy érezte, mintha az egész teste egy var volna. Össze volt gyűrve a ruhája, az inge, a gallérja piszkos: undorodott magától.

Elhatározta, hogy legelőször is fürdőbe megy. A zsebébe nyúlt, hogy van-e nála pénz? Otthon hagyta a tárcáját, de hol ez az otthon? Nincs többé. És nem tudott a városban egy helyet is, ahol öt forintot bár, feltűnés nélkül kérhetne. Ha az inasával találkozhatnék, attól kérne. Vagy a borbélyától. De az mindég a házba jár, nagy feltűnés támadna abból, ha ő keresné fel a boltját. A legény reggel már ott is lehetett a lakáson, talán már tud is mindent, a szobaleány szólt neki, és a szobaleánynak tudnia kellett mindent.

Csaknem újra beléharapott az őrjöngő düh, mert be kellett látnia, hogy minden összekötetésétől, az egész világtól elvágta egy tény, egy asszonynak az árulása. Az apja halálát most nem is vette számon, csupán mint árnyék élt az lelke mélyén.

– Megfürödni, megfürödni! Ez az első! – mondá hangosan, mert nem bírta már magában a szót. Az izgalom minden karjával beléjevágott újra, nem bírt többé

emberek között lenni, szállt a kocsiról, és gyalog folytatta útját, ösztönszerűleg is Buda felé.

Nem evett, nem ivott és nem aludt tegnap óta, úgy elgyengült, hogy éppen csak vonszolta magát. És életének folytatására egyéb eszméje nem volt, mint hogy elzálogosítja az óráját, és Hirsynél alszik az éjjel. A részletekre nézve csak bágyadt gondolatai voltak: minden tegnapi viszonyát szétrombolja, mindenkinek megmond mindent, senkinek semmit. Újrakezdi az életet, egészen előlről.

A teljes lerombolás ötlete megtetszett.

– A legelső a mandátum. Le vele!

Most már tudta, hogy mért hagyta ott oly sebesen a liget csendes tájékát, és mért siet Buda felé. A lába jobban tudta az elhatározását, mint az elméje.

A várba kell fölmennie, a pártvezérhez, a várúrhoz magához.

Jelentkezés a várúrnál

Mély – és alattomos – csend vette körül az ormótlan, széles és lapos házat, amely előtt Robin Sándor háromszor-négyszer, lassan, föl s alá járt. A helynek roppant tekintélye egyszerre megütötte és visszariasztotta. Pedig semmi külső jel nem vallott itt arra, hogy e régies, kopott, idegen színű házból kormányozzák e nagy, szép, és különösen nagy zajjal élő Magyarországot.

Néhány veréb keresett magot a ház előtt a hóban; nem leltek, s alighanem ezért, oly heves szónoklatokat tartottak, hogy fölverték az egész vár csendjét. Ember sehol, a sikló megérkezett, de nem hozott senkit.

„Minden megszűnt!” – gondolta magában a bukott ember, de nem tudta, hogy e gondolata mire vonatkozik. Csak azt érezte, hogy életében még sohase fázott úgy, mint most, és egyben: nem érzett még ily megaláztatást és félelmet. És amiről sohase adott számot még magának, most egyszerre, ebben a legválságosabb pillanatában, tisztán és keményen látta és megkülönböztette, hogy az egész ország két valakiből van összetéve. Az egyik: akihez készül, egy ember, a várúr. A másik: a többi ember, amennyi csak van. Ez az első parancsol, és a második engedelmeskedik. Ez pedig így járja már évek óta, és folytatódik beláthatatlan időig.

Úgy fel volt izgatva, hogy amire sohse ügyelt, most megérezte az igazságot, és lázában meg keserűségében mindjárt túlozta is. Gyűlölséggel és ijedelemmel gondolt legfőbb pártfogójára, a kormányelnökre, aki uralkodik, parancsol és tesz – legfőképpen cselekszik – az általános akarat, kedv és szimpátia ellenére. Soha, még csak véletlenül sem találkozva a közérzülettel, mindég külön ítéletet formálva arról, ami az országnak jó: egyedül áll, kivéven néhány iskolatársát... És, mégis bilincsbe verve viszi magával nemzetét, amely ez útja közben nagyokat morog, kiált, lázad, sőt gorombáskodik is! Hová viszi, hol érkeznek meg? A kis öregúr bizonyára jót akar, csak hogy ez a jó annyi rossz után és oly távolságban mutatkozik! Avagy talán nem is a jót akarja, hanem éppen amit lehet, és mindenben, amit cselekszik, az ő szemében egyedül az a fontos, hogy ő teszi, és sokak, a legnagyobb többség és a legtolakodóbb hatalom ellenére!

„Leszámolni, le kell számolni ezzel is!” – tüzelte magát Robin Sándor, és a következő percben ott állott a kis öreg előtt.

– Valami baj van? – kérde a rabszolgatartó, nem is nézve reá. Inkább közönyös és savanyúan, mint haragos hangulatban.

– Egy rendkívüli dolog, egy tény – hebegte Robin, és leült a neki kimutatott helyre, az ablak mellé.

– Majd elmondod. Engedd meg, hogy megkávézsam!

Lassan és igen figyelmesen másfél darab cukrot tett be a kávéjába, amely a findzsába már be volt töltve; kávészibrik és másik findzsa nem volt a tálcán.

– Kocsin jöttél? Csúszós még az Albrecht út?

– Nem tudom, kegyelmes uram, siklón jöttem.

– Siklón? – kérde az öreg, és e hír láthatólag kellemesen érintette. Dicsérte e járművet, és mindjárt megemlítette azt is, hogy egy miniszterháza szintén siklón jár föl a várba, a fiákerrel a lentső állomásig vágat, ott elküldi.

– A fiákerosokkal mindég nézeteltérései vannak. Örökös hadilábon áll velük, már nem akar vele menni egy sem. Olyan fősvény, hogy az már mulatság! Legközelebb állami forspontot kell a számára kirendelni!

A politikus nevetett, hang és fog nélkül. Egyszerre jókedve lett, mutatójával bökött egyet a levegőbe.

– Hallga, hallgasd!

A szomszéd szobában gyerekek tanultak hangosan németül, éppen a „Der, die, das!”-t említették komolyan és ünnepélyesen. Egy másik, szintén nem egészen érett hang a sójegyekről mondott valamit, alighanem egy meghatározás felerészét. Kissé távolabb, talán a harmadik szobában, Bach egyik legnehezebb szimfóniáját tanulta valaki, alighanem fiatal leány.

– Tanulnak, mind tanulnak! – mondá az öreg, és kis ábrázatát szinte megnagyobbította az apai öröm.

– Nem tizenhét, hanem tizenöt – krajcár! – hallatszott be most a tanulók szobájából egy erős és biztos hang.

– Az anya pedig számol! – jegyezte meg – ha lehet, még boldogabban – a hatalmas férfiú. Aztán kávéját szürcsölve egy kis dithirambust mondott.

– Hát nincs is valami szebb a familiáris életnél. Nem volna nálam boldogabb ember, ha minden időmet családom körében tölthetném el. Leányaim festenek és zenélnek, a porcelánt idehaza festik, és nem kíváncozunk semmiféle hangversenybe. Együtt vagyunk!

Csakugyan együtt voltak. Még ezen az írószobán is meglátszott, hogy az egész palota – már csak a lakott része – egy ház, amelyben a közfalak akadály és szükségtelen építmény. Mint a gazdag paraszt, aki vőstül, menyestül, unokásként egy szobában lakik, olyanformán élhetett ez az előkelő és dúsgazdag család is. Csak tanyáztak, csak ideiglenesen helyezkedtek el, és a kegyelmes úr díványán is meglátszott, hogy éjjel ágynak szolgált, háltak rajta. Úgy lehet, még a földön is vetettek itt ágyat, és étkeztek a szalonban is. Ehhez képest a politúros és kiválóképpen gyárias jellegű bútorok kissé törődöttek és kopottak voltak máris, szerencsére nem volt belőlük sok; a bútorzat egy része rideg, de előkelő, bizonyosan más család hagyhatta itten.

Robin Sándort a szoba szegénysége és szürkesége egy kissé felbátorította: engedelmet kért, hogy ily rendkívüli időben jön, közvetlenül ebéd után, külön bejelentés nélkül, de -

Az öreg elvágta a de-t, nem volt kíváncsi. Úgy lehet, tisztán akarta élvezni kávéjának cukros alját, virzsíniájának első szippantásait:

– Nem baj! Majd a nap folyamán még kiveszem a magam félóráját! – mondá vidáman. – Mert nekem mindennap kell egy félórai magány, hogy magamnak teljes pihenőt adjak. Ott volna az éjjel, de éjszaka nem szeretek egyedül lenni, mint -

Már-már egy kétértelmű anekdotába kezdett, de közben eszébe jutott, hogy „baj” van.

– No, halljuk az esetet – mondá szárazon –, hanem előbb egy kis szíverősítőt! – tette hozzá sunyin, és a kályha válláról nagy üveg pálinkát és két pohárkát vett le.

– Orosz, a bécsi nagykövet küldte.

Ittak, kétszer egymás után. Az államférfi halvány, vékony arcbőrét a második pohár egy kissé kiszínezte.

– Nekem kell a szesz – szólt némiképp szégyenkezve –, mert általában, enélkül belülről hidegem van. Hát hiszen néha az ember maga is ráun arra a nagy egyformaságra. Hogy ki nem jövök a sodromból, hogy kész vagyok mindég, mindenre. Ha éjszaka rámtörnek és hirtelen felköltenek, mint a jó diák, mint az első eminens -: felelek!

Az öreg kémlelődvé tekintett föl Robin Sándorra, valószínűleg azt kutatva, hogy érdemes-e ez vallomásaira, nem cinikus-e, elég ártatlan-e? A kimért és zárkózott, sőt a legtöbbször gőgös úr egyszer-egyszer erős vágyat érzett szétrombolni a magacsínálta kereteit, levetkezni az eredendő természetét, és meztelenül megmutatni a maga legbensőbb bensejét. Legtöbbször a szesz volt ennek a vágyakozásnak a szülője, de ismerte magát, és ilyenkor rendesen bezárkózott. Részeg azonban nem volt soha, csak az éles kis szemei lettek fényesek, a szája szabadabb:

– Te meg miféle „kémacskában” voltál az éjjel? – kérdé Robin Sándortól, miután végigmustrálta.

– Az éjjel? Az apám halt meg! – mondá Robin alig hallhatóan; torkát a visszafojtott sírás szorongatta.

– Az apád? Hírből ismertem, öreg ember volt, nyugodjék békével!

Az öregember sietve végzett a halál e kellemetlen hírével, és mintha az a szája ízét elrontotta volna, sebesen nyelt egyet az orosz italból:

– Milyen szép lett ez a Pest – mondá, megint új témába kezdve –, milyen szép, és különösen milyen nagy. Mert hát a nagyság a fő, a nagy terrénum. Nézz csak ki, keresztül a Dunán. Csak a kéttornyú templom sok egy kicsinyt benne. És ha meggondolom, hogy az egészet, úgyszólván az egészet zsidók építették, lehetetlen, hogy ne méltányoljam őket. Bizonyos tekintetben igaz ugyan, hogy minden tért egy kissé bizonytalanná tesznek – mint ahogy Bismarck mondja –, de ami igaz, igaz, és én kedvelem őket, viszonzom azon ragaszkodást, amellyel ők hozzám vannak. Nekünk kellene, mint egy falat hús, erős, ízes, ha még egy kissé sületlen is az egyik része.

A fantázia nélkül szűkölködő öregember nagyon megörült ennek a fantasztikus hasonlatnak. Oldalvást nézett Robin Sándorra, és így kémlelte:

– És mit mondasz te, hogy vagy velük, kedveled őket?

– Nemigen! – mondá Robin, és fölkel, elvörösödött, mert megértette, hogy az öreg csak játszik vele, mint egy vén macska a megbénult, félholt egérfiókkal. Tud mindent, sőt a mindennél is többet, gyanúsítja őt, és amit most barátkozás címén,

poharazás közben végez vele, az nem méltó egy nagy politikushoz, az valamely ravasz rendőrügynök szakmájába vág.

– Kegyelmes uram – mondá állva, emelt hangon –, én becsületes ember vagyok, esküszöm az élő istenre!

– Ki kérdezett, ki vonta kétségbe? – szólta az öreg szintén emeltebb hangon. Majd mormogva hozzátette: – És ha nem volnál az egészen? Csupa Deák Ferencsel nem kormányozhatok!

Robin Sándor most közel lépett a nagy, vedlett karosszékhez, amelybe a kis zsarnok egészen belétemetkezett, és erős hangon – talán egy kissé patetikusan is, nem engedve magát félbeszakítani, szólt:

– Nekem nincsenek bizonyítékaim, és lehet, hogy vannak ellenem vallók, amelyeket én nem ismerek. Akarom és követelem ezeket, a nyilvánosság előtt, mert a mellére akarok térdelni annak, aki mutatja. Lehet, de tudom is, hogy engem eladtak, aprónként elárúsítottak, de erről soha még csak sejtelmem sem volt!

– Annál rosszabb, a számaráság hibája nagyobb, mint a gaszág bűne! – vetette közbe a politikus harag nélkül, csak mint aforizmát. Robin Sándor, öklével elföd-vén szemeit, szinte önkívületben hebegé:

– Az édesapám, a magam felesége volt!

A kormányelnök lassan föltápászkodott székéből, és föl s alá járt a szobában. Összeráncolta homlokát, de talán egy kissé örült is a bajnak, az lévén a szenvedélye, hogy lehetetlen bogokat kibontson, magát a rendetlenséget rendbehozza, kiegyenlítsen és elsimítson. Nehéz és vigasztalan helyzetekkel szemben érezte magát csak jól és otthonosan. Most is bizonyára csak tette magát, hogy gondolkodik, készen volt már, és a mondatok, amelyeket beledobott a szoba csendességébe, csak arravalók voltak, hogy elhatározása előtt egy kissé csűrjék-csavarják az ügyet.

– A baj ott kezdődik – szólta magamagának –, hogy senki sem akar a vidéken maradni, aljegyző lenni, vagy szolgabírói írnok. Az ki nem vihető, hogy minden második írástudó ember miniszterelnök legyen... Én a magam idejében szupplikáltam... Kiveszett a közügyek iránt való odaadó érdeklődés...

A tompa hang egy férfi kitörni vágyó indulatainak vad hangjába ütközött. Az államférfiú a szegény kis képviselő vállára tette a kezét:

– És mit vagy most teendő?

Robin nem hallotta a kérdést, a zúzos ablakon át kinézett Budapestre, oly vadul, olyan gyűlölettel, mintha azt szemlélné: honnan és hogyan fogja összelövetni.

– Ha tenni akarsz valamit – sürgette az öreg –, szeretném tudni, hogy miféle bolondság az?

Ebben a kérdésben már enyelgés és lenézés volt, az a férfiöröm, amely az erősekben azonnal jelentkezik, ha egy férfitársuk bajával és gyengeségével eléjük járul.

Harcos emberek boldogsága ez, elkészt hadvezéreké, katonáké szóval.

A főkatona annyira felül volt, hogy aki – még mindég szép vonalokban – vonaglott előtte: közel férközött kemény, de érző szívéhez. Itallal kínálta:

– Ez megnyugtat. Igyekezzél – már hiszen amennyire lehet – objektív lenni. És lássuk a terveidet. Annyit mondhatok, hogy én nem engedek magamnak kellemtelenséget csinálni éppen mostan, amikor minden bolond lyukból felém fú a szél, hogy: így, úgy! Ti vagytok, egyenesen csak ti vagytok az okai, ha azt mondják reám, hogy elpocsékolom az ország javait. A felség nem hiszi, és ez a fő, de akadhatna egy udvari lelkész, egy tonzúrás fejű kis káplán, aki az üdülőhelyeken a felséges úrral kettesben, egy asztalnál ebédel – és akit legokosabb volna mindég megtenni Magyarország nádorispánjának – ez beszélhet, gagyoghat, és addig-addig példálózik... Mert csak egy igazság van: az, amit a felség hisz, és amit a főtiszték maguk között beszélnek. Ha az uralkodó azt hiszi, hogy nem vagyok a trón és a haza hasznára, hát nem vagyok. Hát ez a rend, és ennek így kell lenni, mert ez az ország épületének a váza. Így épült, és azzal vége. Neked most zúg a fejed, azt se tudod – fiatal is vagy, talán nem is érted –, mit beszélek. Pedig fölötte fontosnak tekinthető mindez. Az mellékes, hogy mennyire ragaszkodom én a hazához!

– És a haza énhozzám! – tette hozzá mosolyogva, majd megpihent, ajkához értette a pálinkáspohárt. És ezenközben eszébe juthatott, hogy ez az ember nem az ő kormányzati elveit jött ide meghallgatni, bajokból akar kibonyolódni, amelyek piszkosak, csúfak, és nem a saját hibájából támadtak.

– No! – rivallt rá. – No, mi lesz?

Robin Sándor föleszmélt; csendesen, csaknem nyugodtan szólott:

– Kegyelmes uram, azért jöttem, hogy megköszönjem irántam való jószágodat, és a kezeidbe letegyem állásaimat, amelyeket kegyedből bírok. Addig is, amíg lesz annyi higgadságom, hogy hivatalosan is cselekedjem.

– Lemondás! – mondá az ősz politikus, mintha magával évelődne – nem rossz forma, sokszor szükség van rá. Ha minden elveszett, veszteni ezzel sem lehet, ha valami megmaradt: vissza lehet vele nyerni mindent. – Tehát le akarsz mondani? És ha nem választatlak meg újra?

– Nem is akarom.

A kormányelnök csudálkozva nézett a fiatalemberre. Egy pillanatra kijött a textusából; hamar visszatárlt:

– És ha én mégis megválasztatlak? Ha én nem akarom, hogy elejtessél? Ha én nem találok erre elegendő okot? Csalásokat követtek el – de nem éppen büntetendő cselekményeket – a te nevedben, tényeket, amelyeket bizonyítani nem lehet, és nem is kell. Ti már nem olvassátok a bibliát, bent van Mátéban, hogy *„jaj e világnak a botránkozások miatt: mert szükség, hogy legyenek e botránkozások; de jaj az embernek, aki által botránkozás léssen!”* És tovább: *„jobb neked az életre menned sántán, csonkán, mint...”*

Nem tudta tovább:

– Most belesültem – folytatá –, feledékeny kezdek lenni. De mit komédiáztok nekem, még elhiszem, hogy igaza van a rágalmazóknak. Nekem itt óvatoskodnom kell, mint a szakácsnének, aki kürtös kalácsot süt, és ti kényeskedtek, mint egy elegáns – fehérnép. Minden napot ki kell küzdeni, és mindennap újakezdeni

a harcot, és ti azonnal leejtitek a bátorságtokat, ha valami nem megy selyemsimán a közéletben.

– Közélet! – vágott közbe rekedt hangon Robin Sándor – mit nekem a közélet? Mit bánom én, vesszen el, dőljön össze; ha csak nem piszkoltak volna be, nem gyaláztak volna meg, ha nem tesznek a legutolsó, a legmegvetettebb, legnevetésesebb emberré...

A többi szó, a régen gyülemllett, most hirtelen kiáradt zokogásba fúlt. Robin lehajtotta fejét az ablak faparkányára, a piros aktákra, és úgy sírt.

Az öreg ijedt pofákat vágott, és a rövid lábaival igen aprókat lépkedett a fiatal ember körül:

– No, no, szegény fiú! Sírni, egy ilyen nagydarab embernek?! Aki ilyen fiatal, az még nem vesztett el semmit, újrakezdehet mindent. Gombház... Jobban kellett volna ügyelni az asszonyra; persze, kései bölcsesség. Túlságosan szép volt, senki sem fogja felróni a te hibádnak, hogy oly szép volt. Hát nem okos elvenni ilyen feltűnő szépségeket. Ezek nem tudnak mindég ellentállani igazi hivatásuknak. A legokosabb mindég valamivel idősebb nőt választani hitvestársul. No, majd a második! Hinni szeretem, hogy nem vérezted meg, és nem kiabáltad ki a színházakban... A színházak voltaképpen a legtöbbit ártnak, a művészet árt az erkölcsnek, és azonfelül drága mulatság is! F fiatal barátom, sohse legyen nagyobb bajod, mint ez! Ami veled történt, az szégyennek állítatik. De mikor? Ha tudják. És ha nem tudják meg, ha te nem jössz rá soha? Akkor semmi. Pedig megfordítva áll: a megcsalattatás, szégyen ott kezdődik, ahol az illető vak és ostoba marad. Ha lát és ébred, ha többé nem hagyja magát: mindenért expiál. A paraszt összetöri az illető nő csontjait, és ha szereti, tovább él vele. Nem ajánlom, hogy így tégy: megfenyíted és eltaszítod. Különben a megfenyítés benne van az eltaszításban és a közönyben. Nem veszed észre többé, ennél szörnyűbb asszonyra nézve nincs. Én különben nem ismerem őket, nem is akarom. Ők az akadályt képezik; ha náluk nélkül lehetne élnie az emberiségnek!...

Robin Sándor csendesen zokogott, és alig hallotta az öregember különös bölcselkedéseit. Az megsimogatta, és vigasztalta tovább:

– Ha Kálvin hitén volnál, megértenéd, hogy minden úgy jó, mint ahogy történik, és hogy semmi sem lehet másképp, mint ahogy van. Ha elválsz, és valamely reformált valláshoz csatlakozni kényteleníttettel: sok mindent meg fogsz érteni, amikben most vak vagy és siket. Minden nagy és kis dolgok el vannak végezve, és az embernek más tennivalója nincs, mint a végezések szerint igazodni, azok elöl menekülni, vagy azoknak gyönyörűségét kiszívni. Csak tények vannak, mondja az angol, az Isten e legkedveltebb nemzete – a miénk után. Nincs mit megrettenni a tényektől, hanem szükséges velük elszámolni... Hiábavaló beszéd különben mindez, hisz az a fő, mit mond a biblia, amelynek kompetenciája mindegy ügyekben föltétlen, sőt több: bizonyos!

Odament a könyvespolchoz, és törvénykönyvek, csonka Jókai-kötetek közül kikereste a bibliát, felütötte Máté evangéliumánál, és leülvén az asztal mellé, hangosan olvasni kezdé:

Akkor hozzá menének a farizeusok, kik kísértvén őtet, ezt kérdik vala tőle: Szabad-é embernek elbocsátani az ő feleségét akármi vétekért? Ő pedig felelvén, monda: Nem olvastátok-é, hogy a Teremtő az első teremtésben férjfiat és asszonyt teremtett? És azt mondotta: Annakokáért elhagyja ember atyját és anyját: és ragaszkodik az ő feleségéhez, és ketten lesznek egy testté. Azért többé immár nem kettő, hanem egy test. Amit azért Isten egybe szerkesztetett, az ember el ne válassa. Mondának néki: Miért parancsolta tehát Mózes, hogy a férjfiú elválásról való bizonyáglevelet adjon az ő feleségének, és azt elbocsássa. Felele nékik: Mózes a ti szíveteknek keménységeért engedte volt meg néktek, hogy elbocsásásátok a ti feleségitek; de nem úgy volt eleitől fogva. Mondom pedig néktek, hogy valaki elbocsátandja az ő feleségét, hanem ha paráznaságért, és mást vejénd, parázna leszen az; és aki ok nélkül elbocsátatott asszonyt vejénd feleségül, az is parázna leszen. Mondának néki az ő tanítványai: Ha így vagyon a férjfiúnak dolga az ő feleségével, nem jó tehát megházasodni.

Sándor kezeibe rejtette arcát, és úgy hallgatta. Az öreg érdes hangja igen meglágyult a bibliától, az arca is megnemesedett, nem volt többé olyan kerek bagolyfeje, mint rendszeren.

Becsapta a könyvet, felemelkedék és megfogta a fiatal férfi kezét.

– Fiam – mondá papoló hangon –, én mondom neked, hogy a gyűlölködés oktalanság, bele kell nyugodni, hogy mindenféle teremtett lények vannak a világon, hasznosak és haszontalanok, gonoszok és jók, szépek és csúnyák, tarkák és barkák. Bele kell nyugodni, és aszerint cselekedni. Ha ki pedig nem kezes nekünk valamelyik ezek közül, azzal le kell számolni, és attól el kell különböznünk magunkat. Megölni azonban senkit sem kell, ha csak nem kényszerítenek reá!

Valaki most hirtelen benyitotta a lakás felől való ajtót. Egy szép, fiatal leány, a középső komtesz, talán az egyetlen állásbeli kisasszony, aki még ama korban a régi divatú, hátulgombolós, kiválóan plasztikus derékban járt, igaz, hogy csak odahaza. A komtesz bájos fejét és szép derekát bedugta az ajtón:

– Apa, apa, nem kell valami?

Az öreg ijedten pattant fel, és az ajtó elébe állva, kiterjeszté karjait, hogy leánya ne lássa az idegen férfit, akinek szemei még veresek, és hogy leányának szüzi ajka még csak ne is vegyen lélegzetet ebben a levegőben, ahol cinikus dolgokról, piszokról, erkölcsstelenségről, házasságtörésről és politikáról beszéltek.

– Nincs, nincs, ne zavarjatok! – szólt reá mérgesen, és belülről bezárta az ajtót. Egyszerre haragos lett, mert hirtelen kijózanodott. Megfogta a homlokát:

– Fáj a fejem!

Robin Sándor összeszedte magát, fölkel:

– Kegyelmes uram! – szólt, most már nyugodtan – köszönöm a jóságát és tanításait, és én úgy fogok cselekedni, ahogy érzem. Talán jobb volna, ha bevégezném, nem csinálnék senkinek kellemetlenséget többé, csak egyszer. De én újra akarok kezdeni mindent, a legislegkezdetétől. És amiről csak sejtem is, hogy nem a magam erejéből jutottam hozzá, azt ledobom magamról, és nincs senki és semmi, ami engem ebben megakadályozhat.

– Az Isten segítsen, fiam, több szerencsét az új asszonnyal, és most menj, és aludd ki magad, temessed el az apádat csendben, és aztán megint aludj egyet, aztán majd beszélünk...

... Kezet azonban nem adott neki, amikor az ajtóküszöbig kikísérte. És Robin Sándor kézfogásra készen, mereven tartotta a kezét, amikor az utcára ért is. Egy darabig így ment előre a sötétben.

Itt a várban este volt már, és a verebek is aludni tértek. Robin e sötét magányosságban úgy érezte, mintha valami külföldi temetőben járna. Sietve ereszkedett alá a városba, ahol életre, emberre lel. Vágyott arra, hogy beszédet halljon. A derék Hirsyre vágyott. De korán volt még, nem lesz még odahaza. A zsebében kotorászva egy elbújt papírforintosra lelt, és ezzel bement egy kávéházba, ismerős helyre. A pincérek barátságosak voltak hozzá, a fizető még meg is ismerte, a régi volt. Úgy köszöntötte, mintha tegnap látták volna egymást. – Mohón nézte át az újságokat, sehol egy szó se, reá vonatkozó. Tehát senki nem tud semmit. És úgy látszik, nem is törődik vele. Egy újság adott hírt csak apja haláláról, az is mély részvéttel. Tehát nem ment még tönkre minden. Megnyugodott egy kissé, és magában megdicsérte az öregurat: „Alapjában véve, jó ember!” mondá. „És engem szeret, láthatólag szeret!” – tette hozzá, de mindjárt mosolygott ezen a megfigyelésen. „Eh, nem szeret engem a világon senki, csak Hirsy!” – folytatta tovább gondolatait, fizetett, és elment régi barátjához.

Az már várta, bár nem hitte, hogy eljön. Az egyablakos szobában úgy be volt fűtve, hogy a bútorokról mind repedezett lefelé a furnír. Meg volt terítve, „hideg fölvágott” borította el az asztalt, két üveg pecsétetes bornak már csak a fiszharmóniumon jutott hely.

– Komám! Nem enni, aludni szeretnék én! – szólt Robin, és ruhástól a díványra feküdt.

– Várj, mindjárt megvetem az ágyat, főzök teát! Vetkezz le, nem egészséges ruhában. Segítsek lehúzni a cipődet?

És a „nagydarab” ember mindhiába ellenkezett, a testetlen kis figura levetkeztette, lefektette és melléje ült az ágy szélére.

Robin behunyta szemeit:

– Halálosan fáradt vagyok, aludjunk!

– Jól van, aludj, éppen az kell, hogy aludj. Én is mindjárt lefekszem, csak ötven számtani dolgot javítok ki – albérlletbe kaptam egy tanártól. Ez is szellemi munka legalább!

Még egy darabig ottmaradt hatalmas barátja mellett, és nézte komolyan, mélyen, de lágyan, hogy ne zavarja, ha csakugyan aludni akarna.

Robin Sándor behunyott szemmel szólt hozzá egy-egy szót:

– Baj van, Manó... nagy baj! De nem hagyjuk magunkat, ugye nem?

– Korán felkölt, esküvőre kell mennünk, aztán pedig temetésre...

– Hányas számú gallért viselsz? Még mindég harminchetest. Nekem reggelre gallér legyen!

– Jó fiú vagy te, Hirsy, te vagy az én apám! Jere, ölelj meg.

A pedagógus lehajlott barátja fölé, és megcsókolta a szemét.

– Hát hogy is van azzal a gyermekkertésznővel, akit meg kell mentened? Ne mondd, majd holnap, jó éjszakát!

A törődött ember befordult a fal felé, és mert fölöttébb egészséges volt, hamarosan elaludt. A derék Hirsy virrasztott mellette, és javította a számtani feladatokat, de ez alkalomból alighanem sok hibát nézett el. Fantáziája végképp föl volt izgatva, és csak nagynehezen nyugodott meg egy rémlátásban: Sándor valakit párbajban megölt, és most hozzája menekült. A jó fiú szinte beteg lett a büszkeségtől, és bár ő maga nem tudott volna megölni egy pókot sem: hősnek, hatalmasnak és vérengzőnek képzelte magát.

Robin álmában beszélt is valami megölésről. Amire Hirsy jónak látta hirtelen elfúni a lámpát. De ni, már világít a hó, reggel van. Föl, föl, mindjárt menni kell, esküvőre...

Nász

A Jóisten – nyilván kedves földi piktorának kedvéért – a hajnali esküvőre leküldte legszebb, legpuhább és legvastagabb szőnyegeit, a mennyország fehér ünnepi terméből, legszebb szálájából valókat. Az éjszaka hullott hó – mert ez volt az égi szmirnaszőnyeg, és nem egyéb – még a kőfalakat is kikárpitozta, és mindazon utcákat, ahol jött, és amerre hazavonult a nászmenet.

A szegény, a pompára oly kíváncsi város, vak és mély álmába borulva, mit sem tudott e csodás koronázásról, erről a hajnali hóban föltűnt és hirtelen eltűnt jelenésről, csak a koldusok voltak ébren a templom körül, és azoknak a szíve telt meg öntudatlan, vidám örömmel, hogy megvult az esküvő. Ha télen délibáb volna: az ilyen volna. Magának az eskető papnak az arcát rejtelmes égi fényesség világította meg; szebben égtek a gyertyák, mint egyébkor, kékes fényükben – ha jól megnézik – miniatűr nemtők hajladozva, ölelkezve sugdolóznak. Aztán megszólal az orgona magától; soha ilyen gyönyörűséges dallamot, amelyhez emberi elmének és kéznek semmi köze. De maga az a denevérpár, amely – eljövén a reggel – aludni a templom egy gótikus szögletébe tért: amint megrebbent, fecskepárnak látszott. Templomi esküvő édes varázsa, örök szerelemnek balzsamos ígérete, két hosszan tűrő szívnek egybefoglalása: tettel te még több csodát is, ott és akkor a József utcában, de van eszem, és a hitetlen világnak el nem mondom!

Prédikáció nem volt, a vőlegény sietett –, a menyasszony, az új asszony vitte karon. De egyenesen ment a nemes Gyula, ha akármilyen erejébe került, és bár szólni a maga legszentebb ügyében is alig tudott, erősen rászólt a tanújára:

- Rendben van minden?
- Rendben lesz, légy nyugodt! – felelte Robin Sándor, és mutatta Hirsyt:
- Ez is itt van, nála háltam!
- Isten veletek.
- Isten veletek!

... Aztán sietve vágatott el a nászpárral a kocsi. Törvény szerint, a rendes sebességgel, de mégis mintha gyorsabban siklott volna velük lefelé a gyorsvonat Itáliába.

– Mindjárt ott leszünk, mindjárt! – biztatta az urát Piroska, amikor az nyuggöldött, és türelmetlenségében még szivarra is gyújtott. Merészelt, inkább azért, hogy az asszonyt bátorítsa, de elfűtta a füstöt magától messzire, miként a szivarozni tanuló gyermekek.

– Kár, hogy ilyen gyenge – mondá –, sajnálom, hogy nem hoztam magammal virzsíniát!

Hamarosan letette a gyenge szivart is, lefeküdt, elkérte Piroskától a nászbokrétáját, arcára tette, úgy szagolta, a virágok közül beszélt ki, alig lehetett érteni:

– A világon a legnagyobb dolog az illat, és az, hogy vannak fehér színek. Az egyiket szívom, a másikat látom, és ebben benne van minden: az, hogy tégedet magambaölellek.

– Csókolja meg a szememet, a szemem egészséges, nincs már bennem semmi ép, csak a szemem!

Az asszonyka lehajolt hozzá, csakhogy ajka a szeméről lecsúszott az ura szá-
jához is.

Gyula ijedten emelkedett föl, és szigorúan szólt:

– Vasúton csókolózni, mint a kereskedőnék, hogy bedugja bizalmaskodó pofá-
ját a konduktor!

Majd mosolyogva, békítve, hozzátette:

– Olaszországban, ott minden jó lesz, hacsak odaérünk! Odaérünk-e valaha?
Az Isten nem lehet olyan jó, hogy én magával még együtt, ott legyek! Azaz: én
nem lehetek olyan jó!

Piroska az ura ajkát befogta a kezével:

– Sokat enni, sokat hallgatni, igen sokat aludni! – idézte a Gyula orvosainak
receptjét, és a külön kupében szépen megágyazott az urának, lefektette:

– Maga szundikáljon, én itt az ablaknál nézem a tájékat, és megmondom
mindég, hol vagyunk. Mindjárt ott leszünk, most a Balatonnál járunk. Jaj, de csú-
nya, csupa szürke, semmi most, nem érdemes, hogy nézze; majd ha visszafelé
jövünk nyáron, akkor kiszállunk és az egésztestet lefesti!

Csupa kopár vidék, sehol semmi, még a fák is fáznak, a madarak is elbújtak,
az emberek csak a vörös orrukat dugják ki a világba...

Bem Gyula csendesen nevetett:

– De jókat mond maga! Van hó?

– Nincs, sehol sincs!

– De én érzem, megnézem. Nem szabad engem elbolondítani; ha így bánik
velem, kinyitom az ablakot és kinézek!

Azonban nem tette meg, feküdt, mert nem is igen tudott volna felülni. Ah, hogy
szégyellte magát ezért a gyengeségéért, hogy restellte a betegséget magát, mint
férfiatlan és nem esztétikus dolgot. És azt óhajtotta magában: vajha lennének
szörnyű testi fájdalmai, kiállaná, a szemhéja se moccanna, mint ama
Scaevolának, csak ily gyenge ne lenne, mint egy asszony, aki... És ő a védője,
támasza, az ura egy asszonymak! Most benyithatna ide – hirtelen egy idegen férfi,
odamegy Piroskához, megcsókolja előtte, és ő nem tud ez ellen tenni mit sem,
még csak meg sem ölheti!

Forróság öntötte el Gyulát. Már napnyugta felé járt az idő, amikor mindenfelé,
ahol testbe öltözött lelkek laknak, jön és leszáll a láz, amely mennél gonoszabb
és alattomosabb, annál jobban bujkál a nappal elől. De kirebben, ha jó az este, és
gyilkos párázatokban járja be a világot, hogy öljön és emésszen, pedig – úgy
mondják – milliókban ki nem fejezhető lények sokaságának szerelmeskedése,
tömeges násza mindennek az oka. A teljesen kicsiny teremtmények az egészen
nagy teremtések élete árán élnek és szaporodnak tovább, így rendelte ezt az
örök igazság, amely haragszik a tekintélyekre, és ahol lehet, azokat megalázza,
és így gondolják ezt az orvosok. S ha a valóság talán nincs is velök, szép a szim-
bolum, amit csináltak, és ha tudás dolgában szegények is, mint költők, érnek
valamit!

... Azonban a szegény festőnek mégiscsak láza volt, dacára minden patológiai
romantikának, s hajh, talán mellékes is, hogy lélekállapota döntötte-e a hirtelen

forróságba, vagy mert jött a redős szárnyú este, és a védelme alatt éledtek a nászot tartó mikrobák. Szenvedett a jó fiú, de volt valami gyönyörűség e szenvedésben, mert a fantáziája kigyúlt, és testének teljes bágyadságában lelke erősebb volt, mint valaha -: majd ha jobban lesz, majd ha Itáliába ér, és fürdik a Jóisten napjában, és abban a verőfényben, melyet félistenek munkái terjesztenek ódon templomok sötét sekrestyéiben!

– Túl vagyunk-e már a határon?

– Mindjárt!

Csak a határon túllegyen, akkor ki van játszva a halál! Így gondolta magában Bem Gyula, aki néha egy pillanatra meglátta a sovány csósznek kaszája életét, mint egy rideg, művészietlen, egyenes, vad vonalat. És futott előle, hitte, hogy el lehet futni, érezte – sőt kaján örömmel el is gondolta -; mint menekül ő, és mint lohol az utána, hiába!

– Zord hegyek jönnek és szigorú fenyevesek! Úgy érzem; igaz-e?

– A Karsztban vagyunk, de hogy megérzi! Még szomorúbb, mint ahogy gondoltam, nem tudom nézni. Szegény emberek, a sziklaomlás alatt, a kőfészkekben, be fázhatnak, és itt maradnak az egész hosszú télen, mi meg megyünk Olaszországba, de jó nekünk, mindjárt ott leszünk!

– Egyet alszunk, és ott vagyunk!

– Jó, aludjunk!

Tették magukat mind a ketten, hogy nyugszanak. Egy-egy pillanatra el is szundítottak talán, de amikor ébren voltak az éjjel sok órájában, ha külön-külön és keskeny bársonyágyon feküdtek is: szíveikben megülték a legdélszakibb pompájú nászot. Így elválasztva szerelmesen bújtak össze lelkeik, és egymáson édegeltek, több kitartással, mint amire képesek azok, akiknek a teste is boldog összhangban lehet. És olyan puhán, simán vitte őket a nászvonalat, a kalauzok az éjben, amikor az állomások nevét jelentették, mintha búvyszókat mondanának. A vasút kerekei hol lágy dajkamesét danolásztak, hol a diadalmas szerelem zenéje hallatszott ki az acélküllőkről, s a hóékék egy-egy érzéki sikollyal zárták le a strófákat.

– Piroska – mint ahogy az anya szokta – le-leszállt, hogy szerelmes fiát betarkargassa. Felült, figyelte lélegzését, meg is csókolta az ura haját. Gyula ezért – tréfásan – megijeszté. Mintha álmában beszélne, a csonka palóc ballada első sorait mondta:

– Jaj de szépen süt a hódvelág, látod-e, anyám, a halát?

– Csitt, aludjál!

El is aludt, vidáman ébredt hajnal felé, és vidáman – halkan – mondta Petőfit:

Szeretlek kedvesem, szeretlek tégedet...

Aztán megint csend lett a kupében. Amíg egyszerre mind a ketten felültek: a tenger, sötéten, mintha ólomból lett volna öntve, végét szakasztotta a hómezőknek. Átfogták egymást, és úgy nézték, és szinte elvesztették a maguk emberi kicsinységét a természet szomorú nagyságában. Amikor újra magukra találtak, már benne voltak Itáliában.

„Ah, itt sincs meleg!” gondolta az asszony, mert a hölgyek elméje hamarabb rátalál a valóságra, pozitívabb és könyörtelenebb, szívük akármilyen gyengéd legyen is.

A férfi azonban máris föllélegzett:

– Ki sem mondhatom, máris mennyivel jobban érzem magamat!

Pedig a délszak fázott ebben az időben, és a természet nem engedte magát megzavartatni a költők és a hotelier-k híreszteléseitől, hogy Olaszországban tél nincs. Ah, ott van csak igazán; nem őszinte, alattomos és csalárd; a havat nem fagyasztja meg, hol elolvasztja, hol összeállatja, csupa sáros nedvesség, amely beveszi magát még a tüzelőfába is, amely a cifra kandallókban inkább fő, mint parázsszal ég. És fázni se tud oly őszintén senki, mint az olasz, aki azt hazudta, hogy tele nincs, és most már maga is elhiszi, amit füllentett, nem védekezik, és – megfagy.

Gyula dideregve dicsérte a klímát, és alig várta, hogy Genovába érjenek, és lefeküdhessék az ágyba. A beszéd fárasztotta, csak kezével intett, hogy mily jól érzi magát... Az ágyban meg éppen jókedve lett, láza se volt e napon, étvágya is megjött, hamarosan megevett egy tál halat:

– A Földközi-tengerből való! – mondá nagy fontossággal. – Nem a kicsiny Adriából; komoly hal, egyél belőle. Ennek az őstét Michelangelo ette meg, tehát e halacska a legelőkelőbb eredetű. Különben is a halat nem sajnálom, megeszem, mert semmi szelleme nincs, és bizonyosan tudom, hogy szívtelen!

Tréfált és enyelgett, és ha napokig nem is mehetett ki a szobából, nem keseredett el, és nem lett azért komor. Mert a betegségnek is megvannak a maga apró, sőt nagy örömei, aminthogy nincsen olyan szenvedés, amelynek kibékítő pontjai ne legyenek, és a haldokló gályarabnak utolsó napja sem oly egyszerű fekete, mint a sűrke modorban dolgozó, fájdalomokban kéjelgő írók betegségi történetei. És ezt én mondom, én! Az egykori szomorú, szegény legény, de most már csak – szegény!

Azért Gyulára leszállott néha a szomorúság, de az asszonyka a szoknyájával mindjárt elhesselte. Egész napon át Genova mappáját és útikönyveit nézte vele, csinálták a programokat, hová mennek, mit s mit nem látnak, ha kisüt a nap. És voltak olyan finomlelkűek, hogy az angol hotel bezárt szobájában megéreztek az egész várost, Genovát, la bella-t, gigászi palotáival, magánházainak még meg nem becsült, óriási műkincseivel, fekete márványcsíkös kis templomaival, és az óriási kikötővel, amelyben minden órában indulásra, érkezésre bűgött egy-egy hajó...

Gyula – az olasz újságból – tudta a neveiket is:

– Most megy az Amphitrite Ceylonba, ezt a szigetet még látni akarom, elmegyünk-e?!

– Ez a Shannon, Indiába indul, jerünk Indiákra!

Voltaképpen halálosan szégyellte a jó fiú, hogy nem mutathatja meg Piroskának az egész világot, sőt, hogy a kedvéért külön nem fedezhet föl egy új világ-részt. Hajóskapitány szeretett volna lenni, maga a kormányos, sőt a matróz is, indítani, kormányozni, és bronz karral evezni, és egy karcsú hajón egyedül ked-

vesét vinni, mindjobban délnek. És örvendeznie kellett, ha egy órát ágyon kívül tölthetett délebédkor. Ilyenkor összecsapzott haját a közepén szétválasztotta, fölvette legszebb nyakravalóit, kihúzta magát, és tréfás göggel sétált – le s föl a szobában. De korán le kellett feküdnie, és napnyugta után, hiába erősködött, hamar elaludt... Rorátéra ébredt, de meg se moccant, még lélegzetét is visszafojtotta, nehogy Piroska fölébredjen. Csupott szemmel virrasztott, és hallgatta a büszke város hangos éjjelét. Alant a rakodóparton, hol templommagasságú csap-székekben operákat énekeltek berúgott matrózok, mindég történt valami: egy szörnyű sikoly, egy röhögés, amelytől megrázkódott a hotel fala is, egy-egy rossz pisztoly pukkanása, hatalmas pofonok, vagy lehetetlenül cuppanó, igazi tengerparti csókok zaja.

Verekedni szeretett volna verekedőkkel, csókolózni a csókolózókkal; az élet vágya és szeretete oly lángot vetett benne, hogy megszédült, és a maga nyomorúságos rabságában lassan-lassan elvesztette hitét. Félt, az asszonyt féltette; rémeket látott; látta magát kiterítve a hotel egy nagy szobájában, fejénél az asszonya állott és szólt: „Lám, maga idehozott, és most én nem tudom, hová menjek!”

Zörgött, hogy fölébressze; Piroska nyomban felugrott, felöltözött, abban a percben gyertyát gyújtott:

– Én sem tudok aludni, olvassunk. Kell Copperfield, vagy Petőfi megint?

– Semmi olvasás; tanulni kell! Maga le mer jönni Olaszországba, és nem tud a nyelvükön egy szót!

– Tud maga!

– De ha én tévednék, lemaradnék valamelyik vasúton, vagy valami bajom esnék; ámbár a rossz pénz nem vesz el. De ha – teszem föl – beverném egy olasz bankárnak a fejét, bezárnának: mit csinálna? Még enni sem kérhet, még azt se tudja mondani, merre van a vasút. Elő a nyelvtant, kezdjük. Mondja utánam:

– *Per dove si va in Ungheria?* Merre kell Magyarországra menni?

Piroska utánamondta. Gyula folytatta:

– *Prego di cambiarmi questo denaro!* Váltsa föl ezt a pénzt! Mert a huncut talián elveszi a nagy pénzt egy magányos asszonytól, megköszöni, nem ad vissza, mert föltételezi, hogy ajándékba kapta. Mondja: *prego!*

Az asszony mondta. Nagyon hamar tanult, de a mester sietett, mindenre ezen az éjjelen akarta megtanítani.

– *Ho fame, ho freddo.* Fázom, éhezem. *Non incomodatermi, non sono di buon umore!* Ne alkalmatlankodjék, nincsen jókedvem... Ugye, nem lesz, mondd, én kedvesem?

Piroska ijedten tekintett fel az urára, a szemei fényesek voltak már, de még nem könnyesek. Gyula vidám arcot vágva, tréfás hangon folytatá:

– *Sono vedova...* Özveggy vagyok...

Piroska elhajította magától a könyvet, és reáborult az urára, összeölelte, nem gyöngéden, erősen, és ajkát kereste az ajkával:

– Megálljon, megcsalt, nem szólok magához többé az életben soha! Mi baja, csak azt szeretném tudni, hogy mi baja, amiért így halálra szánt engem! Nem köhög...

– Az igaz, sohasem köhögtem! – mondá bizonyos büszkeséggel a beteg.

– Egy kissé gyenge; rendetlen életet élt, az egészségeért nem tett soha semmit, elpuhult. Vívni és tornászni kell.

– Igaz, vívni és tornászni fogok!

– És nem beszélt soha egy becsületes orvossal! Másnap nyár lett, nyilván azért történt ez a csuda, hogy a festő elindulhasson orvost keresni. A címkönyvből keresték ki dottore Zuchettót, tisztán a szép neve miatt. Az orvos meg is volt tisztelve, meg ám, a nagy tökfejét úgy hajtogatta a vékony nyakán, hogy szinte félős volt, az inda elszakad. Aztán hozzálátott a dologhoz:

– Én meggyógyítom! – mondá mély meggyőződéssel. – Csak az a kérdés, hogy nincs-e náthája, mert ez az egyetlen, amit gyógyítani nem tudok. A többit, a halálos, a fő betegséget mind.

A beteg mosolygott. A nagy fejű emberke elfogta a mosolyt:

– Szkeptikusnak nem szabad lenni, ez a szamar emberek tulajdonsága! Legyen szíves, és mondjon le a viszontmegjegyzésről. Szorítsa meg a kezemet, erősen. De hisz önnek bikaereje van.

– Végképp még nem romlottam le! – jegyezte meg Gyula, és kipirosodott.

Az orvos folytatta a vizsgálatot. Megtapogatta még a lába kisujját is. A mellét azonban csak fölületesen kopogtatta meg:

– Hallja, mily telten szól? Egy bika – bocsánatot – egy bivaly melle ez, teli és ép, és ön minden valószínűség szerint phthisisről ábrándozik! Persze, professzorokkal beszélt, méltóságos urakkal, akik száz betegen vágnak egy napon eret, és nem jött hozzám, akinek egy hónapban legfeljebb egy a betegem. Én ráérek kitalálni és megfogni a baját, mert nincs a világon két egyféle betegség. Mind más, az öné pláne tünemény!

– És szabad tudnom, hogy mi?

– Önnek tíz vagy tizenöt év múlva köszvénye lesz, és ez jelentkezik most a gyomrában. Mert a gyomor a test szíve, amelynek előérzetei vannak. Meg is szóval, csakhogy nem értik. Meg kell nyugtatni, mulattatni kell. Megmondom a módját, hogyan. Két módszer van, az egyik olcsó: enni kell a nap minden órájában a lehető legszebb és legjobb, legdrágább ételeket. A másik drága, de ezt is okvetlen ajánlom. Az aranyszérum ez.

– Aranyszérum?

– A legteljesebb, a legtisztább aranycsepp – mézben. Mert az emberiség nemhiába imádjá az aranyat: egészség, erő és ifjúság lakozik e nemes ércben. Azt hiszi ön, hogyha nem lennének ily titkos, előkelő tulajdonságai az aranyak: ily magas polcra jutott volna a köztisztületben? Az emberiséget jó ösztöne vezérli, de ez ösztön értelmét csak én tudom, egyszer már el is vették érte a diplomámat. De ön idegen, sőt magyar, ön el nem árul. Gyógytárba mennie nem kell, magam adom az aranyszérumot, a madame hazaviszi a muffjában. Ő vigyázva önt majd

mindennap három cseppet, vizet inni rá nem kell, hanem kérni – és adni – három csókot. No, ha ízlik, többet is lehet!

– *Addio, merci, lei un gygante...* Ön eredetileg egy óriás! Sok fekete bort, madame, öntsön a signornak sok fekete, sűrű bort!

... Nem is egy, két lépcsőt ment lefelé Bem Gyula, és akármilyen okos fiú volt is, egy pillanatra sem jutott eszébe, hogy a tiszteletreméltó Zuchetto vagy egy szélhámos, vagy egy bölcs.

– A lángész hatását tette rám ez ember! – mondá a kapuban.

– Énrám is! – mondá Piroska büszkén, és az ura karjába ölté a karját – először, amióta együtt voltak –, és engedte azt is, hogy az segítse be a kocsiba.

... És nyitott kocsiban – mi tűrés-tagadás – bizony nyílt, egylovas hintóban törént első csókjuk, az ígért, a félt, a halasztott, a soha már nem is remélt. Talán az Aqua Solén, vagy az Aqua Verdén? Valamelyik apró utcán, és nem Genova valamelyik népes terén, isten szabad ege alatt, a gyermeteg nép nyüzsgése, zaja, veszekedése és kandisága közepette kezdődött meg násza ama párnak, melynél szemérmetesebb mézesheteit Itáliában nem töltötte soha! Azonban – ha szegénykéek mégis mentségre szorulnak – hadd mondjam el, hogy a város népével, a látóhatár tengerével és egével alighanem pusztán csak rémlett nekik, valamint lombok között szeretkező madárnak elméjébe nem ötlük mi sem, ami nem szerelmükre tartozik. Egy-egy pillanatra mégis megrebbent a mi párunk, inkább az aszszony, mint a férfi:

– Gyuluska – mondá –, hát a képeket nem nézzük meg soha?

– Nem, soha; le a képekkel. Csacsi volt maga Velázquez is, mert – meghalt! Nincs semmi a világon, csupán csak egy...

És ez az egy hosszú, hosszú csókba fúlt, oly erősbe és oly gyengédbe, amilyen kevés esett még meg, amióta él ez a föld és rajta állandóan forr a szerelem. Mintha az elmulasztott, elhalasztott és a tőle majdan megtagadott csókokat mind ki akarta volna venni egyben: úgy ölelte a megújhodott férfi az ő kivirított asszonyát, és ha mellettök elment, ha hozzájuk félenken bekopogtatott: mosolygott, pirult a hotelbeli szobalány.

– El a városból, el innen, el! Zavar a kereskedő emberek arca, az új párok, akik mindennap érkeznek a vasúton, ráülnek a képes újságokra a kávéházakban, és képes levelezőlapokat irkálnak az anyjuknak és a régi udvarlóiknak haza. Gyerünk valahova, csendbe, ahol nincs semmi, csak az ég, a nap, a tenger meg mi ketten!

Sietve pakoltak, sok üveg aranszérumot vettek, és vasútra szállva, gyorsan mentek mindjobban délnek, arra, ahonnan sóhajtvá hívta őket Nizza öble. Este lett, Bordigherán leszálltak... Holdas éjjelen érkeztek a pálmaerdőbe bújt városkába és gondolták: ez tündéri, de a hold csinálja! Várjuk meg a reggelt, a napot.

Megvárták. És íme: roppant rózsalugasokon és a hosszú-hosszú vaníliagarádokon legelészték a méhek. Azok megmondják: igazi vagy csinált virág-e ez itten, a Jóistenke gondolzza-e őket vagy az hotelier-k?

A pálmagarádok között, a muskátli kerítések alján, át a narancsligeteken, ki-kocsiztak a határba.

Hát ezernyi-ezer méh dong a decemberi napban, és feketén pettyezik a fehér liliommezőket. Sőt cincérek is mászkálnak fáradtan, kéjesen, mint a hektikások.... Egy szúnyogot, egy valóságos szúnyogot fogtak, a tenger felől jött, télben; ó, drága szúnyog! Sőt pillangók is jöttek délfelé, rövid vizitre, a legrikítóbb fecskefrakkban; bár ezt, hogy ilyenkor is járnak-kelnek, a természettudósok nem helyeslik. De lehet, hogy a lipék Afrikából jönnek át, datolyaszállító hajón – mindössze harminc órai út – megesznek egy csepp európai harmatot, aztán visszamennek...

– Ah! Így volna jó élni, így, mint ezek a szálló, kalandozó virágok, vámvizsgálat, jegyváltás és hotelkoszt nélkül...

– Nem cselekedni semmit.

– Még csak beszélni se.

– Csak ezt: adj ennem, adj innom!

– Szép vagy, szeretlek!

Eh, végre étel nélkül is ellehet egy pár ember, ha a nap oly fennen süt, és jól esik az árnyék, melyet egy-egy széles tomporú útszéli legyezőpálma borít rájuk. Mert nem kell hinni, hogy minden pálma karcsú, vannak igen testesek, öregek, kemények, ama fajtából, melyet Szent Ambrus ültetett még, úgy mondták nekik, és a festő elhitte, mert nagy jóakaratot tapasztalt a szent pálma húsos leveleiben. Simítgatta, ütögette a fejét, és susogott hozzá:

– Poveretto, poveretto, kis fej, ki fenyűfa-vidékről kerültél, csakhogy visszajöttél. Gyógyulj meg, gyógyulj meg.

Gyula hangosan felelt a növénynek:

– Becsületes pálma, nem vagyok én beteg. Velem csak az a baj esett meg, hogy az eleim nem maradtak a meleg Ázsiában, hogy nem jöttek ide, szembe Afrikával. És hogy a szívem összenőtt a röggel, ahol születtem, míg a vérem...

A vérem itt horgászik előttem a parton. Egy rongyos úr, az én koromban, a hasonmásom. Csak horgászik, horgászik, enni is elfelejt, álmodik egész nap – velem együtt –, ha halat fog, kicsinyli, eldobja, nem akar ez semmit... Erősen mindég szeretni, a többit; álmodni, élni, mindig csak félig-meddig, mint ahogy a nap vibrál a tenger párájában...

És így éltek teljes hat napig, míg dél felé, a sziklás oldalon szent Ambrus pálmái fázni kezdtek, megborzongtak, feketedtek. A tenger maga még csendes maradt; de fölötte hősínű lett az ég, a szél pedig, aki most rajta kelt, úgy jött, mint az árnyék, sötéten, lassan. Egyszerre tél lett. A violaréteken a virágok rettegve hajladoztak a rőttestű földre.

Gyula lefeküdt kora délután, kért egy csepp aranyserumot, aztán a fejére húzta a takarót, onnan hallatszott ki megváltozott hangja:

– Egy kis baj, semmi baj, megfáztam egy kicsinyt!

Ettől fogva másnap hajnalig nem lehetett többé szavát venni. Piroska egyszer egyszer fejről a takarót levette, és ilyenkor a beteg szeme hirtelen lecsukódott, a színtelen ajkai azonban mosolyogtak, mint ahogy mosolyog a gyerek, aki lustálkodni akar még, és tettetni magát, hogy alszik. Néha az ajkai meg is moccantak, de hangtalanul, befelé mondtak valamit, talán azt, hogy:

– Most pedig mindennek vége van!

Pedig inkább csak kezdete előtt volt egy új életnek, amelytől mindnyájan úgy rettegünk, s nem tudja közlünk még senki is, hogy rosszabb, mint az ismert. Ah, csak az átmenet ne volna olyan idegenszerű! Mint valami bódító, borzongtató, ismeretlen villamosság érzése fogta el a beteget.

„Ez az!” – hitte magában, és rettegve várta a reggelt.

– Csak még egyszer kisütne a nap!

Reggel felé az idő csakugyan megbánta, amit cselekedett, hirtelen kisütött a délszaki nap, és mohón itta föl a ritka északi tüneményt, a violarétekre hulló, nagypihés havat. Egyszerre földöntúli világosság támadt a nászpár sokablakos szobájában. A festő kinyitotta a szemeit:

– Oly boldog vagyok, mint soha még! – mondá, és megfogta az asszonya kezét.

– Hadd udvaroljak – mondá halkkal –, kora reggel, hadd mondjak neked szépet, amíg világosság van. Nemsokára, én édes kedvesem, én egyedül leszek, mámorban, szédülve érzem, hogy talán nem is leszek: Látsz-e engem?

– Látlak, a szemed ragyog, még minden jó lesz!

– Minden jó lesz, de amilyen jó volt, nem lesz többé soha. Nekem már megvolt az én mennyországom, már én mehetek a sötétségbe át, és a szívemet, mint az illat, úgy borítja el a hála, a fájdalom, és egy olyan érzés, amiről szeretnék neked mondani valamit, de alig gondolom, kimondani nem tudom.

Az asszony forró arcát az ura hideg kezébe temette:

– Majd elmondod holnap, éjjel, ha hozzád jövök.

A beteg tekintetével elfordult az asszonya felől, kinézett az aranypárákban ragyogó tengerre, és annak beszélt:

– Holnap? Holnap még itt leszek, de már nélküled, magam. Ma látlak utoljára már; be szép a hajad, puhább, mint a moha, illatosabb, mint az olajerdő. Köszönöm, hogy nekem adtad. A hangod, hadd hallom a hangod, mert te úgy beszélsz, mint a tavaszi fuvalom, amikor először a friss füveknek mond meséket. Köszönöm, hogy énhozzám beszéltél. Én is jó voltam ám tehozzád, amikor az oltár előtt, kezemben a füstölővel, legelőször ministráltam: téged láttalak és imádtalak, ezüst koronájú Szűz Máriám!

Piroska hallgatta a haldokló udvarlását, nem sírt, hitt. A forró hízélgések elkábították, hogy maga is csak úgy élt, mintha az életet álmodná csupán. Csak akkor rebtent meg, amikor Gyula olaszul kezdett beszélni:

– Per dove si va in Ungheria?

Kétszer is elmondta, feléje fordulva a tengernek, ahol az asszonyt látta, bár az a karjai között bújt meg és csókolta a kezét.

– *Sono vedova...* – folytatta Bem Gyula a leckét. Majd elhallgatott, behunyta a szemeit:

– Most pedig éjszaka van, aludjunk! Szerettem volna, még ébren lenni veled, de későn van, nem tudok többé.

– Én alszom! – mondá csendesesen. – És te se virrassz, én édes, drága kedvesem! Aludni félek, ébren lenni nem tudok, borítsad a hajadat a fejemre...

Piroska engedelmeskedett, sűrű nagy haját lágyan az ura fejére borította.

– Nem akarok aludni, még csak egy kicsinyt nem, ne hagyj. Még gondolni akarok reád, még szeretném tudni, hogy minek voltam én a világon? Nagyon jó itt, csak lenni, látni. Holnap eszünk narancsot, amelyre hó hullott. Ébressz fel korán. Most aludni kell.

– Aludj, aludj, pihenjed ki magad.

– Ne vedd el a kezedet; magamban félek. A hajad olyan jó meleg és könnyű, köszönöm.

Így aludt el Bem Gyula.

...Sono vedova, voglio tornare a casa!...

Bordigherai betegek, nászpárok és ide száműzött, boldogtalan szerelmes nagyúri kisasszonyok: ettől a halottól ne féljete. Íme, nem fél a fiatal asszonya sem, és szinte ölelve viszi át néma testét Genovába. Maga a halász, aki barna bárkáján a nagy városba átvizsi, az is beszél hozzája, a fakoporsójához:

– Uracska, csak egy temető van, és az a genovai!

– Madonna, ne féljen, ott finom helye lesz...

Gyönyörűséges genovai temető, hol az én nászpárom oly vidáman bolyongott, hol magam is oly búsan és boldogan csókolóztam egykor, fehér márványvilág, a pompázó halál tündérhelye: van egy sírod, amelyet behantolni sohasem lehet.

Az ezüst kecske ébredése

Egyszer, tavasszal...

Mert újra tavasz lett, mivel a tavasz nem engedi magát akadályoztatni, és a legrosszabb dolgok, a legsilányabb tél után is újra fakad, ha eljön az ideje.

Gyönyörű április vége volt, dolgozni nem lehetett, csak a legideiglenebb díjnokok bírták el a szobaszagot, a klubban nem volt senki: Robin Sándor – méltóságos Robin Sándor – nem tudta, mitévő legyen a délutánjával.

Mindenki az utcán ödöngött; ki volt vasalva és föl volt virágozva az egész világ, Robin Sándor maga is. Neki is sétálnia kellett, hogy a színvonalon maradjon, hogy lássák, de unta a dolgot, másrészt meg a séta – úgy vélte – egy komoly férfiúnak méltóságán alul van. Nem is tudom már biztosan, miért volt méltóságos az én emberem: a nagy hivatalánál, vagy valamely rendjelnél fogva; megszerezte, kiküzdte, rászolgált: nem tudom, de nem is bánom. Lehet, hogy ő maga se sokat törődött vele, mert mint az iskolás gyerekek, az út közepén bandukolt előre, és a komfortáblisok szerették volna legázolni, de a lovaik nem akarták. Hol ő tért ki a szegény paripáknak, hol ezek az árva méltóságos úrnak.

Igy mulatta magát egy darabig, amíg elhatározta, hogy hazamegy, és dacára a ragyogó tavaszi délutánnak – alszik egyet.

Előbb azonban végez a végzendőkkel: meglátogat egy hölgyet, aki sehogyan sem akar hűtlen lenni hozzá, hiába hanyagolja el, hiába bánik vele rosszul. Adja a hű és önfeláldozó szerelme, tehát a nyakába szakadt. A vizitet elkövette, a csókok elől megszökött, és egy kis parázs pletykáért benézett egy klubba – nem politikai –, hanem csak társadalmiba. Igen öreg és igen köszvényes urakat talált ott csupán, olyanokat, akiknek a tavasz csak júniusban kezdődik. Éppen Schodelnéről meg Rajner belügyminiszterről beszélgettek ezek, és arról, hogy ők, akik egyszer megcsinálták a forradalmat, siettek; kissé korán volt, különösen az emancipáció...

El innen, el! Még néhány barátjával kellett egy-két szót váltania. Mert voltak új barátai, ha ugyan vannak „új” barátok. Gondolom, inkább becsületes érdekekben szövetségeseire, kar- és tagtársaira gondolhatott. A kártyában, a vívóteremben, a vendéglőkben partnereire, olyanokra, akikkel egymást kölcsönösen megbecsülték. Párbajsegédeire, akikhez – egy évben – igen sűrűn folyamodott; arra az esztendőre gondolok, amikor Robin Sándor igen kicsiny okokra, sőt mi ok nélkül is bevagdalta barátai és ismerősei bőrét, sőt húsát is. A bankdirektor azonban visítva futott el előle, és mint a vad malac, a Robin erős lábai között surrant el. Amikor végre megfogták egymást mégis: a direktor igazgatósági tagnak tette meg az ifjú politikust. Hogy az ifjú politikus elfogadta-e az állást, nem tudom, vagy igazában: tudni nem is akarom.

... Még Hirsyékét is megnézte a méltóságos úr. Hirsyt, a doktort és a tanárt, aki a gyermekkertésznőt csakugyan megjavította, három gyermekkel, persze, leány volt mindahány. A derék Hirsy kövéredett, és az akadémiának kezdett dolgozni, visszatért őseinek hitéhez, sőt állásban lévén, magát Sándort is

perszvadeálta, hogy térjen az ő egyházközségébe, most már lehet, és a végén mindenkiről kisül, hogy onnan eredt, és utoljára mindenki az lesz...

- Unalmas vagy, öreg, szervusz, megyek!
- A botod, nem hoztál botot?
- Nem szoktam bottal járni soha.
- Soha? Hát a kecske?
- Igaz, a kecske, az más!

A keményszívű törvényhozó felsóhajtott:

- Kecském, kecském, én édes ezüst kecském!

Aztán hazament, lefeküdt, de a nagy legénylakás kietlen csendjében nem tudott elaludni. Megszidta hát az inasát, felmondott neki, majd bocsánatot kért tőle, és – egy ezüst forint kíséretében – elküldte aludni azt is. Most már egészen egyedül maradt. De oly egyedül, hogy a szobáiban nem volt egyetlen igazi ismerősének az arcképe sem. A múltból, az igazi életből semmi, sem kép, sem tárgy, még csak egy darab régi ruha sem. Új angol bútorok, idegenek...

Robin Sándornak – amint nyitott szemmel szundikált – egyszerre megjelent a kecske, a mulatságos, kalandos ezüst kecskebot.

– De jó volna, ha megvolna; mily passzió volt, hogy tudtam sétálni vele! Ha megkerülne, még tudnék sétálni most is! – mondá magányában és mosolygott:

– Bolond dolog, de kínoz, hogy nincs, és nem lehet meg soha többé. És hogy hiába akarja a miniszterelnök, a király, talán maga a jó Isten is: az ezüst kecskét és világát többé misem szerezheti vissza nekem. Aki vette – az anyám – nincs többé. Aki féltékeny volt rája egykor, a leány, az én számomra mindörökre elveszett!... És milyen sétákat tettem vele! – folytatá elmélkedéseit – milyen gyönyörű sétákat. Oly frissnek, erősnek, úrnak éreztem magamat, ha nálam volt, és menyinyire megrokkantam, ha kosztba kellett tennem! Volt valami, volt abban a kedves, humoros, huncut fejben, lélek volt benne... És minden szerencsétlenségem ott kezdődik, ahol – ő eltűnt, ahol én – könnyelműen és gyáván – elhagytam, elfeledtem! Ha megtartom, ha meg tudom tartani, hol vagyok most! Állok egyenesen, magasan és boldogan... Kitömött sas vagyok, egyedül állok kasírozott sziklán...

Egy kissé kinevette magát, hogy ilyen bolond babonákkal gyötri magát, de az ezüst kecske mégiscsak ott nevetett és mekegett nyitott szemei előtt. És addig-addig keltette magát, amíg Robin Sándor fölugrott és szólt:

– Bolondság, de kerüljön akármennyibe, a kecskét meg kell szereznem, vissza kell kapnom, a föld alól is.

A következő órában már öt detektív és öt hordár kutatott a botocska után, de hiába, még csak nyomára se leltek sehol. Tíz évnél több múlt el azóta, zálogtulajdonosok elhaltak, és a fiaik költőirodát nyitottak... És azt se tudta szegény Robin, hogy utoljára hol vált el a kecskétől. Detektívek és hordárok mind a zálogcédulát követelték, ha ez meglenne, annak van annyi ereje, hogy felkölti a kecskét titkos rejtekében, hosszú álmaiból.

Robin úgy emlékezett, hogy a cédulát utoljára a Piroska kezében látta, az tette el régi írásai közé, amelyeket nála hagyott.

- Ő megőrizte, nála biztosan megszerez, el nem vesztett még soha semmit!

Végre is egyszer valahára csak el kell mennie a régi írásaiért, úgyis készült mindég. De félt a gyásztól, a fájdalomtól – magától is.

– Most már mehetek, most már öregek vagyunk...

Fölment hozzá a várba, tudta, hol lakik, bár a Gyula genovai síremlékének fölállítására óta nem beszélt vele. És azóta is elmúlt – hadd lássuk – öt év! Azóta nem is látta, de számon tartotta, vigyázott reá, örködött fölötte, és nemegyszer segítette rajta, mindig úgy, hogy az asszonyka erről nem tudott.

Piroska az anyjával éldegélt, elolvasgatva és eltisztogatva életét, csendesesen, de nem szomorúan, még csak nem is örömtelenül. Mert újra csak tavasz lesz, a legsilányabb tél, a legrosszabb dolgok után is... Sötétké, nehéz babos ruhákban járt, és csak olyan világos kalapot viselt, mint a többi asszonyok, a többi – régen özvegy asszonyok. Sőt egy kissé kövérkés is lett, mert a szomorúsággal együttjáró nyugalom és sok álom megerősíti a leggyöngédebb és legjobb nőcskéket is.

Nagyon megörültek egymásnak, és jóízűen elbeszélgettek.

– Mégiscsak az a fő – mondá Robin, míg mohón szívta be az áprilisi levegőt –, az a fő, hogy az ember fiatalkorában kit, kiket szeret. Az marad változatlan, örökre. A többi: hogy is mondjam, hogy is mondják maguk: felöntés, erőtlen, híg felöntés, semmi más... Arra az asszonyra alig emlékszem, a képét – bár néha akarom – nem is látom. Az utcán, a körutakon megpillantom néha, és megrémülök tőle. Olyan elegáns, olyan egyedül és vigyázva áll meg, mint egy szenvedélyes vadász a rengetegben. Ha az újságban nem olvasnám néha a nevét, azt se tudnám, hogy volt... No, talán túlzok egy kicsit. Fájdalmat okoz, az a jó még megvan benne.

És beszélgettek egy kissé ama szép, vörös Hannáról, aki hol egy elesett grófort emelt magához, hol regényt írt, amelynek nemes, édes hőse a régi ura volt. Beszélhetnék Hannáról sokat én is, talán adós is vagyok vele, de megvallom – talán a természetem, talán a mesterségem az oka – adósság nélkül ellenni nem tudok, de a végén, máskor, valamikor, mindent, ezt a tartozásomat is megfizetem...

A legtöbbit mégis Gyuláról beszéltek. Az asszony szívében – öt év után – a gyász sötétsége nem halványodott el, csak fényesedett, tisztult, világosodott. Szívében a fehér léleknek meleg, fehér emléke élt. Finom, jó tónus, mint ahogy Gyula mondaná.

Nagyon szerettek róla beszélgetni.

– Az Isten magát megáldja – mondá Robin Sándor –, hogy élete utolsó idejét oly boldoggá tette. Oly nemes, oly nagy és szép emberi lény nem volt még soha, mint a mi Gyulánk, és én – magácskán kívül – nem szerettem senkit soha úgy.

– És én senkit mást, mint őt, úgy soha! – szolt az asszony, és elérzékenyült lelkét megerőltette, hogy lássa a Gyula alakját. Vajj' sikerült-e ez neki?

Megállapodtak abban, hogy ők ketten szerették és értették legjobban, és nem győztek róla eleget beszélni. De lassan-lassan, szóba kerültek – maguk is:

– Megvagyok, csak megvagyok! – mondá a férfi. – De haj, de szívesen visszacserélnék arra az időre, amikor vajat és cseresnyét vacsoráltunk együtt. Nem a nyomorúságos időkre, hanem amikor megvolt az ezüst kecske!

És elindultak a kecskét megkeresni együtt. Az asszony talált rá a nyomára. Végre megvolt, egy májusi napon meglett, és Robin Sándor diadalmasan vitte föl a várba:

– Megvan, megvan, gyerünk sétálni vele! Jön-e?

Bolyongások

Sokat bolyongtak akkoriban.

Egyszer, maguk sem tudták, hogy s hogy nem, kiértek a vasúthoz. Egymásra néztek, jegyet váltottak, és beültek a kupéba.

Május volt már, a hónap amaz utolsó hete, amikor paraszt szeretne lenni mindenki, a legpudivásabb szívű kamarás, a legtaplósabb elméjű szobatudós is. És ha nem paraszt, hát rög, amelyen, akárhogy forgassák, mindjárt-mindjárt kiütközik a fű, a gaz; kicsiny korában, május havában még mind gyönyörű virág...

Május lány és vad, édes és erős hullámai már át- meg átáljártak mindent odakünt és bent, a két régi barátot is, akik egymással szemközt az ablaknál ültek, és nem szóltak egy szót sem, tekintetük is kerülte egymást, szállt a szálló felhők és ennek a párja után, aminek a neve a te szent neved: tovatűnt ifjúság!

Robin Sándor – lopva – egyszer-egyszer az asszonyra nézett, mert igen izgatja egy szeplő, amely a Piroska homlokán mindig megjelent, ha jött május utolsó hete. Mily régen ismeri ezt a szeplőt, mily jó, hogy ilyen állandó, ismerős dolgok vannak a világon, mint egy szeplő, amely egy változatlan frissességű fehér arcon évről évre, sőt évtizedre megjelen!

Az asszony érezte, hogy nézik, de nemigen törődött vele; ama kis emberkére gondolt, aki egykor volt, aki összekötötte és elválasztotta őket egymástól. És hol egy bárányfelleg puha fodrait erősen sütötte a nap, látta egy pillanatra a kis Sándorka tekintetét, sőt a lábacsáját, és az egész hatását amaz embernek, aki neki a legismerősebb, s kinek tejes arca körül a gyász nem világosodott, nem fakult el soha, csak kimélyült és elbűvott.

– Köszönöm magának, hogy Sándorkára gondolt! – szólalt meg Piroska, amikor ki nem mondott céljukhoz, az ismerős faluhoz értek.

– Valahányszor magam kijöttem, mindég idegen sírokat erőszakoltak reám, magával együtt talán megtaláljuk! – tette hozzá az asszony, és a temető kapujában – egy betemetett árok volt az – a férfi karjába kapaszkodott.

Akkor sokat bolyongtak.

De belladonna, papsajt, lósóska, mérges vagy virágtalan növények nőttek be a szent németkék, a névtelen kis mártírok temetőjét. Az apró fakeresztecskéket megette a gomba és az eső, a hantok besüppedve egymásba folytak, végképp egyesültek a buja gizgaz, a rikító zöld füvek és vadrózsák alatt.

Nem találtak rá Sándorkára, bár ama vak cigány, aki – vénségére látni kezdett, vagy megszokta a sötétséget, és egy külön látásra tett szert – idekerült másodcsősznek, és az egyházi is segített nekik. Kiküldtek a dadájához is, de az ura azt izente, hogy előbb küldjenek ki egy félnapi napszámot.

Talán az öreg cigány szerénytelenül és zavarosan adta elő a kérést, azért nem jöttek el. Bementek hát a faluba, a kis, púpos házba, ők maguk, mint egykoron. A gazda nem volt otthon, elment gyufáért a szomszéd faluba, az asszony meg dolgozott a mezőn, a szoptatni való gyerek elfogyott.

Egy kislány fogadta őket az udvaron – jó tíz lépésnyi távolságról lesett rájuk. Egy tizenegy vagy tizenkét éves gyerek, aki csudálkozva nézett rájuk, és akitől –

amikor meglátták – mindketten megdöbbentek. Pipa volt a szájában, a füst nélküli dohányzást művelte éppen, egy nagy ormótlan botot támasztva a finom kis álla alá, és így, egy kissé ijedten nézte őket.

Kérdőleg tekintettek egymásra, aztán a fiúra, egymásra ismét.

– Hogy hívnak? – kérde Robin Sándor mohón.

– Sándornak, Verébi Sándornak, szolgálatjára!

Elszomorodtak. Egy pillanatra azt hitték, hogy a maguk – meghalt – fiacskáját találták meg. De íme, csak a tejtestvére. És csudálatos, hogy hasonlít, mily megdöbbenően hasonlít – a nagy Robin Sándorra. Ugyanaz az arc kicsinyben, ugyanaz a természet, csakhogy még kicsiny.

– Ez a maga fia! – mondá Piroska. Elhalványodott, szédült, a Robin karjába kapaszkodott.

– Ez a gyerek! – kiáltott föl Sándor.

Meg akarták fogni és elvinni magukkal, de a fiú félt tőlük és menekült, szaladt, mint a mókus, a szérűskert felé; hiába kiabáltak rá édesgetve, lovat és szekeret ígérve, sőt gyeplőt és ostort is, igazít.

Elvesztették az eszüket, futottak utána, sőt Robin Sándor szigorú is lett:

– Jer ide, én parancsolom, én...

Nem merté mondani tovább, nehogy elvadítsa, és hátha mégsem az, hogy is lehetne?

– Bizonyos! – mondá az anya. – És én innen addig el nem megyek, amíg ide nem adják, amíg haza nem jönnek!

A kisfiú mégiscsak megállott, mégiscsak rájuk ismert – az ostoba szív; az az okos – és másnap el is ment velük. A parasztpár nem szívesen adta, mivel fiú volt; nemsokára napszámba menne már. De odaadták, mert a parasztasszonynak magának is úgy rémlett, hogy történhetett valami kis hiba... Akkoriban sose aludta ki magát, mindig erős dologban járt, és a két gyerek különben is szörnyen hasonlított. A pólyáról ismerte meg őket, és a pólyákat bizony elvethette nagy ijedelmében, akkoriban. Hogy az anya ne ismerjen a maga gyerekére, bizony nem gyakori eset, de ha valakivel, ezzel a jó parasztasszonnal megeshetett. A maga kis szópósát temette el egy másé helyett, és nem tudta, de amikor temette, sírt.

– Úgy bögtél, fölverted a házat, majd megvertelek, emlékszel-e? – mondá a paraszt, aki finom, úri képű, gyenge, szomorú fiát különben nem nagyon szerette. A többi fia megette a patkószeget, ez a szalonnát is csak sülve szerette, a többi lopott magának gyümölcsöt, ennek meg venni kellett.

Eleresztették a kisfiút isten hírével, batyu nélkül, mezítláb, ingben, gatyában. Ő, be szép, be sok úri ruhája lett! Parasztyerek, igazi, el nem tűrte volna azt a módot, ez meg virágzott bele. Még a mandzsettáját is úgy húzogatta, mint Robin Sándor régen, és úgy mosdott – az egész világon csak ketten mosdottak így –, mint az idősebb Robin.

– Ha a szívem nem mondaná, ha bizonyos nem volna, ez a mosdási mód bizonyossá tenné! – mondá Bem Gyuláné.

Egy darabig még özvegy Bem Gyuláné...

Aztán Robin Sándorné.

Minden ékesszólás nélkül nem ment a dolog. Robin Sándor kissé kopott módon, lassan, de naponként érvelt:

– Én tartozom magának azzal, hogy az egykori tréfaesküvőnket komollyá tegyem. És maga meg a gyerekeknek tartozik azzal, hogy az Isten, a törvény, a világ előtt apát adjon neki!

– Tudom, hogy mire gondol... Annak az emléke éppen azt kívánja, hogy legyen maga mellett valaki, aki óvja, védi, félti és szereti. Nem szerelemmel, ó, istenem, nekünk elmúlt a szerelem...

– Gyuláról álmodtam az éjjel. A régi, a kedves, az egészséges hangján mondta: én benneteket megeskettelek!

Ő akarja...

Bizony, leginkább csak Robin Sándor akarta, mert újra vágyott az asszonyra, sőt vágya és szerelme el sem múlt soha, csak megbódult egy időben, maga se tudja, hogy.

És összekerültek ismét, lassan, lassan; megint csak a nyomorúság siettette az egybekelést, de egy másik, egy sokkal sürgősebb és kényszerítőbb. A férfi lakása nem volt szűk immár, hanem inkább oly nagy, oly kietlen, zúgó-visszhangzó és üres, mint élete.

Belekapaszkodott az asszonyba, a gyerekebe, az ifjúságába, egykori céljaiba, törekvéseibe és érzéseibe, enmagába, kit a kornak e szegény hőse elvesztett, mint korunk harcos hősei csaknem valamennyien.

– Mégis a legfőbb a világon – és az első – az első szerelem! – mondá minden összefüggés nélkül magának egy napon, a csendes esküvő után, hogy délfelé benézett a házba, és közönyös tekintettel nézte a tettetett marakodásokat.

Sőt Robin Sándor ezt a hitét este otthon is kifejezte.

Mert újra tavasz lesz, ha eljön az ideje, a legkegyetlenebb évszaktól kifakad a langy, a verőfényes tavasz...

Itten az ezüst kecske a kis Robinra származott. A nagy Robin nézte, elnézte, hogy játszik vele.

– Már most az övé, örökre. Milyen jól fogja, hogy áll a kezében. Mint az enyémben egykor. De én már meg se tudom fogni; nem értem, nem örülök neki, a kecske mégiscsak megváltozott!... Ó, én ezüst kecském, elmúlt ifjúságom! – morfondírozott, de szégyellte. Nézte a bottal játszó fiút, és földerült:

– Most ez kezd, utána megint egy más! Ennek a fia, majd az unoka. Végre is ez a rend, ez a cél: a jövendő! – szólt fennhangon. Aztán megfogta a fiú fejét, és mondá:

– Kisfiam, az ezüst kecskét megbecsüld, ez a legnagyobb kincs a világon. Ha majd felnősz, fiatalember leszel, és bottal sétálva azt érzed, hogy tiéd az egész világ, és a boldogságtól beszélni is alig tudsz, a jövendőt pedig oly fényesnek látod, hogy csaknem belevakulsz: ilyenkor simogassad meg hálásan a kecske fejét!

A gyerek kétkedőleg nevetett, az apa pedig elment a klubba minisztert buktatni, ha ilyesmire alkalom kerülne. Erős szónok, szigorú férfiú és hatalmas ellenfél lett belőle. Ő lett az úgynevezett „kemény magyar ész”!

Késő éjjel jött haza, lábujjhegyen ment végig a Piroska hálósobáján, hogy fel ne költse. Bement megnézni, hogy alszik a fiú. Föltakarta rajta a paplant.

Hát ott volt a gyerek mellett, magához fektette az éjjelre a kecskét, a kemény, a vidám ezüst kecskét.

1897